

INTERVJU: DAVID ALBAHARI

BIH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 200 DIN

01253

9 770353 1 802002

VREME

broj 1279
9. jul 2015.

INTERVJU: BRANKA PRPA O UBISTVU SLAVKA ĆURUVIJE

ZAŠTO JE VUČIĆ ĆUTAO 14 GODINA

AKCIJA

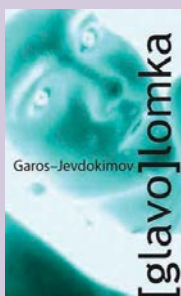
NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 19. juna do 17. jula 2015.

Aleksandar Garos,
Aleksej Jevdokimov:
GLAVOLOMKA

Nova ruska proza,
postsajberpankovski
triler, zlobna satira
svoga postojećeg.
Najbolje što se desilo
u „omladinskoj liniji“
ruske književnosti
posle Peljevina

Kamila Šamsi:
SPALJENE SENKE

Uzbudljiva i potresna
priča o sudbini jedne
Japanke koja je preživela
udar atomske bombe
u Hirošimi i njenom
životnom putu koji je
odveo od rodnog Japana
preko Indije, Pakistana i
Avganistana do Amerike

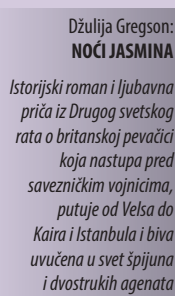
Metju Gudman:
OSAMDESET DANA

Istorijski roman o trci dve
mlade američke novinarke
koje se takmiče koja od
njih će prva obići svet za
manje od osamdeset dana
i potući rekord Fileasa
Foga. Avanturistički roman
nastao prema istinitom
događaju iz 1889. godine

Deni Volas:
ULICA ŠARLOT

Roman jednog od
najboljih savremenih
britanskih pisaca
komedije. Priča o
običnom mladiću u
neobičnoj potrazi za
devojkom. Duhovito
poput Hornbija,
neodoljivo kao Parsons

Džulija Gregson:
NOĆI JASMINA

Istorijski roman i ljubavna
priča iz Drugog svetskog
rata o britanskoj pevačici
koja nastupa pred
savezničkim vojnicima,
putuje od Velsa do
Kaira i Istanbula i biva
uvučena u svet špijuna
i dvostrukih agenata

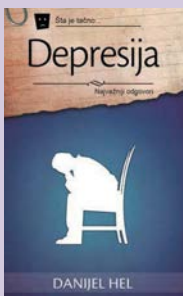
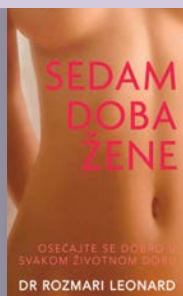
Jan-Filip Zender:
ŠAPAT SENKI

Njegov sin je umro, njen
sin nestao u Kini. Kroz
intimnu dramu dvoje ljudi
Zender daje impresivnu
fresku o neverovatnom
ekonomskom
razvoju savremene
Kine i posledicama
takvog uspona

Dr. Rozmari Leonard:
SEDAM DOBA ŽENE

Vodič za žene sa
praktičnim i umirujućim
savetima potrebnim
u svakom od životnih
razdoblja, od detinjstva do
starosti, koji se oslanjaju
na tradicionalnu medicinu,
ali i na dokazane
alternativne vidove lečenja

Danijel Hel:
DEPRESIJA

Da li depresija nastaje
iznenada? Kakva je uloga
nasleđa? Da li je moguće
potpuno izlečenje? Depresija
ima mnogo lica, informacije
o njoj često su protivrečne.
Poznati psihijatar govori
o uzrocima, toku, terapiji
i preventivi ove bolesti

Eduardo Mendosa:
**ČUDESNO PUTOVANJE
POMPONIJA FLATA**

Detektivski roman s
radnjom smeštenom u I vek
nove ere u grad Nazaret,
s izvesnom Marijom i
njenim suprugom Josifom.
Istorijska pripovest
sa detetom po imenu
Isus u glavnoj ulozi

Kristofer Mur:
SVETA PLAVA

U julu 1890. Vinsent van
Gog je otišao u kukuruzno
polje i ubio se. Ili nije? Van
Gogovi prijatelji Lisjen Lesar
i Anri Tuluz Lotrek sumnjaju
u to. Sledi nadrealna jurnjava
po bordelima do samog
dna umetničkog sveta
Pariza s kraja XIX veka

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, Imla E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)

Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. "BIG" (Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Jagodina" (Vivo shopping park, Jagodina)

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Ana Aleksić

redakcija
Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov,
Slobodan Bubnjević, Sonja Čirić,
Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,
Nebojša Grujić (kultura),
Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić, Zoran Majdin,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković (foto),
Milan Milošević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,
Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva),
Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić,
Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović,
Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Ovo izdanje je editovano
od strane ABC Srbija

04 **Zoom:** Sitno pismo za kraljicu

06 **Kriza jednog modela:**

Bauk pobune kruži Evropom

08 **Grčka kriza:** Dužnički sirtaki

10 **Pogled iz Berlina:**

Kakofonija po grčkom pitanju

12 **Šta posle "Oxi":** Sa verom u Sirizu

14 **Podemos u Beogradu:** Nećemo plaćati

krizu, jer je nismo mi proizveli

16 **Intervju:** Branka Prpa

23 **Suđenja za ratne zločine:**

Izručenje nakon devet godina zatvora

24 **Projekti, donacije i principi:**

Prava žena na način Bebe Popovića

27 **Nuspojave:** Očnjaci nove generacije

28 **Javne tribine i njihova uloga:**

Poslednje utočište slobode

30 **Lični stav:** Zoran Čirjaković

34 **Beograd na vodi:**

Promenada mutnih radnji

37 **Lisica i ždral:** Četiri slova

KULTURA

38 **Intervju:** David Albahari

45 **Reč o delu:** „Milijarder“ Ivana Ivanjija

46 **Roman:** „Moja borba“ Karla Uve Knausgora

48 **Džoni Mičel, prva pesnikinja pop muzike:**

Ovih dana Klensi ne može da peva

51 **TV manijak:** Brojke

MOZAIK

52 **Lektira:** „Tito“

59 **Navigators:** Seks utroje

60 **Strip:** Dopisnice iz Vidina

62 **Vreme uživanja:** Šanel pet

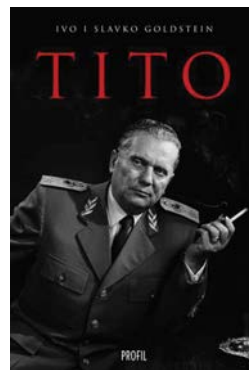
Ideja o mirnodopskoj Evropi ne može slepo da počiva na neoliberalnim principima, već samo na socijalističkoj ideji o pravičnoj raspodeli bogatstva. Zvuči naivno? Zvuči amaterski? Možda. Ali je tako

PIŠE: ANDREJ IVANJI

Institut za javnu politiku, čiji je direktor Vladimir Beba Popović, dobio je od Evropske komisije 127.500 evra za projekat "Ženska vlada Zapadnog Balkana". Na odluku EK reagovala su 52 nevladine organizacije iz regiona

PIŠE: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Reč je obimnoj i detaljno pisanoj biografiji Josipa Broza Tita u kojoj se na skoro hiljadu strana, na temelju obimne dokumentarne građe i svedočenja savremenika, osvetljava Titov politički i lični profil

PIŠU: IVO I SLAVKO GOLDŠTAJN

Na naslovnoj strani: Branka Prpa
Foto: Marko Rupena

Sitno pismo za kraljicu: Nikolić i nije računao da će se to što je napisao čitati u Bakingemskoj palati koliko u srpskim kafanama gde se raspreda politika i distribuira moć. I Vučić, naravno

Skupština Srbije je pre nekoliko godina usvojila međunarodnu Konvenciju o genocidu pa je i to obavezuje da ne negira presuđene stvari, ali bi striktna primena tog standarda ugrozila "malu privredu negatora" i iz političke orbite izbacila mnogo ljudi koji bi od toga da prave politički kapital

POKAZIVANJE MIŠIĆA: A GDE JE TU SRBIJA?

Kad se slonovi tuku strada trava, a tako je nekako i u priči oko rezolucije o genocidu u Srebrnici. Autoru ovog teksta samo su falili Kinezi koji su tražili odlaganje sednice Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, sa 16 časova na 21 sat, po njujorškom vremenu, što je već apsolutno iza rokova za predaju ovog teksta. A onda je sve odloženo za sredu.

Ali, ima tu nešto važnije od ishoda koji može biti i ovakav i onakav. Nezahvalno je biti vrač, pogađač u tim velikim igrama između današnjih velikih sila, nadahnutih najpre sopstvenim interesima i potrebom da se nadgornjavaju, pokazuju mišiće, demonstriraju političku volju ili zlovolju, pa, poučen dugogodišnjim iskustvom, neću pasti u zamku da unapred tvrdim da će rezolucija proći u britanskoj verziji, da će Rusi potegnuti "veto" ili će se stvar odložiti za još neko vreme... Možda će biti i nešto četvrto, ali je činjenica da je navlačenje užeta između Engleza i Rusa oko teksta rezolucije o Srebrnici dovelo samo do toga se to uže zateže oko srpskog vrata, ma šta da se dogodilo 8. jula na sednici Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, o čemu će čitalac do izlaska ovog broja "Vremena" biti bolje obavešten nego što je autor ovog teksta.

Ali sve to razbukvalo je strasti na srpskoj političkoj sceni i pružilo priliku za odmeravanje snaga. Došlo je opet do teških reči, podela na patriote i izdajnike, novinskih komentara koji su više pretnja nego analiza (Ratko Dmitrović u "Večernjim novostima" o Dušanu Mašiću, povodom inicijative "Sedam hiljada")

pretnji Ženama u crnom, pravom ratu s vređanjem i pljuvanjem na društvenim mrežama, opštoj pojmovnoj konfuziji...

Tome je udarnički doprinos krajem ove nedelje dao Tomislav Nikolić, predsednik Srbije, upućujući dramatičnu molbu Vladimiru Putinu da Rusija kao stalni član Saveta bezbednosti uloži "veto" ukoliko rezolucija ne bude napisana onako kako se sviđa Nikoliću i Miloradu Dodiku. Nikolić je kao borac "za srebreničku stvar" video u tome svojih pet minuta, o čemu svedoči i pismo kraljici Elizabeti s kojim se sada svi sprdaju, ali Nikolić i nije toliko računao da će se to čitati u Bakingemskoj palati koliko u srpskim kafanama gde se raspreda politika i distribuira moć.

Tako je isprovocirao i u neprimliku doveo i Aleksandra Vučića, koji se koliko do pre neki dan trudio da u ovoj stvari vodi izbalansiranu politiku, posebno ako je tačno da je Nikolić pismo Putinu poslao bez konsultacija s Vladom Srbije. Vučić je sada, uoči posete Angele Merkel, morao da odigra ulogu padanja u nacionalni amok i gotovo da je ponovio stav koji nas je odveo u rat protiv celog sveta – Srbija se saginjati neće. Pokušao je da poentira gotovo ponoćnom konferencijom za novinare u utorak, a pročitao je javnosti solidan srednjoškolski rad na temu pomirenja i samožrtvovanja – idem u Srebrenicu!

Ali, sitnom knjigom s Andrićevog venca Nikolić je i Rusiju doveo u nezgodnu poziciju. Rusija je pokušala da originalni britanski predlog rezolucije razblaži, ali činjenica je da je kao stalni član Saveta bezbednosti dužna da poštuje presude organa

UN-a – tribunalu u Hagu iz 2004. i Međunarodnog suda pravde iz 2007. koji su zločin u Srebrenici, okvalifikovali kao genocid na ograničenom prostoru. Pitanje je, otuda, iz koje argumentacije bi Rusija iscrpla potezanje "veta". Ali, veličina i moć oslobađaju i ljude i države od skrupula.

Pre nekoliko dana Aleksandar Vučić je izjavio da će ukoliko Rusija ne uloži "veto" Republika Srpska uvideti da jedino u Srbiji ima saveznika, a oni koji promišljaju malo dublje, shvatili su to kao poruku Miloradu Dodiku da se kane "putinizma" i "nikolicizma", nego da se drži Nemanjine ulice, sedišta Vlade Srbije

PREGREJANE STRASTI: REČ PRAVNOG ZASTUPNIKA

Ironišući s dominantnim stavom one bezgrešne Srbije, koja bezmerno veruje u našu pravednost i tuđu omrazu spram nas, pre tri nedelje u "Vremenu" sam napisao i ovo: "Englezi, stari mufljuzi, prevejana sorta kod kojih je politika bila važnija industrijska grana od pređe (indijskog) pamuka, guraju nam pod nos nekakvu Deklaraciju o genocidu u Srebrnici."

A u suštini, tu, od prvog nacrtu do šeste ili sedme verzije, piše sve ono što piše u presudi Međunarodnog suda pravde u Hagu, ali tada nije bilo ovolike halabuke. Naprotiv, bili smo tada "kolektivno" srećni što je Srbiji pripisana samo indirektna krivica, a naslovi su, svedeni na jedan, glasili da je "Srbija oslobođena optužbi za genocid."

Skupština Srbije je, uostalom, pre nekoliko godina usvojila međunarodnu Konvenciju o genocidu pa je i to obavezuje da ne negira presuđene stvari, ali bi striktna primena tog standarda ugrozila "malu privredu negatora" i iz političke orbite izbacila mnogo ljudi koji bi od toga da naprave politički kapital. Uključujući tu i Tomislava Nikolića.

Tibor Varadi, pravni zastupnik Srbije pred Međunarodnim sudom pravde u sporu sa Bosnom i Hercegovinom, kaže da je stvar pravno kristalno jasna, a da je ova halabuka stvar politike i političara.

Ali, kad se politika toliko uskomeša, ko će da se bavi pravnim začkoljicama. U autorskom tekstu za "Danas" Varadi je pre desetak dana, između ostalog, napisao i ovo:

"Gde smo stajali pre Predloga rezolucije? Bilo je utvrđeno (od strane Haškog Tribunala i Međunarodnog suda pravde) da je za vreme sukoba u bivšoj Jugoslaviji bilo ratnih zločina, da je bilo zločina protiv čovečnosti, i da su zločine činile sve strane u sukobu. Vodila se rasprava o srazmerama – o tome da li su pripadnici pojedinih naroda učestvovali u zločinima u onim srazmerama u kojima su kažnjavani od strane Tribunala. Ta će se diskusija sigurno i dalje voditi. U toku sudskih postupaka – a još više u javnom govoru – pojavila se i optužba za genocid.

Kada je reč o sukobima u Hrvatskoj, Tribunal nije nikoga

osudio, pa ni optužio za genocid. Povodom sukoba u Bosni i Hercegovini pred Tribunalom je podignuto nekoliko optužnica za genocid, ali je Tribunal utvrdio genocid samo u jednom slučaju – a to je slučaj Srebrenice. Utvrđena je individualna krivica generala Krstića. Međunarodni sud pravde je takođe potvrdio da je u Srebrenici počinjen genocid, ali nije prihvatio tužbu protiv Srbije, te genocid u Srebrenici nije pripisan Srbiji. Ako želim da opišem gde smo stajali do sada, dodao bih još i to da su u više navrata, kako međunarodni zvaničnici tako i zvaničnici država bivše Jugoslavije – pa i državni Srbije – odali počast žrtvama srebreničke tragedije.

To je situacija koju smo imali pre Nacrta rezolucije. Pitam se da li se sada išta menja, da li rezolucija (ako se usvoji) donosi neke promene. Ja ne vidim nikakve suštinske promene. Osuđuje se genocid, osuđuje se poricanje genocida, izražava se saosećanje za žrtve na svim stranama u sukobu u Bosni i Hercegovini.

U Nacrt rezolucije su uključene i neke preporuke. Pozivaju se, na primer, države koje još nisu ratifikovale Konvenciju o genocidu da to učine. To se ne tiče Srbije, Srbija je ratifikovala Konvenciju. (Ima još dosta zemalja koje to nisu učinile, recimo Indonezija i Japan – ali nisam čuo

da je Nacrt rezolucije izazvao neko uzbuđenje u Indoneziji ili u Japanu.) Pozivaju se države da u svoje obrazovne programe uključe pouke koje se mogu izvući iz genocida i drugih ratnih zločina. Ne vidim ni u tome ništa neprimereno. Odluka ostaje na pojedinim državama, mislim da je sasvim razumno da pouke iz genocida i drugih teških zločina budu deo istorije. Mislim da je suvislo da o tome razmišljaju i nadležni organi u Srbiji – možda je ta preporuka delom i kucanje na otvorena vrata."

NEZGRAPNO POREĐENJE: JOJ, ŠTO VOLIM SIRIZU

U krajnjoj instanci gotovo je sasvim jasno da je sve ovo što se događa samo artiljerijska priprema za reviziju Dejtonskog sporazuma čemu ova deklaracija ide vođena interesom velikih sila, ako bi se ona, rezolucija, u doglednoj budućnosti mogla uzeti kao dokaz da je Republika Srpska genocidna tvorevina. Eto prilike, ako se to dogodi, da se traži od Rusa, kao garanta Dejtonskog sporazuma, da na takvu politiku odgovori "vetom", a ne da se najkrupnija karta sada baci na astal u partiji čiji se tok možda može preokrenuti u političkom smislu dok će presude ostati zauvek, pa nije baš jasno što bi rezolucija bila jači argument od presuđenog.

Biće mi oprošteno jedno poređenje. Meni ovi najveći borci protiv rezolucije liče na oduševljene pobornike Sirize koji, kad ih pitate da vam iskreno odgovore da li bi u neku grčku banku uložili pet hiljada evra, kažu – ne pada mi na pamet. Pun sam razumevanja za emotivna stanja, ali država bi trebalo da bude vođena hladnom glavom.

Foto: FoNet

BAUK POBUNE

Ideja o mirnodopskoj Evropi ne može slepo da počiva na neoliberalnim principima, već samo na socijalističkoj ideji o pravičnoj raspodeli bogatstva. Zvuči naivno? Zvuči amaterski? Možda. Ali je tako

Mislilo se u Briselu, Berlinu i Parizu početkom godine da je Siriza skup političkih amatera, ne, doduše, sasvim bezopasnih zbog ideja o socijalnoj pravdi koju tako žustro propovedaju, ali ipak amatera, i da će podleći pritiscima kojima će biti izloženi na velikoj, profesionalnoj političkoj i finansijskoj sceni. Mislilo se da će, kada jednom dođu na vlast, kako to već biva, biti spremni na svaki kompromis, ne bi li na vlasti što duže ostali. Ili pak da će uvideti da su želje u opoziciji, pa ma koliko levičarskoj, jedno, a kapitalistička realnost nešto sasvim drugo.

Mislilo se, takođe, otprilike ovako: tu ideju, da politika za dobrobit naroda ima prednost nad politikom dobrobiti kapitala, to jest da dobrobit kapitala nije srazmerno proporcionalna dobrobiti građana, treba satrti u korenu. Navodno nepristrasno to bi moglo da se definiše i ovako: princip koji je zavladao Evropom, da dug koji se uzme mora da se plati, a da prezađuzene zemlje to mogu samo ako prihvate program stroge štednje, kresanja plata u državnoj upravi i penzija i povećanja poreza, na osnovu koga će moći da dižu nove i nove kredite ne bi li servisirali stare, je neupitan. To što se stanje u Grčkoj u poslednjih pet godina, koliko prima ovu "nemačku medicinu", drastično pogoršalo, kreditori nisu uzimali u obzir kao validan argument vlade Aleksisa Ciprasa. U Berlinu, Briselu i Međunarodnom

monetarnom fondu su lakonski odbacivali kritike, na primer, nobelovaca Pola Krugmana ili Džozefa Štiglicu, da se ekonomske mere u Grčkoj sprovode po principu "operacija je uspešla, pacijent je mrtav", to jest da zemlja sve dublje propada u recesiju, a javni dug i nezaposlenost sve više rastu.

Jasno je bilo da po svom programu izrazito levičarska partija kao Siriza mora pasti, da tamo neki maltene ili pravi komunisti ne mogu da budu na vlasti u jednoj članici Evropske unije pa još i evrozone, u kojoj u maksimi "socijalna tržišna privreda" ono "socijalna" sve više blede od kada se raspao Istočni blok i nestao strah od izvoza socijalnih revolucija. Nije bitno što Siriza defakto ne dovodi u pitanje kapitalizam kao takav, pa čak ni da dugovi

moraju da se otplate, ali dovodi u pitanje poredak koji je zavladao, u kome kapital sve više kontroliše politiku, a ne politika kapital namećući mu dažbine za ono "socijalno" u tržišnoj privredi. Najogoljeniji primer takve politike je to da su poreski obveznici podneli teret hiljada milijardi prokockanog spekulativnog kapitala te spasavali privatne banke.

Čini se da su se briselski činovnički stratezi, baš kao i savetnici nemačke kancelarke Angele Merkel, po pitanju Sirize i Aleksisa Ciprasa preračunali. Nisu računali na toliki otpor i spremnost na rizik, računalo se da će ipak popustiti, da će Vlada ubrzo pasti pod spoljnim i unutrašnjim pritiskom. Desilo se suprotno.

Najava grčkog referenduma je jednako iznenadila aktore u drami pod nazivom

KRUŽI EVROPOM

UZAVRELE STRASTI: "Ne" ultimatumu poverilaca
fotografije AP Photo

"Grčka kriza", kao i ubedljiva pobeda opcije **OXI** koju je propagirala Siriza. Pitanje je šta će dalje biti i da li će ili neće vlada u Atini na kraju ipak da popusti u dovoljnoj meri da se izbegne krnjenje evrozone. Sigurno je, međutim, jedno: posle grčkog "Ne" EU više nije ista kao ranije.

Mišljenja su podeljena: jedni tvrde da Grčku treba pod hitno izbaciti iz evrozone, jer Siriza ugrožava "evropske principe solidarnosti i međusobnog poverenja". Drugi smatraju da je upravo briselska birokratija u slučaju Grčke izneverila princip solidarnosti. Treći pak postavljaju pitanje da li je raspad evrozone sa nesagledivim posledicama opasniji od izlaženja u susret zahtevima Sirize osnaženim u referendumu, pa ma kakav presedan oni predstavljali.

Čini se da je svakako cilj koji zastupa većina u EU da se Siriza skine sa vlasti jer se odupire postojećem poretku. Nema to više veze sa ciframa, reč je o principu. Evropska centralna banka bi s lakoćom mogla da Grčku narednih decenija rasteleti duga, za to čak nije potrebno da se deo duga otpiše.

Animizitet prema Sirizi gaje kako konzervativne partije tako, u još većoj meri, socijalističke i socijaldemokratske: Njima, ovim levima, Siriza je još veći trn u oku jer ih nelagodno podseća koliko su se udaljile od svojih osnovnih vrednosti, da pre svega zastupaju interese radnika, a ne poslodavaca, a poslednjih godina i interese sve većeg broja nezaposlenih. EU se sve više pretvara u tvorinu bez ideologije svedenu na svoj

prvobitni oblik, na Zajednicu za uglj i čelik. Tada je makar postojala ona lepa ideja o ujedinjenim evropskim narodima. Jednog dana.

Lako je sprdati se sa "zgodnjikavim" Aleksisom Ciprasom i "pomodnim" Janisom Varufakisom, sa njihovom neprofesionalnošću, olako datim obećanjima, populizmom, koalicijom sa desničarima.... Ali, u međuvremenu, ideje koje oni zastupaju malo koga ostavljaju ravnodušnim. Pokazalo se da nikakav pritisak i nikakvi horor scenariji Grke nisu mogli da odvrate da kažu "ne" onima koji smatraju da imaju monopol na principima EU i evrozone. Za neizabrane briselske autokrate nije naročito važno da li se negde nešto odlučuje na demokratski način ili ne. Ali izabrani evropski političari ipak imaju problem da se sprdaju sa demokratski izraženom voljom jednog evropskog naroda i da ga zbog toga izbacuju iz evropskog poretka.

Zaboravilo se na jednu jednostavnu činjenicu: kada u dovoljnoj meri zataji sistem blagostanja, hoće narodu i da dozlogrdi, a onda nastaju lomovi. To važi i za zemlje kao što je Srbija, u kojoj po raspadu Titove Jugoslavije nikakvog blagostanja nema. Toga je svestan (valjda) i najbolji učenik MMF-a Aleksandar Vučić, pa zato baca drvlje i kamenje po Sirizi. Ali, kao što je prespavao pad Berlinskog zida, sada mu pretilo da ne shvati promene koje se dešavaju u Evropi posle grčkog "ne".

EU jeste na prekretnici: ili će evropske političare grčki primer podsetiti da osim ekonomske postoji i nekakva druga politika koja zastupa nekakve ideje, ako već ne ideale, ili Evropskoj uniji predstoje ozbiljna iskušenja, ako, recimo, Podemos u Španiji ponovi uspeh sestrinske Sirize (vidi okvir). Šta će dalje biti sa evrozonom, niko u ovom trenutku ne zna.

Ali, ideja o mirnodopskoj Evropi ne može slepo da počiva na neoliberalnim principima, već samo na socijalističkoj ideji o pravičnoj raspodeli bogatstva. Zvuči naivno? Zvuči amaterski? Možda. Ali je tako.

ANDREJ IVANJII

Dužnički sirtaki

Posle referenduma o odbacivanju evropskog paketa štednje za svoje evropske i briselske kolege, iritantni grčki ministar finansija Janis Varufakis podneo je ostavku ne bi li premijeru Aleksisu Ciprasu olakšao pregovore koji mu pod novim okolnostima predstoje sa kreditorima i evropskim finansijskim institucijama. Ali, problem koji pred evropskim i grčkim akterima postavlja egejska dužnička kriza je više od matematike

U Grčkoj prilike su takve: u naslovima i u tv hedovima vrti se iznos duga od 323.000.000.000 evra, ali mnoge Grke zapravo muči to što u bankomatima nestaju novčanice od 20 evra, pa je problem podići (3x20) 60 evra dnevno, već često praktično može da se izvuče samo novčanica od 50 evra.

U potrazi za ilustracijom da je prezaduzena Grčka na ivici ponora, izveštači mnogih globalnih mreža, po običaju veoma angažovanih kada zapadne vlade pokrenu neku kampanju, iznova i iznova su snimali one Grke koji stoje u redovima pred bankomatima da bi podigli 60 evra dnevno, pošto je do daljega za tamošnje banke svaki dan nedelja – zatvorene su u okviru takozvane kontrole toka kapitala. S plakata gleda namršteno lice nemačkog ministra finansija Wolfganga Šojblea uz natpis "On pije vašu krv. Zaokružite 'oxi'!"

I zaokružili su. Bečki "Kronencajtung" izveštava iz Atine pod naslovom "Protivnici reformi nakon jasnog 'ne' igraju sirtaki", može se zamisliti kako to zvuči u ušima nemačkih čitalaca. Na trgu Sintagma ispred grčkog parlamenta, koji podseća na ogromni plesni podijum, čuju se vriska, pljeskanje, pesma i smeh ljudi koji piju pivo, dok se u vazduhu širi miris suvlakija i prženog kukuruza u klipu. "Zašto bismo MMF-u vratili novac koji nismo ni videli..."

Na referendumu, na koji je 5. jula izašlo 62,36 odsto birača, 61 odsto njih je zaokružilo "oxi" – "ne". Neki idu u duboka istorijska poređenja, pa kažu da je to u tradiciji grčkih plebiscitarnih izjašnjavaanja – imaju i oni svoj 27. mart i svoju 1948. – godine 1940. rekli su "ne" Musoliniju.

TUGA POBEDNIKA

Grčki levičarski premijer Aleksis Cipras je nakon jasnih nagoveštaja o pobedi opcije "oxi" u intenzivnoj prreferendumskej telefonskoj diplomatskoj ofanzivi relaksiranja konflikta s Briselom iste večeri razgovarao s francuskim predsednikom Fransoa Olandom, s nemačkom kancelarkom Angelom Merkel, sa šefovima ECB-a, MMF-a i Evropske komisije, ruskim predsednikom Vladimirom Putinom i sa američkim sekretarom za finansije Džekom Luom, ali je dao malo nagoveštaja o tome da li bi posle iznenađujuće visoke podrške bio spreman na ustupke, a naročito na kakve ustupke bi pristao, nakon što ih je dobio tokom pet meseci neuspešnih pregovora, kada je bez plebiscitarne podrške kod kuće pokušavao da ubedi skeptične evropske lidere da olakšaju položaj Grčke.

Agencija Rojters prenosi utisak da ne treba očekivati mnogo više od onoga

iznetog u pismu koje je Cipras poslao liderima "Institucija" u nedelji pre referenduma, kada je, po nekim analizama, zapravo bio prihvatio većinu uslova poverilaca, ali je iz socijalnih ili koalicionih razloga i dalje tražio neke popuste za niže socijalne i radničke slojeve, a oni pritiskali baš gde boli.

Političari iz pobedničke Sirize ponavljali su da je podrška naroda ojačala njihovu pregovaračku poziciju. S druge strane, ima ocena da je to Pirova pobeda jer Ciprasu smanjuje manevarski prostor.

ODJEK GLASNOG "NE"

Evropa se nakon grčkog referenduma suočava s jednom od svojih dalekosežnih kriza u kojoj se možda odlučuje i o tome da li će ona postati federalna država s ingerencijama ili labava neobavezna asocijacija, da li je put u Evropu jednosmeran ili dvosmeran, a i o tome šta je ostalo

od principa solidarnosti i socijalnih prava iz vremena evropske države blagostanja.

Rezultat grčkog referenduma je u evropskim prestonicama dočekan s depresivnim raspoloženjem, jer je levičarski premijer Cipras, koga su Brisel, Berlin i Frankfurt zatezanjem u pregovorima nameravali da smene, dobio ubedljivu

**POSLE REFERENDUMA:
Slavlje i problemi
svakodnevice**

podršku da odbaci plan štednje koji je Grčkoj tako uporno nametala omražena Trojka (MMF, Evropska centralna banka i Evropska komisija), preimenovana u "Institucije", da ne bi samim svojim imenom iritirala Grke.

Nemački list "Cajt" je o rezultatima referenduma javio pod naslovom "Glasno 'ne' iz Grčke", uz konstataciju da su Grci svojim glasom odbacili politiku štednje i stavili Evropu pred izbor: ako nas stvarno želite u evrozoni, onda poboljšajte uslove za nas, ako ne želite, onda se sada odlučite za grexit, sa svim posledicama za ovu zemlju.

U Briselu su bili depresivni jer nisu imali jakog čoveka u Atini doraslog izazovu. Neposredno nakon referenduma ostavku je dao Antonis Samaras, predsednik opozicione Nove demokratije, koja je prihvatila evropski paket koji je u Grčkoj doveo do pada BDP-a i ekonomskog sloma, te smanjila mogućnosti za otplatu duga. Na njega su evropski faktori možda računali, mada ga je, prema magazinu "Špigel", Angela Merkel i u ono vreme smatrala nepouzdanim. Agencije su potpuno omanule u prognozama rezultata referenduma, pa čak i u merenju rezultata preko exit pula.

Šef Evrogrupe Jerun Dijselblum, koji je pre referenduma govorio da je ključno pitanje s kim će Brisel u Atini raditi, sada je rekao da je rezultat za žaljenje. Više bankarskih i ekonomskih eksperata iznosilo je pretpostavke da je grčki izlazak iz

evrozone sada verovatniji nego ranije – uglavnom su se frljali procenama – 50 odsto, 40 odsto...

Nobelovac Pol Krugman ne isključuje mogućnost da je konačan rezultat referenduma ipak da Grčka izlazi iz evrozone. "No, u svakom slučaju, demokratija je važnija od valutnog sistema", piše Krugman u "Njujork tajmsu". "Ne morate voleti Sirizu ili smatrati da se oni razumeju u ono što rade – to nije tako očigledno, mada je Trojka (kreditora) bila još gora – da biste zaključili da su se evropske institucije spasle od sopstvenih najlošijih instinkata", piše Krugman, koji smatra da bi EU izgubila reputaciju za čitava buduća pokolenja da je uspela da zaplaši Grke i da ih natera da glasaju "da".

TVRDA LINIJA

Kako će se u narednoj rundi pregovora držati Institucije, čiji su funkcioneri frustrirani ishodom glasanja u Grčkoj?

Cipras, koji je odmah posle referenduma razgovarao i s predsednikom Evropske centralne banke (ECB) Mariom Dragim, to je mogao da vidi već u ponedeljak 6. jula, kada je ova institucija praktično odbila da upumpa više novca radi poboljšanja likvidnosti grčkih banaka. Evropska centralna banka je formalno politički nezavisna institucija, ali jasno je da je ona čekala političku odluku evropskog vrha. Ekonomija ili politička ekonomija, pitanje je sad.

Saopštenje ECB glasi da će ona nastaviti da podržava likvidnost grčkih banaka, međutim, da ne namerava da poveća ranije izdvojenu sumu od 89 milijardi evra za još šest, pa ni za još tri milijarde, što su tražili Grci kao podršku likvidnosti grčkih banaka. ECB je podršku grčkim bankama vezala za vladine garancije, koje sada, zbog povećanog rizika manje vrede, kao i papiri još nekih južnih, prezaduženih država.

Predsednik Francuske Fransoa Oland se u ponedeljak 6. jula u Parizu sastao s nemačkom kancelarkom Angelom Merkel radi procene situacije, posle čega su njih dvoje uz različite akcente, pominjući različitim redosledom reči solidarnost i odgovornost, rekli da su vrata za pregovore otvorena, ali da je na Grčkoj da u Brisel donese kredibilan predlog.

ŽRTVA KVALITETA

Kao što je nekada knjaz Miloš odneo kumovu glavu u marami na Kalemegdan, tako je pred tu novu rundu pregovora u Brisel poslata simbolična poruka dobre volje.

To nije baš minorna žrtva. Grčki ministar finansija Janis Varufakis, koji je pobedu na referendumu prvi objavio, medijska zvezda tog grčkog "oxi", samo trinaest sati je uživao u referendumskom trijumfu, a onda iznenadio sve saopštivši da podnosi ostavku – zato što je svestan da neki partneri iz Evrogrupe "preferiraju njegovo

Svi mostovi su porušeni – za sada

Većina Nemaca je za izbacivanje Grčke iz evrozone. Kancelarka Angela Merkel je poznata po tome da pomno osluškuje očekivanja birača. Međutim, pitanje je da li je spremna da na sebe preuzme odgovornost za presedan koji bi urušio EU kakvu danas poznajemo

Za "Vreme" iz Bona

Taktika Angele Merkel u kriznim situacijama već odavno je postala skeč, nastup mnogo puta ponavljan sa istim ciljem, naime, da njena ionako visoka popularnost u Nemačkoj još više poraste. Ukratko: ona se ili neodređeno oglašava putem portparola i saopštenja ili se ne oglašava uopšte. Nema kod nje, za razliku od nekih šefova država i vlada, ni hitnih konferencija za štampu ni višesatnih gostovanja u tv emisijama. Merkelova jednostavno čeka da vidi odakle duva vetar javnog mnjenja i šta će novinarima izbrbljati njeni partijski vojnici i pričljivi šefovi drugih stranaka. Tako je u nedelju i ponedeljak u nemačkoj javnosti i medijima grčko *oxi* nadglasano gromoglasnim ćutanjem kancelarke. Do

javnosti je prodrila njena tek labava poruka da "vrata za pregovore ostaju otvorena".

Ostali su za to vreme pričali na sve strane, od velikih televizijskih mreža do poslednjih palanačkih novina. "Svi mostovi su sada porušeni", rekao je tako za "Tagesšpigel" šef socijaldemokrata i vicekancelar Zigmar Gabrijel odmah pošto je obznanjen ubedljivi ishod referenduma. Tercirao mu je partijski kolega Martin Šulc, predsednik Evropskog parlamenta: "Ako kažu NE, moraće da uvedu nekakvu valutu jer im evro kao sredstvo plaćanja neće biti na raspolaganju." Nešto kasnije, kada su se glave malo ohladile, ova dvojica su rekla da treba "poštovati rezultate referenduma", iako su taj isti referendum unapred

odsustvo iz pregovora", ali da je ponosan što ga oni preziru. On je u toku prethodnih pregovora postao persona non grata u Briselu – na neke sastanke ministara evrozone čak ga nisu pozivali.

Tokom pregovora u Briselu, onako neformalno obučen, u tamnoj košulji preko pantalona, "neprobojan kao šlem", kako je pisala nemačka štampa, a kako bi se kod nas nekad reklo "salonski komunist" na motoru, važan levičarski lider koji se sviđa mladima, arogantan prema neharizmatičnim evropskim funkcionerima, nervirao je, kažu izveštaji, kolege evropske ministre i užtogljene briselske birokrate s kravata skoro kao da je on poverilac, a oni dužnici. Držao im je predavanja, podnosio radikalne predloge bez proračuna.

Uostalom, kod promašenih kredita konsekvence snose dužnici, ali i poverioci, naročito kad je promašaj veliki. Briselske kolege su mu zamerale da ih je nazvao "teroristima", a on je zapravo tvrdio da je zastrašivanje naroda koje su oni pokušali – terorizam.

Posle referenduma spustio je ton i rekao da grčki narod želi da ima ulogu u EU, suprotno od onoga što su opozicija i zapadni, pa i mnogi grčki mediji u vlasništvu

tamošnjih oligarha tvrdili: da se na grčkom referendumu odlučuje o grexitu, grčkom izlazu iz evrozone.

Poručio je da će grčka vlada s kreditorima konstruktivno pregovarati, najavio je nove pregovore i izjavio da Grčka ne želi da od "partnera" traži nove pozajmice, već restrukturiranje duga, da su Grci poslali jasnu poruku – "oxi" novim merama štednje, ali da su rekli "nai" (da) stvarnim reformama".

Premijer Cipras, kome su iz Brisela očit poručili da ne žele da vide tog Varufakisa, ocenio je da je povlačenje popularnog ministra potencijalno korisno za postizanje sporazuma s kreditorima.

ZEBNJA PREGOVARAČA

Na Varufakisovo mesto dolazi marksista, pripadnik umerenog krila Sirize, profesor Atinskog univerziteta za ekonomiju i biznis Euklid Cakalotos, koji je u prethodnom periodu bio pregovarač sa poveriocima i zamenik ministra spoljnih poslova zadužen za međunarodne ekonomske odnose, koji je studirao političke nauke,

filozofiju i ekonomiju na Oksfordskom univerzitetu i tamo doktorirao 1989. godine.

Posle polaganja zakletve rekao je da oseća strah. I ne bilo ga strah – on će u Briselu (gde je već pregovarao) možda

biti prijatniji sagovornik od Varufakisa, ali pitanje je da li će biti spreman da isporuči ono što Brisel očekuje.

Cipras, prema izveštaju BBC-ja, traži otpis 30 odsto grčkih dugova, dok ministri Španije i Malte izjavljuju da nije bilo nikakvog pisanog plana i da se razgovaralo uopšteno. Čule su se i pretpostavke da će njegova vlada možda tražiti ozbiljnije restrukturiranje duga, što je zapravo bilo i u pozadini petomesečnog pregovaranja oko toga da li samo oporezovati visoke prihode ili smanjiti penzije i oporezovati turizam.

To je naročito postalo vidljivo nakon što je Međunarodni monetarni fond, uprkos ljutnji Brisela, dva dana pred referendum kroz analizu o neodrživosti grčkog duga saopštio da je Grčkoj potrebno baš ono što u Berlinu nije moglo proći, a što

proglasili za besmislicu jer predlog poverilaca o kojem se glasila "nije ni postojao".

PRETNJA, UVREDE I DODVORAVANJE BIRAČIMA

Neki u tome vide novi prilog teoriji igara. Nakon što su referendum i odlazak Varufakisa ojačali pregovaračku poziciju Sirize, Gabrijel, Šulc i mnogi drugi dižu ulog latentnim pretnjama – recimo pominjanjem humanitarne pomoći za Grčku kako "penzioneri ne bi ostali bez lekova". Drugo, Gabrijel se pokazuje kao direktni nastavljatelj politike Gerharda Šredera, koji je nemačku (a zajedno sa Blerom i evropsku) socijaldemokraciju dovukao praktično do desnog centra. Iako je partija beležila sve lošije izborne rezultate, rukovodstvo je i dalje ubeđeno da ne treba "levičariti" i da je pametnije dodvoravati se mejnstrimu. U tom pogledu važna je ambicija koja povezuje Gabrijela i Šulca: za obojicu se priča da žele da budu socijaldemokratski kandidati za kancelara 2017.

U utrivanju ko će žešće uvrediti Ciprasa teško je prestići bavorske konzervativce (CSU), poput generalnog sekretara Andreasa Šojera koji govori o "požaru u Evropi", levičarskim "ucenama" i "lažovima". Berlinski "Tagesspiegel" piše: "Od vođa CSU smo navikli da van Bavorske nastupaju tupavo kao da za doručak piju po pet mutnih piva. Ali zastrašujuće je da šef socijaldemokrata opslužuje predrasude kako bi ubirao glasove. Nemačka socijaldemokracija u slučaju Grčke negira samu svoju suštinu..."

MARŠ IZ EVROZONE

No, "Tagesspiegel" se prodaje u pedesetak hiljada primera, a tabloid "Bild" u dva miliona. Taj list je u subotu na naslovnoj strani doneo rezultate svog "referenduma" sa pitanjem da li dalje treba finansirati Grčku – protiv je bilo 89 odsto čitalaca. U prvom komentaru nakon referenduma "Bild" piše: "Većina Nemaca ne može da shvati zašto treba da daje svoj novac za nesposobne grčke vlade. One koje najavljuju reforme, ali ih ne sprovode; koje stalno štede grčke brodovlasnike; kojima je glavni interes da opskrbe sebe i svoju sortu. Grčkoj konačno treba novi početak. Istupanje iz evrozone je neophodno."

Dalje je otišao "Nordvest dajtung" koji navodi: "Možda se milijarde koje su godinama Atini servirane na srebrnom poslužavniku i ne mogu vratiti u skorije vreme. Ali razmišljati o trećem paketu pomoći bilo bi ne samo neodgovorno – to bi bila pronevera na štetu poreskih obveznika evrozone."

Opozicija u Nemačkoj ima druge ideje. Zeleni se zalažu za restrukturiranje grčkih dugova, dok Levica traži otpis, angažovanje posrednika u pregovorima i povlačenje evropskih "tvrdolijaša" iz razgovora. Te ideje, naravno, nemaju nikakve šanse u Bundestagu, koji treba da donese konačnu odluku o eventualnom novom dogovoru sa Grčkom.

Kakofoniju će izvesno prekinuti Angela Merkel, kada njen uvežbani skeč dođe do kraja. Jedni od nje traže da ne dozvoli eroziju Evrope, drugi da bude gvozdena leđi.

NEMANJA RUJEVIĆ

je Angela Merkel odbacila još prošle godine – da je neophodno restrukturiranje grčkog duga od preko 300 milijardi evra.

Jedna od opcija koja se pominje u analizi MMF-a je da se Grčkoj produži grejs period na 20 godina, a period amortizacije duga na period od 40 godina na postojeće zajmove EU.

Objavljivanje dokumenta MMF-a "Analiza održivosti grčkog duga" izazvalo je razmirice između zvaničnog Brisela i vodećeg međunarodnog kreditora, koje već mesecima tinjaju iza zatvorenih

vrata, ocenjuje britanska agencija Rojters.

Na jedan drugi trag o zakulisnim pregovorima ukazuju reportaže "Njujork tajmsa", "Volstrit džornala" i agencije Blumberg o tome da su avioni za Grčku bili puni mladih direktora hedž fondova koji su pokušali grčke papire (jer su potencijalno donosili veliku dobit) i ulagali u kompanije za koje su pretpostavljali da će Grci morati da privatizuju. U prethodnim mesecima dok je otkucavao sat grčkog dugovanja ti japiji su bili okupirali atinski hotel *Grande Bretagne* (ili G.B. kako ga popularno

nazivaju), koji je bio tako pun funkcionera hedž fondova da su ga nazvali *G.G.B. – Greek government bonds*, grčke vladine obveznice). "Njujork tajms" izveštava kako su funkcioneri hedž fondova angažovali i lokalne saradnike, slušali radio, pa čak i studirali video-klipove Ciprasovih i Varufakisovih nastupa ne bi li iz govora tela naslutili da li govore istinu.

Očito je da se pregovori prekinuti pre referenduma moraju nastaviti i posle grčkog "ne", kao što bi morali da budu nastavljeni i da su rekli "da".

»

Francuski premijer Manuel Vals izjavljuje za francuski radio da evrozona ne može da preuzme rizik da je Grčka napusti i da osnova za dogovor postoji.

Govoreći u Evropskom parlamentu u Strazburu, predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker rekao je da "lopta leži u dvorištu grčke vlade" i da se rešenje grčke krize ne može naći preko noći.

Žan-Klod Junker je, sudeći po izveštajima, pod sumnjom sa obe strane zbog toga što je pokušavao da posreduje u poslednjem trenutku. Čelnici evrozone mu zameraju da je u ponudama Grčkoj izišao izvan okvira dogovorenog. O sporovima među reprezentima poverilaca govori Junkerova izjava u Evropskom parlamentu da postoje neki u Evropskoj uniji koji otvoreno, ili tajno, rade na tome da se Grčka isključi iz evrozone.

On nije imenovao nikoga, ali je možda mislio na nemačkog ministra finansija Volfganga Šojblea, "jedinog nemačkog neizabranog kancelara" koji ne krije skepticizam kad je u pitanju sposobnost Grčke da ostane u evrozoni i najjasnije reprezentuje takozvani nemački pedagoški imperijalizam. Taj izraz upotrebljava magazin "Špigel" u opisu kontroverze u kojoj se našla Angela Merkel, koja je 2012. bila blizu toga da izgura Grčku iz zone evra, ali se povukla iz bojazni da bi to moglo da izazove sličan efekat kao bankrot firme *Lehman brothers* 2008. koji je razgoreo globalnu finansij-sku krizu.

Iz Nemačke se uglavnom čuje ono "nema novih milijardi za Grčku", to jest nema znakova sumnje u politiku štednje, iako je očito da se ona u Grčkoj pokazala kontraproduktivnom i dovela do smanjenja BDP-a za 25 odsto, drastičnog povećanja nezaposlenosti i pogoršala stanje do te mere da ga neki ekonomisti poredi s ekonomskim sunovratom tokom američke Velike depresije 1929.

Nemački ministar ekonomije Zigmar Gabrijel upozorava da ostalih 18 članica evrozone ne mogu da prihvate bezuslovni otpis duga Grčke jer bi to uništilo jedinstvenu valutu.

Jasna većina 18 partnera Grčke u

evrozoni verovatno će u novoj rundi pregovora favorizovati tvrdnu liniju. Tvrdiće da i oni dolaze iz demokratskih zemalja, da i kod njih vladaju kriza i besposlica i da Grci ne treba da lakše dobiju novac samo zato što su odbacili uslove štednje, a sumnjaju i da će sprovesti bilo kakve reforme koje obećaju.

U Nemačkoj odluke o oprostima duga mora dva puta da odobri Bundestag.

Nova kampanja u zapadnim medijima pojačala je stav javnog mnjenja prema Grcima, što je korozivni elemenat koji može dugoročno da ugrozi takozvani evropski duh zajedništva.

Ima nagoveštaja da se u pregovorima ipak možda neće gaziti do kraja, da će se možda pribeci američkoj formuli "šutnuti kantu niz put" – dati Grčkoj neko privremeno premošćenje do sledeće krize. MMF može godinu dana da toleriše otplaćivanje duga dok neku zemlju ne proglasi nekonstruktivnom, ali i pored toga ni privremena premošćenja nisu jeftina: od oktobra 2015. do kraja 2018. Grčkoj je prema MMF-u potrebno još 52 milijarde evra uz povoljne kamate, od toga oko 29 milijardi već od oktobra 2015.

Sledeći čin drame igraće se 20. jula, kada dospeva 3,5 milijardi grčkog duga Evropskoj centralnoj banci na naplatu.

Sve to nekako ispada kao u pesmi Matije Bečkovića *Ćeraćemo se još...*:

*"Onaj ko hoće danas da se ćera
a ne prati razvoj i domete*

ćeranja

Nema šta da traži

Na ćeralištima i ćerijadama..."

To naravoučenije bi trebalo da važi za domaće aktore, koji tvrde, kao što se ovde uvek tvrdilo kad počne kriza, da nas grčka drama ne pogađa. Pogađaće nas. Ako je tačno da nema vrata kroz koja Grci

mogu da izađu iz evrozone, ima vrata kroz koja bismo mi kao hteli da uđemo u EU. Ta pristupna vrata bi sad mogla biti prитvorena, a može nas sačekati i poskupljenje kredita za južne i "sumnjive" zemlje, jačanje dolara, monete u kojoj dosta dugujemo, itd. i t.sl.

MILAN MILOŠEVIĆ

Sa verom

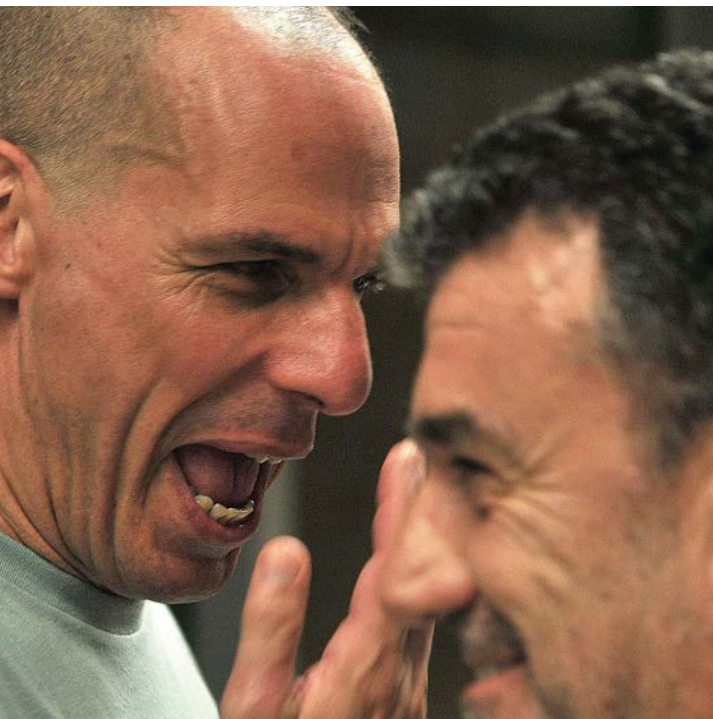
Građani Grčke su na referendumu ubedljivom većinom dali podršku premijeru Aleksisu Ciprasu da odbije "ultimatum" kreditora. Grčka vlada s optimizmom najavljuje "nastavak" pregovora polazeći od toga da je institucije EU neće ostaviti na cedilu

Za "Vreme" iz Soluna

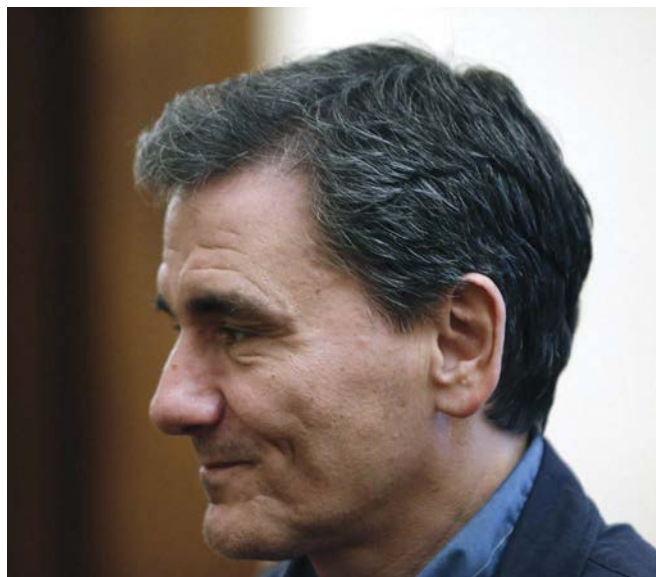
Rezultati grčkog referenduma u nedelju 5. jula izazvali su pravi politički zemljotres. Većina kakvu niko nije očekivao, od 61,31 odsto Grka, glasala je "Ne", a samo 38,69 odsto "Da", dok je izlaznost dosegla 62,36 odsto. Dakle, dva od tri Grka su odbila ultimatum kreditora i nove mere štednje, ali su se istovremeno izjasnili za Evropsku uniju i ostanak Grčke u evrozoni, koliko god to ironično zvučalo. Ovako ubedljivo "Ne", koje je malo ko očekivao, postalo je katalizator svih budućih događaja.

Stari stranački sistem i njegovi postmoderni sateliti, koji su se otvoreno okupili

JEDINSTVO I POSLE OSTAVKE:
Janis Varufakis i novi ministar
finansija Euklid Cakalotos

u Sirizu

oko "Da" ponudi kreditora, pretrpeli su težak poraz, pre svega konzervativna Nova demokratija, socijaldemokratski PASOK i partija levog centra Reka. I to uprkos činjenici da su ih otvoreno podržavali svi privatni TV kanali koje kontrolišu oligarsi i brodovlasnici, koje finansira krupan biznis. Njih su otvoreno podržavali i profesionalni sindikati i sive eminencije u grčkom društvu, kao što su gradonačelnici Soluna i Atine, kao i većina mejnstrim novinara, poznatih i odlično plaćenih TV voditelja. Poziv Sirize da se kaže "Ne" učenama kreditora odneo je pobjedu uprkos ogromnom pritisku gotovo svih evropskih institucija, političkih aktera i lidera, zatvaranju grčkih banaka zbog mera Evropske centralne banke i nametnute kontrole kapitala, što je dovelo do nepreglednih redova pred bankomatima.

POBEDILI SMO STRAH OD STRAHA

Ne bi li zastrašili grčki narod regrutovani su i mnogi međunarodni analitičari. Prema svedočenju poznatog komentatora Kanala 4, Pola Mejsona, bili su veoma dobro plaćeni da predstave pitanje na referendumu umesto "Da ili Ne ultimatumu kreditora i novog iscrpljujućeg programa mera štednje", kao "Da ili Ne evru i ostanu Grčke u evrozoni." Nisu u tome uspeli.

Pretnje bez konca i kraja, ucene i pokušaj manipulisanja grčkim građanima pali su u vodu. Jer, kako je rekao Mejson, "ne možete lako manipulirati tako intenzivno politizovanim ljudima kakvi su Grci, koji su se zbog krize još više radikalizovali, a da se pritom nisu odmakli nijedan korak od svojih demokratskih vrednosti."

Svakako je uticaj na ishod referenduma imao i grčki temperament, jer su Grci poznati po tome da se tvrdoglavo opiru upravo kad se pritisci i ucene povećavaju. Ili, kao što je rekla Stela Vezirjanidou koja je učestvovala u slavlju posle pobjede OHI

"Mi smo jedini narod u EU koji se sa nedelju dana zatvorenim bankama i sa takvom zlom propagandom i zastrašivanjem, uprkos strahu i učenama, okupio na Trgu Sintagma i plesao svom dušom. Pobili smo strah od straha."

KLASNE RAZLIKE

Rezultat referenduma pokazao je i jasne klasne razlike u grčkom društvu, jer su siromašni regioni i okruzi glasali "Ne", a bogati "Da". Na primer, u Atini je bilo karakteristično da su na mitinge u korist predlog kreditora dolazili ljudi u džipovima i skupim automobilima, dok su na masovne mitinge u korist "Ne" ljudi dolazili peške, autobusima, metroom ili starim

automobilima i biciklima, pa se i na taj način moglo videti do koje mere je osiromašena srednja klasa.

Referendumsko "Ne" je bilo odraz patriotskog glasa, koji je nadjačao tradicionalne podele između leve i desnice, koji je okupio glasače iz celokupnog političkog spektra koristeći slogane kao što su "nacionalna nezavisnost – vlast naroda" ili "Demokratija se ne može učeniti!" Bio je to i demografski glas, jer je 75 odsto mladih glasalo u korist "Ne", dok su penzioneri (očekivano), uprkos tome što se grčka vlada protiv smanjenja penzija borila mesecima, većinski glasali za "Da". Konačno u celoj Grčkoj, u svim regijama je prevladalo "Ne", što znači da nije bilo lokalnih podela, već je pobedio ujedinjeni stav naroda, jednako u urbanim tako i u ruralnim sredinama, na ostrvima i na kopnu, što je rezultat bez presedana u političkoj istoriji ove zemlje.

CIPRAS MOĆNIJI NEGOM IKAD

Opozicione stranke su pretrpele težak udarac. Prvi neposredan efekat bila je ostavka na mesto predsednika Nove demokratije (ND) prethodnog premijera Grčke, Adonisa Samarasa: "Razumem da je našoj frakciji potreban novi početak. Dajem ostavku na mesto predsednika ND-a."

Nećemo mi plaćati krizu

U organizaciji Žena u crnom, u beogradskom Centru za kulturnu dekontaminaciju, u ponedjeljak 6. jula, gostovali su aktivisti španskog Podemosa. U Evropi vlada strah da bi na talasu uspeha grčke Sirize i ova levičarska partija mogla da dođe na vlast na parlamentarnim izborima koji će se održati do kraja godine

Nakon gromoglasnog aplauza zbog rezultata referenduma u Grčkoj otpočeo je skup na kome su govorili Konča Almudena Olmo iz Madrida i Marija de las Montanas Gutierrez iz Sevilje, aktivistkinje Indignadosa, Martin Alonso Zarza, filozof i mirovni aktivista, Konča de Sena, aktivistkinja Indignadosa i sindikalistkinja. Ovaj skup je održan 6. jula u Centru za kulturnu dekontaminaciju u organizaciji Žena u crnom Srbije.

Podemos je u političku partiju izrasla iz M-15 – Indignados/Ogorčeni, pokreta masovnih građanskih protesta nastalih 2011. godine.

Martin Alonso kaže da Ogorčeni dokazuju nastajanje novog političkog subjekta na pozornici Španije koji se može uporediti i sa Arapskim prolećem jer su slični oblici otpora. "Stopile su se tri krize iz kojih je izrastao ovaj pokret. To su krize političkih partija, kriza izazvana politikom štednje i kriza moralnog poretka kao najozbiljnija od ove tri. Finansijska elita je pokvarila sve segmente života, što je dovelo do ekstremnog individualizma i konzumerizma na štetu solidarnosti." Alonso je dodao da je pred Podemosom veliki izazov: "Kako da se organizujemo, a da ne ponovimo strukturu i greške onih koje kritikujemo, kako stvoriti modele vlasti i moći koje nemaju veze sa onim postojećim?" On smatra da je Podemos uticao na tradicionalne partije koje preuzimaju od njega terminologiju i tematiku jer se plaše da će ostati bez vlasti. S druge strane, postoji problem jer žele da isključe Podemos iz političkog života. "Oni izvrću ono što mi govorimo, tvrdeći da je naše delovanje antisistemsko i nedemokratsko", dodaje Alonso.

Podemos je na nedavnim lokalnim izborima u Španiji napravio koalicije i uspeo da osvoji vlast u mnogim velikim gradovima Španije kao što su Madrid, Valensija, Barselona. "Teme o kojima diskutujemo na našim debatama su dugoročna i kratkoročna politika, politika stanovanja, sprečavanje deložacija, javne službe, zaposlenje", kaže Olmo: "Kada je došlo do smanjenja socijalnih davanja, izbili su talasi protesta zbog javnog zdravlja i stanovanja koji su naši najveći problemi. Naš stav je da

moramo da promenimo Ustav, izborni sistem i da potpuno promenimo raspored političkih snaga u Španiji, to nam je srednjoročni plan. Ne znam šta će biti na parlamentarnim izborima u novembru, ali ova kriza nas je odvela 50 godina unazad što se tiče sloboda i prava ljudi."

Podemos je specifičan zbog svoje strukture, koja je horizontalna: iako imaju svoje predstavnike koji su prisutni u javnosti, njih ne kandiduju na izborima, već su to neki drugi ljudi. Da levičarske ideje i horizontalna struktura mogu da opstanu pokazuje španski grad Marinaleda koji funkcioniše na principima neposredne demokratije, kaže Montanas: "Od 1979. godine ovaj grad funkcioniše po modelu potpune jednakosti. Sa takvim sistemom oni 2008. godine nisu osetili nikakvu krizu, nastavili su da žive isto kao pre."

Kriza se odrazila i na sindikate, koji više nisu glavno uporište radnika, a takođe je primetna i razlika između sindikata na severu i jugu Evropske unije. "Stanje sindikata je baš žalosno", kaže De Sena: "Mislim da je učešće sindikata u državnim institucijama pokvarilo same sindikate. U njima postoji mnogo borbenih ljudi spremnih na akciju, ali oni nisu na vrhu. Neki od sindikalnih lidera su imali korupcijske afere, to je pogubno jer se zbog nekoliko ljudi jedna mala mrlja širi na celu strukturu sindikata i borba se obesnažuje. Kod nas je došlo i do fenomena žutih sindikata, to su korporativni desničarski sindikati koji su bliski vlasnicima."

Osvrćući se na referendum u Grčkoj i na parlamentarne izbore u Španiji zakazane za novembar ove godine, aktivisti su bili suzdržani u procenama. "Trojka nikako ne bi volela da Podemos dođe na vlast, videćemo kako će tretirati ovu situaciju koja je u Grčkoj. To je veliki eksperiment. Problem koji može da nastane je zajedničko dejstvo nacionalizma i neoliberalizma u strahu od levice. Tu postoji velika spona, oni u velikom slučaju deluju zajedno, što može da prouzrokuje oluju protiv emancipatorskih levičarskih načela", zaključio je Alonso.

SANJA ŠOJIĆ

Pozivam partnere da pomognu kako bi Grčka ostala u Evropi i u evrozoni", rekao je Samaras predajući kormilo stranke svom zameniku Vagelisu Meimarakisu.

Sa druge strane, Aleksis Cipras je moćniji nego ikad, jer je preuzeo veliki rizik i suštinski se zalagao za referendumsko "Ne". Oni koji su unutar i van Grčke verovali da će Ciprasova vlada, koja se od početka nije svidela kreditorima, biti samo jedna "leva zagrada" od nekoliko meseci i

da će pasti zbog pritiska spolja ili iznutra, preračunali su se.

Uprkos "plišanom puču" zatvorenih banaka i pravim propagandnim tenkovima moćnih oligarhijski kontrolisanih medija, grčki narod je demokratski odgovorio da želi sam da bira ko će njime da vlada, a ko ne. On želi političare koji neće raditi protiv interesa vlastitog naroda, koji neće zastupati interese privilegovanih i oligarhijske, kao što je to činio stari stranački sistem,

nego one koji će braniti narod i to naročito najslabije i najugroženije socijalne grupe.

U govoru posle objavljivanja rezultata sa referenduma, Aleksis Cipras je govorio o "velikoj pobedi" i "svetloj stranici za savremenu grčku i evropsku istoriju". Istakao je da "ne postoje pobednici i gubitnici" i da ćemo sutra svi biti jedno. "Dokazali smo da se demokratija ne može učeniti. Dokazali smo da kada jedan narod ima veru i kolektivnu svest, može da

NEIZVESNOST: Šta posle referenduma

izdrži i da prevaziđe čak i najveće teškoće”, istakao je premijer i istovremeno pozvao predsednika Republike Prokopisa Pavlopoulosa da prvi put, posle mnogo godina, sazove savet šefova svih stranaka grčkog parlamenta.

OSTAVKA VARUFAKISA

Kako bi premijeru olakšao pregovore sa kreditorima i EU, grčki kontroverzni ministar finansija Janis Varufakis, koji je često bio na meti kritika članova Evrogrupe zbog svojih ideja, ali i zbog svog politički nekorektnog stila, najavio je ostavku na mesto ministra finansija na kome se održao pet meseci: *Minister No More* napisao je na svom Twitter nalogu. “Ovo ‘Ne’ znači veoma veliko ‘Da’ za demokratsku Evropu. To znači ‘Ne’ onoj ‘viziji’ evrozona po kojoj je evrozona jedan ogromni gvozdeni kavez svojih naroda”, rekao je Varufakis. “Moja je dužnost da pomognem koliko god mogu Aleksisu Ciprasu da iskoristi najbolje što ume kapital koji nam je poklonio grčki narod ovim referendumom. Levica radi kolektivno, a mi levičari ne volimo fotelje, pa se zato i ne vezujemo za njih”, rekao je Varufakis i dodao da će nastaviti da podržava koliko god može Ciprasove napore, kao i napore novog ministra finansija Euklida Cakalotosa.

Novi grčki ministar finansija je diplomirao na Oksfordskom univerzitetu,

predavao je na Univerzitetu u Kentu, a od leta 2010. je profesor ekonomije na Atinskom univerzitetu. Pošto je dao zakletvu, rekao je da narod duguje jedno veliko hvala Varufakis, dodao je da preuzima Ministarstvo u kritičnom trenutku i odmah se izjasnio i po najvažnijem pitanju – da “ne možemo da prihvatimo jedno rešenje koje nije održivo”.

GRČKI DUG TREBA OŠIŠATI

Na Savetu stranačkih lidera (izuzev neonacističke Zlatne zore, koji nisu bili pozvani, a generalni sekretar Komunističke partije bio je prisutan, ali je odbio da sarađuje) u ponedeljak, 6. jula, Aleksis Cipras se pojavio sa idejom o jedinstvu. Posle sedmočasovnih razgovora složili su se oko zajedničkog teksta kojim će formirati novi okvir pregovora i predlog Grčke: “Naš zajednički cilj je pronalaženje rešenja koje će, ukra-

tko, obezbediti sledeće: Potpuno pokrivanje finansijskih potreba zemlje. Verodostojne reforme, bazirane na pravičnoj raspodeli opterećenja i podsticanju razvoja, sa što je moguće manje recesijskih efekata. Snažan program ra-

zvoja, prvenstveno za borbu protiv nezaposlenosti i podsticanje preduzetništva. Obećanje da ćemo početi suštinsku raspravu o suočavanju sa problemom održivosti grčkog javnog duga. I konačno, kao neposredni prioritet, uspostavljanje likvidnosti finansijskog sistema uz konsultacije

sa Evropskom centralnom bankom.”

Opozicione stranke su se složile sa ovim tekstom kao osnovom za pregovore koje Aleksis Cipras treba da nastavi sa kreditorima.

“Grčka strana se vraća za pregovarački sto ojačana ogromnom podrškom naroda i sa većim samopouzdanjem, kako bi postigla najbolji mogući dogovor”, kaže za “Vreme” Steljos Kuloglu, novinar, pisac, reditelj i poslanik Sirize u Evropskom parlamentu. “Želimo da pregovori počnu ispočetka i da postignemo sporazum koji obuhvata i pitanje duga koji sada nije održiv”, kaže Kuloglu i dodaje, da je čak i MMF priznao da grčki dug nije održiv. “Želimo, dakle, da ponovo pregovaramo o investicionom projektu, kako bismo u zemlji pokrenuli razvoj, jer poslednjih pet godina nismo imali ništa osim recesije”, kaže poslanik Sirize. Sa druge strane, Grčka mora da uradi mnogo toga na reformi javne uprave, kao i drugih oblasti koje ne funkcionišu kako treba, ali joj treba malo vremena da dođe do daha. Jer, za pet meseci, koliko je Siriza na vlasti, sve se vrtelo oko pregovora i to pod “neverovatnim pritiskom, pretnjama, ucenama i ultimatumima”. Na pitanje da li će te zahteve prihvatiti kreditori i evropski partneri, odgovorio je: “Evropa nisu samo tvrdokorni Šojble i njegovi sateliti, nego pre svega evropska demokratija i evropski narodi. Grčka ne pripada Evropi, ona jeste Evropa, i to srce demokratske Evrope. A za demokratiju ne postoje opcije bez izlaza, nego samo nove opcije.”

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

ZAŠTO JE VUČIĆ Č

Fotografije: Marko Rupena

PREČUTAO 14 GODINA

Tadašnji ministar informisanja Aleksandar Vučić nije podneo ostavku nakon ubistva Slavka Ćuruvije, pritom ga nije interesovalo to što nije bilo nikakve istrage. Nije uradio ništa i onda imamo taj neverovatni pokušaj da se cela stvar razreši sa izvinjavanjem građanima zašto 14 godina nije bilo istrage, a zašto nije bilo istrage dok je on bio ministar informisanja, to je zaboravio da kaže. Prema tome, bio je saglasan sa time što se uradilo, ušao je u *prećutno saučesništvo*, da to tako nazovem. Taj licemerni potez stvaranja komisije pored državnih organa bio je zapravo i put da se detronizuju same institucije države

Povod za intervju s Brankom Prpom, historičarkom, aktualan je: suđenje osumnjičenima za ubojstvo njenog supruga, novinara Slavka Ćuruvije, ubijenoga 11. aprila 1999. godine u Beogradu. I ona je bila žrtva s teškim tjelesnim povredama, jedini je svjedok tog zločina. Svjedočit će i na suđenju koje je u toku, ali joj sve to – da je i žrtva i svjedok – neki još osporavaju.

“VREME”: Traje suđenje osumnjičenima za ubojstvo Slavka Ćuruvije. S obzirom na to da ste i sami svjedok u tom procesu, pa svoja saznanja vjerovatno bazirate na medijskim izvještajima, kako ocjenjujete početak suđenja?

BRANKA PRPA: Suđenje je startovalo u okviru onog što je Rade Marković pokušao da sugerije u samom početku, da je to politički proces, što zaista nije. Niko od njih nije nikakva politička činjenica u Srbiji, oni su samo izvršioci jedne politike, odnosno vladajućih političara tog vremena. Prema tome, to nikako ne može tako da se atribuirira. Više-manje, počeli su da insistiraju na političkom procesu, pogotovo Milan Radonjić u svojoj odbrani. On je čak rekao i da je ponosan na sve to što je radio. U svemu tome postoji jedno pravilo: nikad neko, ili vrlo retko u sudskoj praksi, neće reći da je zaista kriv i vrlo teško od ljudi koji učestvuju u takvim stvarima može čovek očekivati pokajanje ili nešto blaže od toga, grižu savesti. Toga nema.

Rade Marković, očekivalo se, mogao bi nakon svih ovih godina progovoriti, ali to se nije dogodilo...

Nije se dogodilo. Nije tu sad samo, po mom mišljenju, pitanje da on progovori. Tu je strašno mnogo krivice za jednog čoveka, on u suštini i nema mogućnost da alternira svoju postojeću poziciju i onda verovatno psihološki pokušava, ako je moguće, da spasi makar ostatke svog obraza i tvrdi da on nije učestvovao u ubistvu. Koliko god je apsurdan takav stav i odbijanje da se zapravo cela ta situacija razreši na način da povрати makar deo svog ljudskog dostojanstva, on zapravo radi suprotno od toga, negira sve to, verovatno pokušavajući ceo svoj život učiniti mnogo smislenijim nego što on jeste.

Što mislite o medijskoj informaciji o službenoj bilješci koja se pojavila, a koja navodno povezuje Mirjanu Marković s nalogom za ubojstvo Slavka Ćuruvije?

Nisam iznenađena time, jer bez ikakve službene beleške sedam dana pred Slavkovo ubistvo izašao je u “Politici expres” tekst “Ćuruvija dočeka bombu NATO pakta”, u kojem se novinar Miroslav Marković pozivao upravo na Miru Marković i taj sastanak, gde je ona rekla da je Ćuruvija izjavio da i treba bombardovati. Dakle, to je zabeleženo i u novinama kao argument za napad na Slavka.

Koliko vremena je prošlo dotad od poslednjeg Slavkovog viđenja s Mirjanom Marković?

Mislim da je su se poslednji put videli u zimu 1998. godine. Slavko je tražio da ga ona primi posle onih sudskih procesa, zabrana "Dnevnog telegrafa" i "Evropljanina" i onda joj je rekao sve ono što sam već mnogo puta pomenula. Koliko se ja sećam, on ju je pitao: šta vi ovo radite, uvodite zemlju u rat, i ne samo to, nego uvodite i diktatorski sistem, kažnjavate i zatvarate ljude... Tada su se omasovile i sve one likvidacije na Kosovu, tako da je to bila zaista zastrašujuća slika Srbije. Sve joj je to on rekao, uključujući i onu poslednju rečenicu koja je bila pretnja: možda ja neću preživeti i možda ću otići pre vas, ali ako preživim, kunem vam se, visi ćete na Terazijama. Ona je, naravno, tu pretnju tako i shvatila. Nije pogrešila!

Osim što nisu visili na Terazijama!

Osim što nisu! Ne samo što nisu visili

ostavku nakon ubistva Slavka Ćuruvije, pritom ga nije interesovalo to što nije bilo nikakve istrage; prva istraga počinje posle 5. oktobra 2000. Mene tada, prvi puta 29. novembra 2000, zovu da pogledam fotografije mogućeg izvršioca ubistva – godinu i devet meseci me niko nije zvao! Tog 12. aprila 1999. su završili sve oblike istrage i sve stavili *ad acta*: kako onda to nije Vučića iritiralo? Nije ga iritiralo godinu i devet meseci – bio je na položaju na kojem je mogao nešto da uradi, a nije uradio ništa i onda imamo posle punih 14 godina taj neverovatni pokušaj da se cela stvar razreši sa izvinjavanjem građanima zašto 14 godina nije bilo istrage, a zašto nije bilo istrage dok je on bio ministar informisanja, to je zaboravio da kaže. Dakle, imao je Vučić pune dve godine da ta pitanja postavi na tadašnjoj vladi Srbije, a

neposredni svjedok, nego i žrtva zločina.

Ljiljana Smajlović je za tu vrstu napada na mene dobila nagradu, postala je ponovo glavna i odgovorna urednica "Politike". Reč je o prosto trgovini. Ona je postala neko ko je bio u službi tog čoveka i njegovog pogleda na političke prilike u Srbiji i to sad nije sporno. Način na koji ona vodi "Politiku", način na koji plasira i brani Vučićeve stavove – ja ne znam da li on uopšte traži od nje tu vrstu priljeznosti – ali je ona apsolutno u njegovoj funkciji. Bilo je apsolutno jasno da iz te funkcije treba da osporiš nekoga ko je suštinski svedok, ne samo ubistva, nego i onog što se dešavalo okolo Slavka i svedok o toj vlasti koja ga je progonila, a ujedno svedok onoga što je radio i Aleksandar Vučić. Ta vrsta pokušaja kompromitovanja

■ U poslednjem razgovoru Slavko Ćuruvija je Miri Marković rekao poslednju rečenicu koja je bila pretnja: možda ja neću preživeti i možda ću otići pre vas, ali ako preživim, kunem vam se, visi ćete na Terazijama. Ona je, naravno, tu pretnju tako i shvatila. Nije pogrešila!

na Terazijama, nego čak nisu ni lustrirani, što je najbenigniji vid kazne da ljudi ma onemoguću da više ikad učestvuju u politici ili rade u državnoj službi. Čak ni to, nažalost, nije ostvareno.

Zašto se čekalo toliko godina da bi posao napravila neakva komisija, umjesto nadležnih organa sa svim ovlastima da istraže i dovedu do optužnice?

Ja sam od početka smatrala da je to sasvim pogrešno, pre svega zato što državne ustanove ne mogu da se alterniraju na taj način, pogotovo kad one postoje i funkcionišu; nismo mi u postrevolucionarnom periodu gde država nije ustrojena, pa treba da pravimo alternativne institucionalne oblike postojanja ili imitiranja nekog državnog organa. Od samog početka sam to shvatila kao manipulaciju, drugim rečima, pokušajem da se cela stvar izmesti iz države, da se napravi jedan potez koji bi funkcionisao kao želja premijera da pokaže koliko mu je stalo da se to razreši...

Premijera koji je, uzgred rečeno, bio ministar informiranja u to vrijeme...

Ne samo to, tadašnji ministar informisanja Aleksandar Vučić nije podneo

niti ih je postavio, niti je podneo ostavku. Prema tome, bio je saglasan sa time što se uradilo, ušao je u *prećutno saučesništvo*, da to tako nazovem. Prema tome, taj licemerni potez stvaranja komisije pored državnih organa bio je zapravo i put da se detronizuju same institucije države. Šta to znači: sve institucije države zavise od lične volje jednog čoveka, pa će početi istraga zato što on to hoće. Onda je to kraj države. Nema države! To je ono: "Država, to sam ja", a kad izgovoriš tu rečenicu, države više nema. To je ukidanje jedne strašno važne oblasti države, treće vlasti, njene nezavisnosti i svođenje na nivo lične volje. Onda ta lična volja ide još dalje, pa imamo komisiju. Nisam smatrala da nešto takvo treba da se podrži i veoma mi je žao što su novinari u to ušli, jer su novinari, po prirodi stvari, ljudi sa dobrim informacijama, ljudi koji razumeju. Biti upotrebljen na taj način je nešto što im zaista nije trebalo.

Bilo je mnogo kritika komisije koja je istraživala Slavkovo ubojstvo, ali jedna od najeksplicitnijih njenih članica, urednica "Politike" Ljiljana Smajlović, osporila vam je status žrtve iako ste ne samo jedini

osobe jeste potpuno prirodan način nekoga ko nema čistu savest ko pokušava da izbori sa nekim ko ima čistu savest. Ljilja Smajlović nije bila osoba kojoj je Slavko Ćuruvija verovao, nikad! Ona to može da tvrdi, ali nije. Meni je sve to ličilo na kič i petparačku priču. Zato nisam htela da njima odgovaram, jer ima jedan problem: kada uđete u zamku dokazivanja očiglednih stvari, uvek u dokazivanju očiglednog znate da se nalazite u totalitarnom sistemu i da tu nema dijaloga. Vi pokušavate nekome ko izražava sumnju i istinitost nečeg da dokazujete očiglednost te istine. Od toga čovek koji ima razuma treba da odustane i da razume da se iza svega krije ozbiljna manipulacija.

Samu Ljilju Smajlović je Slavko pred smrt izbacio iz kuće, rekao joj je: "Marš napolje", kad je došla da ga napadne zato što je za BBC dao intervju u kojem je rekao sve najgore o Slobodanu Miloševiću. Ja sam se posle njegove smrti trudila da to ne problematizujem i smatrala sam da u trenutku smrti i tragedije čovek ne treba da se vraća na te stvari, ali on je nju izbacio iz svoje kuće i svog života zauvek. E sad, ja ne znam kako to ona uvek uspe da bude glavni interpretator – među

ostalim, ona je govorila i na njegovoj sahrani, a ko ju je izabrao i kako se ona tu našla, ne znam, ali sigurno znam da se Slavko prevrnuo u grobu – pa je sada ona glavna osoba koja se bavi razrešavanjem njegovog ubistva. Imamo kontinuitet u jednom ponašanju, vrlo problematičnom s pozicije istine koju hoće svaki novinar da dosegne, zbog čega novinarstvo postoji kao profesija i zbog čega u demokratiji postoje novinari da učine transparentnim svaki oblik vladavine i političke prakse. Zato su novinari i jedina profesija koja toliko gubi glave svugde u svetu, ne samo u ovoj zemlji. Ubistva novinara su veliko opterećenje i za novinarsku profesiju u Srbiji i za demokratiju u Srbiji. I to su strašno ozbiljna pitanja i ne mogu da se rešavaju na petparački način, političkim kičem i manipulacijama.

Čitali smo u "Politici" i tekst "Treći metak Branke Prpe". Treći metak je termin u vezi sa manipulacijama oko ubojstva premijera Zorana Đinđića...

I to sve pod firmom "slobode novinarstva". To su strašno jeftini trikovi. Oni ne mogu mene da kompromituju, oni sve vreme kompromituju Slavka. I od njega i njegove ličnosti prave *lake note* i *reality show*. Bez ikakvog pijeteta i bez ikakve ideje o tome zašto je taj čovek izgubio život. Onda objavljuješ jedan sraman tekst koji se zove "Treći metak Branke Prpe", gde sam ja dezavuisana kao mogući svedok, a Slavko Ćuruvija kompromitovan kao osoba sumnjivog morala; eto, to je suština tog teksta. Takoreći: jednim udarcem dve muve. Čemu tolika frka, a ja pravim karijeru na tome? Verovatno zato što sam ja smatrala da to nije pitanje moje

ljudske časti, nego i smisla ljudskog postojanja. Prosto, ništa oni nisu razumeli, oni ne razumeju časne ljude i ja razumem njihov problem: mi nismo sa istih planeta!

Zašto nam se vratilo ono najgore, a mislili da smo već prošli ta najgora vremena devedesetih godina?

Prosto zato što nismo pokušali, pokušaj demontaže je zapravo završio ubistvom Zorana Đinđića. Taj sistem nikad nije demontiran, on je samo kozmetički farban i prefarbavan, od sivog u zeleno ili narandžasto, ali nije promenjen. Mi nismo suštinski radikalno promenili Miloševićevo nasleđe, niti smo tu zločinačku strukturu države koja ubija svoje građane u potpunosti demontirali, niti smo sprovedli lustraciju. Krivce za ono što se dogodilo Srbiji i njenim građanima nikad nismo kaznili. To je radio samo Haški tribunal, a on je telo van ove zemlje, a unutar ove zemlje to nije ni problematizovano, niti sankcionisano. Prema tome, imamo vraćeno sve ono što zapravo nismo razrešili. A ko ništa ne nauči iz svoje istorije, biće prisiljen ponovo da je preživi. To je pravilo i mi smo – đaci ponavljači.

U tom ponavljanju prošlo je 20 godina od strašnog zločina, genocida u Srebrenici. Mi smo i dalje na istom preispitivanju i pravljenju ravnoteže zločina...

To je strašna nepravda prema novim generacijama. Svako ko se rodio u to vreme kad je bio rat, nevin je po definiciji. Znači: kompletna generacija je opterećena zločinom svojih očeva i to je besramno, jer takvo nasleđe ne sme da se ostavi deci kao balast njihove budućnosti. Oni s tom prošlošću nemaju ništa i oni koji su učesnici te prošlosti su dužni da je razjasne kako bi ona postala nešto što je znanje o nama samima u istorijskom vremenu. To prebacivanje kompletnog tereta na leđa nove generacije i novih generacija je kukavički čin, jednako kukavički kao što su se ponašali u vreme devedesetih. Jednake kukavice su bile tad i jednake kukavice su danas: ubijali su nenaoružane ljude, ruku vezanih žicom, tako su im pucali u leđa, u grudi, u glave, kao što su kukavice pucali Slavku Ćuruviju u leđa. Ta vrsta bednog kukavičluka, nepostojanja bilo kakvog morala i etike je nešto što je teško opterećenje

za budućnost ove zemlje i generacija koje su apsolutno nevine.

Ove godine razmatramo silne deklaracije povodom Srebrenice. Tu su EU, Velika Britanija, Ujedinjeni narodi, Rusija... Da li sve te deklaracije doprinose pomirenju, ili još većem kaosu u kojem se zločini i ne spominju?

Počiniti tako monstruoan zločin, a baviti se lingvističkim ili semantičkim pitanjima, novi je zločin. To pokazuje apsolutno i totalno nepostojanje saosećanja. Ljudsko biće se razlikuje od svih živih bića na planeti Zemlji po tome što ima saosećanje sa drugim ljudima, ne samo po svojoj inteligenciji, nego po celom svom moralu i etičkom kodu i zato je ljudsko biće veličanstveno. Zato s ponosom ističemo sve one trenutke u ljudskoj istoriji gde su ljudska bića pokazala upravo ta svojstva, a s gađenjem govorimo o suprotnim primerima iz ljudske istorije, kao onome kad su oficiri Vermahta – a to se čuva u Jad Vašemu – vikendom, s porodicom, obilazili Aušvic kao zoološki vrt i u knjizi utisaka pisali kako su se divno proveli. Taj hendikep obesmišljava čoveka i njegovo postojanje: kad to čovek vidi repetirano u bilo kom obliku, da li kad je u pitanju zločin ili potpuna neempatija prema bilo kojoj patnji ljudi – poput patnji ovih silnih izbeglica koje zapljuskuju obale evropskog kontinenta? Čovek mora da se pita: "Kakvi smo mi to ljudi." Ta pitanja nisu dnevopolitička, ona su metafizička, ona zalaze u oblast dobra i zla, što bi Platon rekao u *Idealnoj državi* – dobro stoji iznad države – kao ideal kojeg treba dosegnuti, i to javno dobro, opšte dobro jeste rezultat saosećanja sa drugima, bez obzira na to što je tebi divno i krasno, ti ne možeš da živiš divno i krasno dok drugi ljudi pate oko tebe.

Taj potpuni nedostatak empatije prema onome što se desilo Bošnjacima, način na koji su ubijani – najmlađe dete je imalo tri dana – šta sada to znači? Hoćemo napraviti generaciju kao što je ona Urlihe Majnhof koja je imala 18 godina kad je prvi put videla Aušvic u dokumentarnom filmu u školi, pa nakon toga formirala terorističku organizaciju koja je ubijala ljude s nacističkom prošlošću?

Ali i mi smo vidjeli snimak iz Trnova, pa kao da nismo... Nitko da pogne

glavu, ako gledamo u naše političare. Da li da im vjerujemo da im je žao srpskih, ako nije bošnjačkih žrtava?

Naravno da nije, jer da im je žao, ne bi ih proizveli! Da li je nekome žao žrtava bombardovanja – nije. Da ti je žao, ako si političar i u tom trenutku odlučuješ o sudbini zemlje, da li bi ti svoj narod i državu uveo u to stanje? – ne, ne bi. U tome i jeste cela stvar, nema tu empatije prema bilo kome i sve je tu lažna retorika i taj patos kojega čujemo u govoru o naciji je deo apsolutno lažnog projekta sebe i drugih u kojem se zapravo traži da nacija bude u tvom kolektivnom ja, jer “ja sam nacija”. Ne, nisi! Ti nisi nacija, a ako sam ja protiv tebe, ja sam protiv države i izdajnik nacionalnih interesa... Ta vrsta svojatanja je najmračnija zloupotreba političke funkcije. Može se opravdati svaki čovek koji ima tu vrstu patosa, to što on zamišlja sebe kroz kolektivitet, ali sama ideja o nacionalnom je potpuno individualizirana i nema šablona u koji će da se smesti osećanje prema naciji svakog pojedinca i pripadnika te nacije. Mi zapravo zamišljamo naciju identifikujući se s kolektivitetom, kako to piše Benedikt Anderson u svojoj *Zamišljenoj naciji*. Nacija nema psihološka svojstva, samo individua ih ima. Kad izvlačite na nivou paradigme nešto što je nacionalni etos i nacionalna paradigma, vas samo dva koraka dele od toga da zaronite u nacizam i rasizam. Samo dva koraka! Vrlo je zanimljivo da je ta patetična nacija u koju se oni kunu i s kojom se busaju u prsa zapravo rasistička: ne voli druge narode, druge nacije, religije, vrlo je prema njima agresivna i prozelitistička. To sve onda istoričari, sociolozi i politikolozi analiziraju po simptomima kada jedno društvo uđe u totalitarnu aberaciju koja je zapravo vrlo slična nationalsocijalizmu.

Mislim da je strašno važno za ovo društvo da im se oduzme mogućnost te tlapnje da govore u ime svih i da su oni ti koji artikulišu uopšte sadržaj te nacije i nacionalne svesti. Ko su oni da to rade? Oni su sebi preuzeli božanske atribucije, da nam kažu i što je to nacija i što su nacionalni interesi, a neće to biti baš tako. Da bi se iskazao interes nacije, mora postojati društveni konsenzus, a kako su i gde oni to proverili te svoje stavove, na kom referendumu? Tako što dobiješ izbore, a

da ti na njih ne izađe 50 odsto birača, ne zato što je apstinencija rezultat njihove pasivnosti, nego njihovog političkog stava? Ne, oni i dalje smatraju da na osnovu stava nekog procenta stanovništva, sada treba da krenu da nas uvlače u paradigmu koju su oni smislili u svojoj glavi. Naravno, uvek selektivno pritom koristeći istoriju da bi taj *ibermensh* element mogao da funkcioniše. Pa onda imamo predsednika države koji kaže da Srbija nikad u svojoj istoriji nije vodila nepravde ratove... Ako ništa drugo, mogao bi dok sluša Vivaldiju, da počne sa učenjem malo istorije, možda bi nešto i naučio...

Kako da običan građanin dođe do vlastitih zaključaka kad dijaloga u javnosti nema?

Jedan od najvećih filozofa istorije Arnold Tojnbi piše da kod elita postoji mehanizam izazova i kreativnih odgovora, one su te koje odgovaraju na izazove vremena, a mase su u mimezisu, dakle u oponašanju. Mi u Srbiji imamo jedan mehanizam koji Tojnbi demantuje, mase nisu mimetične, one svoje elite ne oponašaju, nego kreiraju svoj sopstveni svet, jer su im elite tako katastrofalno loše da ne mogu ni ući u mimezis. Mi, s obzirom na katastrofalne elite, imamo vrlo razumne građane. Imamo građane koji pokušavaju po svojim ljudskim aršinima, saznanjima i iskustvima da izmere ono što se dešava, da izmere sve te propagande i situaciju koja im nudi ili im ne nudi neku bolju budućnost. Drugim rečima, ono što je karakteristično za Srbiju u proteklih sto godina, što bi rekao Konstantinović stariji 1927, da narod svaku vlast ovde doživljava kao *vis major*, elementarnu nepogodu, i tako se ponaša. To je već, morate da priznate, mnogo veći stepen svesti nego što bi čovek očekivao.

Ali imamo jedan veoma zanimljiv fenomen, da naše elite preziru plebs, misle da su bolje i da mogu da mu vredeđu inteligenciju, ali svakog bogovetnoga

■ **Prebacivanje kompletnog tereta na leđa nove generacije i novih generacija je kukavički čin, jednako kukavički kao što su se ponašali u vreme devedesetih**

dana. Zamislite koji je to prezir prema sopstvenim građanima! Mi imamo vladajuću ekipu koja ne misli o tome kako će neko da živi sa 25.000 dinara. To je dve-sta evra; mogu li oni da se empatično uvalje u kožu tog čoveka? Onda poskupljuju struju, dobro, to je ekonomska kategorija, ali ekonomska je kategorija i to imam li ja platu s kojom mogu da opstanem? To su tlapnje od kojih obični ljudi treba da se uvere da su došli reformatori, kao da se na političkoj sceni pojavio Petar Veliki. Ognjem i mačem sprovodi reforme. To je dokaz koliko nedostatak njihove empatije doprinosi smanjenju njihove pameti. Ko oseća šta drugo biće oseća, bio bi možda pametniji, bio bi oprezniji, možda bi birao reči, razmislio bi o svojim odlukama. A pošto to ne rade, dokazuju da nemaju pameti.

Iz ovoga što ste rekli proizlazi optimističan zaključak: građani/narod ipak misle svojom glavom, a političari se uzdaju u nekakve upitnike o javnom mnijenju... i zna se tko pamet ima.

Najopasnija situacija za društvo je ona kad društvo uđe u nihilizam, počinje da živi od danas do sutra i misli da su stvari bezizgledne i da ne može ništa da se pomeri. Ono što smo videli juče u Grčkoj je izlazak iz nihilizma: da, stvari mogu da se promene i ja ću biti akter te promene... Svaki građanin je akter te promene, a svaki oblik totalitarnog sistema zapravo pokušava tu vrstu prirodnog nagona čoveka – da svoj život drži u svojim rukama, na neki način – da uspava i uvede u to ništavilo u kojem je on apsolutno nemoćan. Tu vidimo sve one koji svoje građane

ubeđuju da nema drugog načina – kao što i Veliki reformator uverava građane ove zemlje da je jedini način taj da ih osiromaši do izumiranja, što naziva svojom velikom reformatorskom ulogom. U odustvu bilo kakvog saosećanja sa ljudima, sa stanjem po našim bolnicama, u školstvu i nauci, bilo gde da kreneš vidiš propast i tugu, i onda ideš s nekim megalomanskim programima “Beograda na vodi”, koji nije voda nego reka Sava... I sve ostalo, sve su to zamene termina za budale koje verovatno rade marketinške agencije i geniji u pozadini, koji pokazuju kako treba manipulirati s građanima.

Prema tome, ne mislim da je mogućnost da se ovim prostorom vlada bez ikakve reakcije uopšte perspektiva budućnosti. To što se čuti ne znači ništa. Da je knez Miloš živ, čim bi video da narod čuti, odmah bi popuštao. Čutanje je stanje u kom vodostaj raste, reka je još mirna, ali raste, i to svako ko ima imalo mozga može da vidi.

Zato se svi u regiji boje Sirize, kao što se tzv. Zapadna Evropa boji?

Zanimljivo je koliko im svima to smeta, ali svima. Zato što se neko smatra delom

tog velikog *networka* Evrope i pošto se u centru nekako odlučilo, onda to tako mora da bude. Pritom su svi, što bi rekao Marks, do te mere alijenirani od svojih naroda, da onda i donose takve odluke, jer u stvari realnost ne vide, slepi su za nju, ona ih ne dotiče. Oni, zapravo, žive u imaginarnom svetu gde Evropa donosi odluke sramne – videlo se to nakon grčkog referenduma, kako se usuđuju da vređaju ceo jedan narod i to rade birokrate nekakve zajednice navodno jednakih evropskih naroda – a oni s pozicija Pijemonta i elite tim rubnim delovima svog novokomponovanog carstva prete i vređaju. To nije održivo. Taj oblik vladavine i taj oblik nesvesti o tome što si proizveo određenom politikom nije održiv. Nevraćanje unazad u smislu onoga što je proizvedeno određenom politikom pogubno je ne samo za nas, nego za celu Evropu. Kad stvari za građane dođu do kraja, više nijedno pravilo ne važi: narod je suveren, političari zaboravljaju da su samo njihovi predstavnici koji ne mogu da odlučuju više od suverenog naroda, jer on isključivo suvereno odlučuje. Siriza je politička partija koja je, ne samo dala

pravo narodu, nego je pre svega empatična, jer je narod u humanitarnoj katastrofi, nema lekova, 300.000 ljudi nema struju jer nemaju odakle da je plate. Tu političku ekipu u Evropi nazivaju radikalnom levicom, a ta tzv. radikalna levica saoseća sa svojim narodom za razliku od centra i desnice... Ti mehanizmi se dešavaju u istoriji, kod nas se to desilo 27. marta, s velikim demonstracijama kad je narod rekao *bolje rat nego pakt, bolje grob nego rob*. To su potencijali i kapaciteti jedne nacije i naroda. Dalje provociranje fundamentalnih principa na kojem je ljudsko društvo uopšte moguće i na kojima je moguća budućnost je opasno, civilizacijski opasno, jer može dovesti do sloma civilizacije. Ne govorimo o revolucijama, sad se neće desiti pojedinačne revolucije kao na početku 20. veka ili na kraju 18. veka, nego će ići sa efektom domina, prosto zato što je svet globalan. Ovo se danas neće završiti samo na Grčkoj, nego će domino-efekt ići po Evropi. Zato se i ovi vladari na trupu bivše Jugoslavije boje, oni su neverovatne gazde u svom ataru, u strahu su da će to pomesti i njih.

TATJANA TAGIROV

Poljoprivreda

Zakon o predžetvenom finansiranju

Od početka juna u Srbiji je na snagu stupio Zakon o predžetvenom finansiranju, koji je usvojen u novembru 2014. Ovaj zakon omogućava bolju kreditnu sposobnost poljoprivrednika, jer koristi vrednost budućeg roda sa neke parcele kao garanciju za kredit. Ujedno, zbog garancije zajmodavcu, u Agenciji za privredne registre formiran je i Registar zaloga

“Usvajanje Zakona o predžetvenom finansiranju predstavlja veliki iskorak za Srbiju u pravcu unapređenja uslova finansiranja poljoprivredne proizvodnje. Drago nam je da je resorno ministarstvo prepoznalo značaj inicijative EBRD tehnički potpomognute od strane UN FAO i dalo podršku u procesu usvajanja Zakona.

Novi finansijski instrument predstavlja dobar alternativni vid kratkoročnog finansiranja poljoprivrede koji je tržišno održiv i ne predstavlja teret za državnu administraciju. Takođe, izrazito je važno da se ovim zakonom težište finansiranja poljoprivrede prebacuje sa javnog na privatni sektor, što je posebno važno u uslovima budžetskih ograničenja sa kojima se Srbija susreće”, izjavio je Miljan Ždrle, direktor Agrobiznis sektora EBRD za Jugoistočnu Evropu.

On je dodao i da je primetna zainteresovanost kako finansijera – banaka i prehrambeno-prerađivačkog sektora – tako i samih poljoprivrednih proizvođača za novi zakon, što pokazuje potrebu za kratkoročnim finansiranjem poljoprivredne proizvodnje, kao i da u EBRD veruju da će na dugi rok ovaj zakon doprineti funkcionisanju

finansijskog tržišta u poljoprivredi i imati pozitivan uticaj na visinu kamatnih stopa, kao i na tržište osiguranja u poljoprivredi koje u Srbiji još uvek nije adekvatno razvijeno.

Mladen Jovanović, direktor Viktorija Logistike, rekao je da su poljoprivredni proizvođači prirodan partner Viktorija grupi, kao jednom od

najvećih prerađivača uljarica u regionu: “Viktorija Logistika, članica Viktorija grupe, sarađuje sa oko 300 kooperanata, a preko njih sa više od 40.000 poljoprivrednika. Već godinama ih podržavamo kroz pretfinansiranje, obezbeđujući im repromaterijal, odnosno mineralna đubriva, semena i sredstva za zaštitu bilja, prvenstveno kad je u pitanju proizvodnja soje i suncokreta. Prošle godine na ovaj način uložili smo blizu 60 miliona evra u domaću poljoprivredu, a i ove godine realizovali smo pretfinansiranje sličnog obima. Kako je Zakon stupio na snagu u junu, praktično će se primenjivati tek u sledećoj proizvodnoj godini. Verujem da će se i tada veliki broj ponovo obratiti upravo prerađivačkoj industriji za predžetveno finansiranje.”

Danubius®

Novo!

Najbolje od Pšenice

Izručenje dugo devet godina zatvora

Većina hrvatskih medija – od HRT-a nadalje, tj. naniže – Dragana Vasiljkovića (na slici) već naziva “ratnim zločincem”; ni “navodnim”, ni “optuženim”, nego upravo tako. Pretpostavka nevinosti, uostalom, u Hrvatskoj važi samo za njihove “hrvatske vitezove”; kapetan Dragan već se smatra za nespornog, gotovog i spakovanog

Kad ovaj broj “Vremena” bude u vašim rukama, Dragan Vasiljković, alias Daniel Snedden, poznatiji kao kapetan Dragan, trebalo bi da je iz Australije sleteo u Zagreb (oko 11:30), odakle će biti odveden u Split, gde je nadležni sud za ratne zločine sa tog područja. Vasiljkovića Županijsko javno odvjetništvo u Splitu tereti za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika i civila na području Severne Dalmacije, ali i Gline, u periodu od 1991. do 1993. Kroz hrvatske desničarske medije se neko vreme vukla i optužba za navodno silovanje u okolini Zvonika, ali je, u međuvremenu, nestala – što ne znači da neće biti podgrejana. Ovoga trenutka većina hrvatskih medija – od HRT-a nadalje, tj. naniže – njega već naziva “ratnim zločincem”; ni “navodnim”, ni “optuženim”, nego upravo tako. Pretpostavka nevinosti, uostalom, u Hrvatskoj važi samo za njihove “hrvatske vitezove”; kapetan Dragan već se smatra za nespornog, gotovog i spakovanog.

Ta se optužnica, inače, vuče već više od devet godina, koliko je Vasiljković proveo u australskom ekstradicionom pritvoru, što je svojevrstan rekord za tu zemlju. Problem je nastao oko njegovog državljanstva: Australija svoje državljane ne izručuje, ali Vasiljković je – po nalogu nadležnog suda – to državljanstvo automatski izgubio primivši početkom devedesetih državljanstvo Savezne Republike Jugoslavije. Tada dvostruko državljanstvo u Australiji nije bilo moguće; uvedeno je tek 2002, ali je za njega bilo kasno.

Istini za volju, sam je Vasiljković sebi otežao položaj u Australiji time što je otišao u ilegalu u jednom trenutku. Onda se – iz ilegalnosti – prevario da telefonira nekom svom advokatu u Hagu, pa su ga australski policajci uhvatili već sutradan, uz dužnu pomoć holandskih kolega. Od tada sedi u pritvoru – zbog opasnosti od bekstva, naravno. To se ne radi, pogotovo ako je neko toliko vičan bezbednosnim veštinama...

Optužnica još nije poznata, ali se nagađa da ga terete za bazično tri stvari: navodno maltretiranje hrvatskih ratnih zarobljenika u zatvoru RSK u kninskoj tvrđavi 1991. u leto; navodnu komandnu odgovornost za smrt dva hrvatska ratna zarobljenika u logoru Knindži u Bruškovoj kod Benkovca 1993; i – zanimljivo – za smrt nemačkog novinara Egona Skotlanda pred Glinom, u leto 1991. Ovaj posljednji slučaj najsumnjiviji je: BKA (Savezni kriminalistički ured) iz Vizbadena ustanovio je nakon balističkih i patoloških veštačenja da je kolega Skotland poginuo od zalutalog metka kalibra 5,45 X 39 mm, ispaljenog iz puške tipa AK 74, oružja kojim srpske snage tada nisu raspolagale, ali hrvatske jesu (ilegalni uvoz iz zaliha bivše istočnonemačke vojske, dokumentovano i nesporno).

foto Reuters

Ostale optužbe zavise od iskaza svedoka, a prošle su godine od tada. Odbrana će imati dosta posla da dovede svoje svedoke, kojih ima. Problem nastaje, međutim, zbog sadašnje političke i predizborne atmosfere u Hrvatskoj. Izručenje kapetana Dragana već se trijumfalistički izvikuje okolo i nepristrasnosti tužilaštva i suda već su ugrožene. Kako saznajemo, neki hrvatski advokati preuzeli su, pa odustali od njegove odbrane. Ovoga trenutka, njegov branilac po službenoj dužnosti je splitski advokat Darko Stanić, čovek koga kolege hvale zbog moralnog i profesionalnog integriteta. Očekuje se da pravu, poverljivu odbranu preuzme još neko – ko se i dalje traži. Nije to malo opterećenje u sadašnjoj političkoj situaciji u Hrvatskoj, ali se valja nadati da još ima hrabrih ljudi i nepristrasnih profesionalaca. Australija je preuzela obavezu da plati advokate i da pošalje posmatrače koji bi nadzirali buduće suđenje. ¶

MILOŠ VASIĆ

Prava žena na način Bebe Popovića

Institut za javnu politiku, čiji je direktor Vladimir Beba Popović, dobio je od Evropske komisije 127.500 evra za projekat "Ženska vlada Zapadnog Balkana". Taj će projekat promovisati rodnu ravnopravnost i ženska prava. Sve bi bilo divno, da Beba Popović nije temeljno urušio ugled i život jedne žene – aktivistkinje Vanje Čalović, i to na najprljaviji način, seksualnim kompromitovanjem. Na odluku EK reagovale su 52 nevladine organizacije iz regiona

Da se u subotu, 4. jula, dnevni list "Blic" nije pobunio što im je "ukradena" ideja, teško da bi ijedan srpski medij objavio vest o tome da je Institut za javnu politiku Vladimira Bebe Popovića dobio od Evropske komisije 127.500 evra za projekat "Ženska vlada Zapadnog Balkana". Začuđujuća je bila ta tišina, naročito zato što su se čak 52 nevladine organizacije obratile pismom predsedniku Evropske komisije, Žan-Klodu Junkeru, u kom pozivaju EK da povuče odluku o dodeli sredstava Popovićevoj organizaciji. Ove nvo većinom su iz Crne Gore, ali i Makedonije, Hrvatske, Srbije i Slovenije. U tom smislu, Bebu Popovića možemo posmatrati kao neku vrstu ujedinitelja bivšeg jugoslovenskog prostora.

Projekat "Ženska vlada Zapadnog Balkana EU", čiji je nosilac Institut za javnu politiku, odabran je na konkursu Evropa za građane i građanke, u okviru programa koji sprovodi Generalni direktorat Evropske komisije za komunikacijske politike, kao jedan od najbolja 23 projekta na nivou Evropske unije. Dakle, o ovome je odlučivano u Briselu, te su se nevladine organizacije upravo zato obratile direktno Junkeru. Pomenimo još da je centrala Instituta u Podgorici, pa je inicijativa za oduzimanje grantu baš zato krenula iz Crne Gore.

MNOGO KOMPLEKSNO

Šta je ta ženska vlada i o čemu je uopšte reč? "Projekat je usmjeren na jačanje ženskog preduzetništva na Zapadnom Balkanu, kroz specijalno razvijene trening programe na osnovu kojih će se žene učesnice projekta obučavati za specifična područja i profesije kojima se već bave. Ono što predstavlja problematično

PROMOTER ŽENSKIH PRAVA: Vladimir Beba Popović

Foto: Aleksandar Andjic

područje u zemljama u razvoju je nedovoljna vidljivost ženskog preduzetništva, tako da će posebna pažnja biti usmjerena na njihovo predstavljanje u javnosti i na tržištu rada", objasnila je za provladinu crnogorsku "Pobjedu" Selena Tasić, programska menadžerka Instituta za javnu politiku i dodala da će neke od pratećih aktivnosti uključivati i umrežavanje sa biznis platformama žena na EU nivou kroz umrežavanje preduzeća, projekata i zajedničkih inicijativa.

Tasić je još pojasnila da je ovo vrlo kompleksan projekat, na kom će odabrane učesnice iz tri zemlje Zapadnog Balkana i jedne EU države dobiti set veština, tehnika i gotovih platformi "kroz koje će moći dalje da rade na svom profesionalnom razvoju" i da će uključivati i volontiranje i pružanje prilike za praksu mladim ženama "koje su posebno važna ciljna grupa u okviru sprovođenja politika iz oblasti rodne ravnopravnosti".

Namera je lepa i jedva da joj se ima šta prigovoriti. Samo još da je i iskrena, sve bi bilo sjajno.

SEĆATE LI SE VANJE ČALOVIĆ

Da pojednostavimo: Evropska komisija dodelila je velike pare organizaciji čiji je direktor na bekrupulozan, surov i degutant način više od godinu dana pokušavao da diskredituje Vanju Čalović, izvršnu direktorku crnogorske nevladine organizacije Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (MANS). Čalović je još i ekonomistkinja specijalizovana za pitanja korupcije, svojevremeno članica Komisije za praćenje implementacije Akcionog plana za borbu protiv korupcije i kriminala, čiji je osnivač Vlada Crne Gore. Na koje se sve načine, kada i kako zamerila crnogorskom vladajućem establišmentu i Bebi Popoviću, teško može da stane u jedan novinski tekst. Ukratko: zbog svog upornog ukazivanja na korupcionaške afere u crnogorskoj vlasti viđena je za "odstrel". Temeljno uništavanje ugleda Vanje Čalović konačno je obavljeno pre tačno godinu dana. Crnogorsko izdanje tabloida "Informer" objavio je fotografije izvučene iz video-snimka na kom je navodno Čalović u seksualnom činu sa svojim psom. Kao svaka fotografija izvučena iz video-snimka, i ova je bila lošeg kvaliteta, pa ni najoštrije oko nije moglo da utvrdi da li je

u pitanju ona ili nije. Podsetimo još i da je link sa spornim videom od januara 2014. sa raznih adresa stizao brojnim redakcijama, ambasadama i institucijama širom regiona, ali da osim "Informeru", nikom drugom nije palo na pamet da ga objavi. Distribucija i prodaja tog broja "Informera" zabranjena je u Crnoj Gori, ali, bez obzira na to, Čalović je ostala trajno obeležena kao "ona što ima seks sa psima". Dakle, džukele su joj došle glave.

Sama Vanja Čalović nije ni negirala ni potvrdila da je ona na snimku. Zašto je takvo ponašanje jedino normalno u situaciji u kojoj se našla, treba videti u "Vremenu" br. 1226, tekst "Mehanizam jedne diskreditacije". Uglavnom, optužila je upravo Bebu Popovića da stoji iza video-klipa namenjenog njenoj diskreditaciji, te da je u pitanju montirani materijal, izmišljotina i najprljavije podmetanje, koji su reakcija na kampanju njene nevladine organizacije u vezi s navodnim izbornim manipulacijama uoči i tokom lokalnih izbora u Crnoj Gori.

POSLEDNJI UTISAK

Zadržimo se još malo na ovom povratku u prošlost, ne tako daleku, jer se sve dogodilo pre samo godinu dana. Nedelja je veče, 29. jun. Godina je 2014. Brojni gledaoci u Srbiji, a i šire, nisu svesni da upravo gledaju poslednju emisiju "Utiska nedelje". Toga nije svesna ni Olja Bećković, autorka i voditeljka emisije sa više od dve decenije trajanja. Gost je Vladimir Beba Popović. U jednom momentu dotiču se slučaja Vanje Čalović. Popović otvoreno

ŽRTVA: Vanja Čalović

Foto: Savo Prelević

priznaje da sa uživanjem "šeruje link" sa video-snimkom na kom je navodno Vanja Čalović. Očigledno zapanjena, Olja Bećković pita "Kako vas nije sramota?" Zavesa, kraj. Nedelju dana kasnije javnost saznaje da je gledala poslednji "Utisak" u sezoni. U oktobru 2014, shvatiće da je to bio poslednji "Utisak" u istoriji.

Klipovi sa zoofiličarskim sadržajem na porno sajtovima se obično nalaze u kategoriji "bizarno". U istu kategoriju može da se svrsta i rasplet događaja u vezi sa sukobom Čalović-Popović. Popović je demantovao izjavu Vanje Čalović da je on postavio na internet sporni snimak i tužio izvršnu direktorku MANS-a zbog povrede časti i ugleda. "Ja ne osporavam da sam taj snimak slao, to jest šerovao. Intenzivno sam slao taj snimak nekoliko dana, a i nakon toga, do današnjeg dana. Kad god bi me neko pitao da li posedujem video, prosleđivao sam ga dalje", izjavio je Popović na jednom od ročišta. Po toj tužbi, Vanja Čalović je na kraju i osuđena. Osnovni sud u Podgorici ocenio je 20. aprila ove godine da je povredila čast i ugled Vladimira Bebe Popovića i da ga je neosnovano optužila da je postavio na internet snimak kompromitujućeg sadržaja. Sud je odbio Popovićev zahtev da Čalović javno, preko medija, povuče izjavu kojom ga je optužila da je montirao i postavio sporni sadržaj, kao i da se javno izvini zbog te tvrdnje.

Dva meseca nakon presude Vanji Čalović, Institut za javnu politiku dobija velike pare, direktno iz Brisela, za projekat koji promoviše ženska prava. Na noge se diže skoro čitav civilni sektor u regionu. Argumentacija im je svima ista – Popović je na primeru Vanje Čalović dokazao kako se odnosi prema ženskim pravima, tako što je ne samo učinio sve da je diskredituje u javnom životu, već i da joj onemogući normalan privatni život.

Da zlo bude veće, ovo nije prvi projekat te vrste koji sprovodi Institut za javnu politiku. Zahvaljujući donaciji Fonda za razvoj i saradnju Republike Slovenije, u periodu od maja 2014. do septembra 2016. realizuje se projekat "Jačanje zaštite prava žena u Crnoj Gori kroz podizanje kapaciteta javne uprave". Od aprila 2013.

Pismo Evropskoj komisiji

Poštovani, kao grupa nevladinih organizacija aktivnih u oblasti ljudskih prava, ravnopravnosti polova i razvoja civilnog društva dominantno u Crnoj Gori, ali i regionu, vrlo smo razočarani/i saznanjem da je Institut za javne politike, nevladina organizacija čiji je direktor Vladimir Beba Popović (<http://www.publicpolicyinstitute.eu/kancelarije>) dobio grant programa Evropske komisije Evropa za građane, za projekat "Ženska vlada Zapadnog Balkana", pod ID brojem 564214.

Vladimir Beba Popović je čovjek koji je direktno promovisao nedostojnu kampanju protiv hrabre aktivistkinje civilnog društva Vanje Čalović, ali indirektno i protiv drugih aktivistkinja i aktivista civilnog društva koji su kritički orijentisani prema crnogorskim vlastima. Te činjenice su dobro poznate Evropskoj komisiji. Sama kampanja protiv Čalović bila je perfidna i nemilosrdna, zasnovana na rodnoj diskriminaciji, s ciljem da uništi ne samo njen profesionalni integritet, već i lični ugled i sposobnost da vodi normalan život u svojoj zajednici. Stoga je neshvatljivo da se organizaciji kojom rukovodi čovjek koji je javno izjavio da je distribuirao video kojim se ozbiljno namjerava naškoditi integritetu jedne žene (izjava dostupna na sledećem linku: <https://www.youtube.com/watch?v=hkgfwbvC9Fo>) dodjeljuju sredstva evropskih fondova za promociju ženskih prava. Tražimo od Evropske komisije da povuče odluku o dodjeli pomenutog granta i obustavi dalju saradnju i finansiranje organizacija koje u svojim redovima imaju ljude koji sprovode rodnu diskriminaciju i ne poštuju ljudska prava.

S poštovanjem,

NVO Centar za ženska prava, Podgorica
 NVO Sigurna ženska kuća, Podgorica
 NVO sos Telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Nikšić
 NVO Prima, Podgorica
 NVO Inkluzija, Cetinje
 NVO sos Telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica
 NVO Akcija za ljudska prava, Podgorica
 NVO Udruženje mladih s hendikepom, Podgorica
 NVO Udruženje paraplegičara, Podgorica
 NVO Centar za građansko obrazovanje, Podgorica
 NVO Institut Alternativa, Podgorica
 NVO Centar za monitoring i istraživanje (CEMI), Podgorica
 NVO Juventas, Podgorica
 NVO Queer Montenegro, Podgorica
 Koalicija "Saradnjom do cilja" (Koalicija 95 NVO)
 NVO Crnogorski ženski lobi, Podgorica
 NVO Green Home, Podgorica
 NVO Mogul, Ulcinj
 NVO Ženska soba, Podgorica
 NVO Centar za obuku i obrazovanje, Podgorica
 NVO Agencija za lokalnu demokratiju, Nikšić
 NVO Građanska alijansa, Podgorica
 NVO Roditelji, Podgorica
 NVO Expeditio, Kotor
 NVO Asocijacija za demokratski prosperitet – Zid, Podgorica
 NVO Udruženje samohranih roditelja, Podgorica
 NVO Udruženje fizioterapeuta, Podgorica
 NVO Udruženje starih zanata i vještina "Nit"

NVO Social Life, Podgorica, Montenegro
 NGO MADOR – Mreža za afirmaciju društvene i korporativne odgovornosti
 NVO Zdrava donna Montenegrina, Podgorica
 NVO Snažna mama, Bijelo Polje
 NVO Ženska akcija, Podgorica
 NVO Udruženje paraplegičara Bijelog Polja i Mojkovca
 NVO Priča za djecu
 NVO Udruženje za razvoj civilnog društva, Bijelo Polje
 NVO Brain
 NVO CAZAS, Podgorica
 NVO For life, Podgorica
 NVO Bona Fide, Pljevlja
 NVO Ženska grupa "Stela", Cetinje

Hrvatska

NVO B.a.b.e, Zagreb
 NVO Građanski odbor za ljudska prava (GOLJP)

Srbija

NVO Autonomni ženski centar, Beograd
 NVO Udruženje "Ženske studije i istraživanja", Beograd
 NVO Ženski prostor, Niš
 NVO Ženski centar, Užice
 Mreža Žene protiv nasilja
 NVO ASTRA – Antitrafiking akcija, Beograd

Makedonija

Otvorena vrata /La strada Makedonija

Slovenija

Kulturno društvo TAXI ART, Ženski TAXI

do decembra 2014, uz finansijsku podršku Oebsa i UNDP-a Institut je realizovao projekat "Primena rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1325 Žene, mir i bezbednost". U odbranu donatora, može se reći sledeće: jedan od ova dva projekta odobren je mnogo pre medijske hajke na Vanju Čalović, a drugi neposredno pred njen početak. Ovog puta, međutim, nema opravdanja za Evropsku komisiju, koja, ako ni zbog čega, a ono zbog svojih izveštaja o napretku zemalja koje žele u EU, pomno prati medijsku scenu u svim

zemljama regiona i nemoguće je da ne zna za slučaj Vanje Čalović i za Popovićevu priznanje da "šeruje" snimak.

Predsednik Komisije, Žan-Klod Junker, međutim, zauzet je ovih dana, kao i svi ostali, grčkom krizom. "Vreme" je od Delegacije EU u Srbiji pokušalo da sazna da li se ikada dogodilo da neki projekat bude u potpunosti obustavljen nakon što su mu odobrena sredstva. Bez konsultacija sa Briselom nisu bili u mogućnosti da nam to potvrde, ali nam je rečeno da EK najčešće traži novac nazad samo u slučajevima

kad finansijska revizija utvrdi da sredstva nisu potrošena onako kako je obećano tokom konkursa.

"Projekti iz oblasti ljudskih prava nemaju više značaj i težinu ukoliko glavne aspekte i problematična područja ne uspete da uvežete sa drugim važnim oblastima", rekla je za "Pobjedu" programska menadžerka Instituta Selena Tasić. Kad se sve uzme u obzir, pitanje je da li ljudska prava, bilo čija, ali, evo na primer, Vanje Čalović, uopšte imaju značaj i težinu.¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Očnjaci nove generacije

Ne radi se, ljudi, ovde o Srebrenici, niti se ikada radilo o tome. Ovde se radilo, radi se i radiće se o jednoj kliki koja ima prste duboko umočene u svaku srpsku nesreću i sramotu bar u poslednjih četvrt veka, ovde se radi o tome da ta klika nekako spere blato sa svog lica i zafrljači ga u pravcu celog sveta, s posebnim naglaskom na one *domaće izdajnike* koji to blato vide svih ovih godina, kao onaj klinac carsku golotinju. Nisam li, u osnovi, baš o tome pisao na ovom mestu koliko prethodne nedelje, o tome kako sopstveni lični i grupni greh i zločin pokušavaju da nam uvale kao nacionalni? Jesam. Pa, zašto onda opet? Zato što stvar, što bi se reklo, eskalira.

U tom se grčevitom naporu sad već ne samo histeriše nego se gube svi živci i svi kriterijumi, sve ograde i svi obziri. Umesto onog tvrdokornog blata, s lica im spadaju "evropejske" maske a pojavljuje se staroradikalna suština – a već, bogme, sve više i forma. Ovaj novi degenerativni proces, na-

Šta je, dakle, sve ovo? Nismo li već onomad, ne tako davno, imali situaciju u kojoj je Srbija bila "sama na svetu" (ali je prkosno odolevala belosvetsko-imperijalističkoj ali i vrani), dok su Vučić, Nikolić, Dačić i slični divljali uzduž i popreko? Uzgred, jeste li primetili da se vojvoda Šešelj učutao poslednjih dana, nit' govori nit' romori? Možda je to zato što je sve što bi on rekao već rečeno sa najvažnijih državnih adresa, pa ne zna, jadničak, šta bi dodao, maznuli su mu sve replike?

Sasvim je u skladu s tim trendom i ovo najnovije medijsko povampirenje, ovi *očnjaci najnovije generacije*. Mislili ste da je nova epizoda lupetanja oko ćirilice samo eksces? E pa, pogledajte na šta već danima i nedeljama liče novine koje su je pokrenule, pa razmislite ponovo. Bog te veselio, rekao bi čovek da je u dve-tri beogradske redakcije lociran štab za dizanje svetske revolucije, sa lepo zvučecom levom "Siriza" retorikom, ali sa srcem čvrsto na radikalno-klerikalno-pu-

Nimalo spontana šizoidnost zvaničnih i poluzvaničnih medija prirodno prati povampirenje radikalne retorike državnog vrha

ravno, ne može da prođe bez turobno zabavnih momenata, za koje su zaduženi razni, ali najzaduženiji je, naravno, prvi čovek države, izvesni Nikolić Tomislav. Prvo je pisao Putinu da ga moli da uloži veto na tzv. britansku rezoluciju, što jeste duboko politički kompromitujuće (mada dosledno!) ali bar nije smešno, a onda je pisao britanskoj kraljici Elizabeti da ova "urgira" kod vlade u Londonu da prestane, bre, da se natovrzava na nas, što je već urnebesno smehotresno – ili bi to bilo kad bi se radilo o predsedniku tamo neke daleke zemlje, ili bar o Boratu Sagdžijevu od Kazahstana. Doduše, u Nikoliću oduvek ima nečega autentično boratovskog, ali s jednom ključnom razlikom, nimalo povoljnom za nas: Borat ne postoji i nije izabrani predsednik neke države.

Što se Nikolića tiče, odavno tvrdim da je on problem svojih glasača, i nikoga drugog; u zemlji u kojoj je zamislivo da on bude izabrani predsednik – nema ničega nezamislivog. No, Tomislavljevo brljanje još je i ponajmanji praktičan problem, u skladu s njegovom trenutnom specifičnom težinom u do kraja vučićizovanoj srpskoj politici. Ali, šta ćemo kad sam Vučić izjavljuje, u uobičajeno nesnosnom prenemagajućem tonu i maniru, da ako se usvoji Zloglasna Britanska Rezolucija, da će onda Srbija znati da je sama na svetu, a da će ljupka Republika Srpska znati da je skoro sama na svetu, pošto će od svoje imati samo Vučićevu Srbiju? Ili, šta ćemo kad njegov posilni za tzv. spoljne poslove, The Artist Formerly Known As Ivica Dačić, zapreti svakoj zemlji u kosmosu da je Srbija budno prati i da će imati posla s njim i sa Srbijom ako se slučajno pojavi na (takođe otvoreno idiootskoj) vojnoj paradi koju Hrvatska priprema za 5. avgust?

tinovskoj desnici... U takvom narastanju *nimalo spontane šizoidnosti*, samo je pitanje vremena bilo kada će se pojaviti uvodnik koji se ovaj put slučajno ne zove "Ćuruvija dočekao bombe", a koji je Dmitrović Ratko, glavni urednik državnih i paradržavnih Večernjih novosti, posvetio Dušanu Mašiću, imperijalističkom agentu, stranom plaćeniku i uopšte izdajniku i neprijatelju svih boja. Možete i o Dušanu Mašiću i o njegovoj konkretnoj inicijativi zvanj Sedam hiljada misliti šta hoćete, ali ono što je Dmitrović o njemu napisao (nota bene: sa formacijski uslovljene pozicije poluzvaničnog trbuhozborca glavnih centara društvene moći, jer glodur Novosti nije nikakav slobodni strelac!) nije više čak ni formom i rečnikom, a kamoli sadržinom, ni za najtananiju nijansu različito od onoga što su on i slični pisali devedesetih. E sad, bilo bi preglupo ljutiti se na Dmitrovića što je Dmitrović, kao i na Nikolića što je Nikolić: kad postaviš Dmitrovića na takvo mesto, onda sasvim prirodno i neizbežno dobiješ – ovo. A zašto pa da ga ne postaviš, kad je to logična posledica onakvih rezultata izbora? Što nas kružnim puteljkom vraća na početak priče.

Kako će sve to da se završi? Verovatno slično kao i teatralna, a šuplja "grčka priča" – jednim velikim "puć". Ali, slaba nam je to sada uteha, jer odviše je komotno gledati na sve to sa neke lažno olimpijske pozicije sve-će-to-doći-na-svoje, jer životi nam prodoše pod zamlatama, diletantima, demagozima i lupežima koji čine sve što mogu – a mogu više nego dovoljno – da nam životi prođu u besmislu, sramoti i kodifikovnom javnom tupilu. I prostačkoj amoralnosti, logično, to ide u paketu.

Poslednje utočište slobode

Tamo gde nema slobodnih medija i gde je političko organizovanje labavo, u polje visokog napona između privatnog domena i javne vlasti kao najvažniji smešta se forum, diskusija.

Tribinski diskurs u stvari tada postaje poslednje прибежиште za bilo kakvo propitivanje vlasti

Jedan od trikova ove vlasti jeste pro- sipanje sapunjave prljave vode na oči javnosti kako bi ova imala što "verniju" sliku društva u kom živi. Zarad tog trika medijska scena postala je jako sužena i nekako zagušljiva. Istina, sve je tu, samo "utisaka" više nema, "problemi" su prestali da postoje, nekadašnjim kaži- prstom se više ne može upirati, srpski se začutalo. A onda i zvanično, ombudsman u svom izveštaju o medijima navodi da se kritičko izveštavanje označava kao ne-

Jedva da je procurila vest da je seri- ja već zakazanih tribina – kojom je or- ganizacija Žene u crnom htela da obele- ži "dvadesetu godišnjicu genocida u Sre- brenici kao jedan od najvažnijih događa- ja cele 2015. godine", sa stavom da je to bio "najveći zločin počinjen na tlu Evro- pe nakon Drugog svetskog rata" – pre- ko noći otkazana. U Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu, Zrenjaninu. Iako su ove tribine odavno bile uredno zakaza- ne i prijavljene, organizatorima su dva-

samo – na tribinama. Pitanje Srebrenice uglavnom se prepuštalo alternativnim raspravama, "građanima okupljenim u publiku". U tekstu "Kritičko mišljenje i zločin", objavljenom u "Republici" 2005. godine, Nebojša Popov je pisao: "Bitnu prepreku na našem putu ka savladava- nju mučne prošlosti čine, očigledno, snaž- ni otpori, ne samo u politici već i u kul- turi, kritičkom mišljenju i stvaranju in- stitucionalnih i bilo kakvih racionalnih okvira za istraživanje i rešavanje složenih

časna protivdržavna aktivnost koja koči reforme. Sloboda izražavanja se tako vrati- la ravno četvrt veka unazad.

ZABRANJENA TEMA – ZABRANJENI GRAD

Mala "sveta" mesta demokratije na ko- jima se još jedino može otvoreno, "sub- verzivno" polemisati o raznim škakljivim temama ponovo su postale, kao i počet- kom devedesetih, javne rasprave, tribi- ne, a kako vreme odmiče sve ih je više i sve su posećenije. Samo što ni one ne- maju dozvolu bez ograničenja. Sloboda je i kod njih tematski omeđena, pa je, kako je nedavni primer pokazao, mogu- ća samo do određene granice. Ovog puta – do Srebrenice.

tri dana pre održavanja počeli da plju- šte "otkazi" od uprava ustanova. Obrazlo- ženja uglavnom nemušta ili nepostojeća, neka se pozivaju na vanredne okolnosti zbog smene rukovodstva na čelu usta- nove, neka se oslanjaju na vlastitu pro- cenu da neće biti dovoljno publike, neka se žale na nedostatak prostora, a neka – na neadekvatnost teme. Brže-bolje pro- nađeni su alternativni prostori, pa su uz veliko prisustvo policije ove tribine ipak održane, a kao publika došli su, smatra se, samo najhrabriji.

Pre deset godina, straha i opreza u to- likoj meri ipak nije bilo. Mada i onda, baš kao i sada, o "zabranjenoj temi", srebreničkom zločinu, odnosno genocidu, je- dino se mogla čuti pokoja reč upravo i

problema naše savremenosti, gde svaka- ko spada i zločin."

Te 2005. održane su dve značajne tribi- ne o zločinu u Srebrenici, različitih opre- deljenja, i pokazale sliku preseka srpskog društva iznutra. Kako je precizno fakto- grafski zabeležio Popov u svom tekstu, prvu tribinu organizovala je 17. maja jav- nosti nepoznata studentska organizaci- ja Nomokanon na Pravnom fakultetu, u najvećem amfiteatru koji može da primi i preko hiljadu ljudi, a pod naslovom "Isti- na o Srebrenici". Održavanje tribine je već bilo odlagano zbog provokativnosti prvo- bitnog naslova – "Oslobođenje Srebreni- ce". Na njoj, govornici su zločin osporavali ili relativizovali – licitiranjem broja žrtava i potezanjem zločina druge strane. Jedan

od govornika, Ljiljana Bulatović, po reči ma Popova, "autorka hagiografija o Radvanu Karadžiću i Ratku Mladiću", zastupala je gledište da uopšte nije reč o zločinu nego o "oslobođenju Srebrenice" i energično se zalagala za uklanjanje grobova žrtava, Bošnjaka, sa "srpske zemlje". Bila je to skandal-tribina po svemu što se na njoj moglo čuti, od navodnih istorijskih činjenica do uvreda, ali, u krajnjem, tribina koja je bila dozvoljena i negde verovatno zavedena pod šifrom "sloboda govora".

Drugu tribinu, podseća Popov, organizovala je Vesna Pešić, nešto kasnije, 26. maja, u Centru za kulturnu dekontaminaciju gde može da se okupi do tri stotine ljudi. Za učesnike ove tribine uopšte nije bilo sporno da li je reč o zločinu, nego je glavna tema rasprave bio sporan odnos prema njemu. Nataša Kandić je tada

kako su prvu tribinu propratili bezmalo svi i da u izveštavanju preovlađuje neutralan pristup, pod geslom profesionalizma. Sve se objašnjava slobodom izražavanja i pravom svakog da javno iznese svoje mišljenje, kaže Popov. Druga tribina je imala skromniji odjek u medijima. Najpodrobnije je prikazana u "Republici", ali najtiražnije novine, "Večernje novosti", je prećutkuju. "Politika" donosi samo šturu agencijsku vest, a od dnevnih novina najiscrpniji je "Danas". Međutim, oba događaja, zaključuje autor, posmatraju se kao deo šarolike estrade na kojoj se dešava sve i svašta.

ZAČEPLJENA USTA

Fenomen tribina lako se učitava: tamo gde nema slobodnih medija, i gde je političko organizovanje labavo, u polje viso-

omladine širili su ideju jugoslovenstva, jedini govorili o nacionalnim predrasudama i državno-partijskim interesima, o medijskoj cenzuri. Zašto je režim trepo te tribine navodno nije poznato, ali po mišljenju nekih autora samo zato što ih je koristio za sondažu političkih tendencija. Kasnije, početkom devedesetih, u više nego napetim ratnim i političkim prilikama, a u strahu od gušenja medija, pojavila se ideja da se uspostavi snažan intelektualni kružok, Beogradski krug, čije su tribine pamćene kao uvek odlično posećivane.

Disperzija stavova na tribinskim saboranjima ponajviše je obeležila prošlu deceniju. Po Srbiji su kao kvasac narastala okupljanja oko "Pešćanika", odlučnog branitelja ideja "druge Srbije" i kritičara tada aktuelne kako Koštunićine tako i Ta-

JEDINA PREOSTALA MESTA ZA KRITIČKO MIŠLJENJE: Razgovori, tribine, okrugli stolovi...

Fotografije: A. Anđić, M. Dragojević, M. Milenković

predočila nove činjenice, Milan St. Protić, i to sa krila građansko-nacionalističkog kursa, rekao je da je zločin evidentan i da je počinjen u ime srpske nacije, dok su Žarko Korać i Vladimir Beba Popović podsećali prisutne na usmerenost vlade Zorana Đinđića ka sankcionisanju zločina. Njih dvojica su govorili i o napadima koji su usledili nakon emitovanja filma *Glas iz groba* na državnoj televiziji, u julu 2001, koji ovaj zločin dokumentuje. Naime, tada su radikalski poslanici, a među njima današnji čelni naprednjaci, u Narodnoj skupštini tražili utvrđivanje odgovornosti i kažnjavanje onih koji su odlučili da se ovaj film prikaže.

Ali, kakav su odjek imale ove tribine? Kroz analizu medija Popov zaključuje

kog napona između privatnog domena i javne vlasti kao najvažniji smešta se forum, diskusija. Tribinski diskurs u stvari tada postaje poslednje прибежиште za bilo kakvo propitivanje vlasti. S jedne strane, paradoksalno, ma koliko masovan taj "kritički publicitet" bio, on je ujedno znak i nedostatka vlastite snage, uloge. Sa druge strane, za vlast je uvek opasnost i dodatni motiv da još više dominira, kontroliše.

I u prošlosti, stvarnost je prvo "pučala" na tribinama. "Govoriti i začepjenih usta" bilo je geslo ujdijevaca na njihovim poznatim i vrlo posećenim tribinama 1990. godine, kada je prostor za "drugo mišljenje" bio veoma skučen. Tada, pod bremenom medijskog rata koji se vodio duž cele Jugoslavije, u Beogradu u Domu

dićeve vlasti, dok su se na drugoj strani na Mašinskom fakultetu neometano odvijale "masovke" pod nacionalno-crkvenim plaštom. Tribine nisu bile zabranjivane osim što su povremeno bile prekidane zbog upada, pretnji i psovki raznih otadžbinsko-nacionalističkih grupacija.

Danas su izgleda rane devedesete nama najbliža referentna tačka po mnogo čemu: intelektualne elite su marginalizovane, komunikacija sa političarima je na najnižem nivou, a po strani stoji niz problema. Kao i pre četvrt veka, i sada se tribinska, forum demokratija javlja kao jedna od retko preživelih sloboda, a u takvim uslovima to je uvek značilo, pa i sada znači: samo za najhrabrije.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Nekropolitika kao sudbina

Na Balkanu zajednice žrtava i ubica žive ili zajedno ili jedni uz druge. Na takvim mestima insistiranje na suočavanju ne služi samo pravdi i istini već i svima onima koji veruju da je potreban još jedan "dobar" rat kojim će se korigovati "loš" i nepravedan mir ili preduprediti još jedan genocid. Ovo naličje suočavanja sa prošlošću se prekriva nekropolitikom oslonjenom na rasističku esencijalizaciju Srba, na verovanje da je problem u našoj kulturi, istoriji i tradicijama. Da nismo u raljama nekropolitike, da živi ovde i dalje ne robuju mrtvima, ono pravo, političko pitanje bilo bi šta se desilo loše, šta je i zašto pošlo po zlu pa su (neki) Srbi počinili tako strašne zločine

Piše: Zoran Čirjaković

Početkom devedesetih Srbija je bila opsednuta leševima iz prošlosti. Speleolozi su vredno radili po dubokim jamama, a mlade beogradske intelektualke, okupljene u udruženju "Samo Srпкиnja Srbina Spasava", sećale su se poslednjeg genocida i spremale da postanu nove Kosovke devojkе. O prošlim i budućim leševima nevinih Srba govorili su i ljutiti javni intelektualci i uznemireni narod. U zemlji prezasićenoj suočavanjem, ovi prvi su najviše voleli "Književne novine", a ove druge je najviše volela "Politika".

"Nekažnjeni i zanemareni, ratni i genocidni zločini počinjeni nad Srbima od kraja XIX i XX stoleća doživeli su svoje političko ovaploćenje u unutrašnjem uređenju druge, komunističke Jugoslavije", pisao je 1992. godine Nikola Samardžić, verni glasnik duha vremena. Samouvereni mladi istoričar je hvalio na brzinu opravoslaavljenе komuniste jer su pokrenuli "snažna, vredna i humana interesovanja", oličena u otvaranju "zabetoniranih, nepristupačnih i proskribovanih" masovnih grobnica i iznošenju "na svetlost dana i pred lice pravde... dotad nepoznatih, sakrivenih ili zaboravljenih imena, jednako zločinaca i njihovih žrtava".

U "Politikinoj" svakodnevnoj "bici za istinu", kako je glasio jedan od naslova u rubrici "Odjeci i reagovanja", pristup je bio manje akademski, ali podjednako alarmistički – novi genocid samo što nije počeo. Govorilo se o "dubokim i nezaceljenim ranama na srpskom narodu" i "milion poklanih Srba". Poručivano je da ne treba "čekati skrštenih ruku": "Istorija se ponavlja kako vidimo." Upozoreni smo na mogućnost ostvarivanja "nacionalističko-socijalističke, i genocidne ideologije", a pomenut je i "genocid nad kostima nedužne mrtve dece".

Bilo je preterivanja i laži, ali hrpe dečjih kostiju su bili stvarne, a srpske žrtve nevine i masovne. Leševi su se ubrzo odomacili, zagospodarili javnom sferom, i nije bilo teško naslutiti da mogu da počnu da ubijaju. Godinama kasnije, baveći se Podsharskom Afrikom, naišao sam na reč koja savršeno opisuje ne samo zlokobnu opsesiju leševima iz ranih godina Miloševićeve vladavine, već i dve decenije političarenja srebreničkim žrtvama – nekropolitika.

REALNOST ŽIVIH MRTVACA

Ačile Mbembe je ovu definiciju izvukao u kontekstu ubistvene bede Četvrtog sveta, u okolnostima koje su teško pojmljive žiteljima Balkana, zapuštenog, ali i dalje prvosvetskog predgrađa prebogate "bele" Evrope. On je ovom pojmu dao povezano, ali bitno drugačije značenje od ovoga u kome ga koristim. Za Mbembea, nekropolitika odražava realnost "živih mrtvaca", svakodnevicu koja je toliko degradirajuća i prožeta smrću da navodi na jedno sasvim novo razumevanje veze između obećanja modernosti i njenog užasnog naličja oličenog u Aušvicu.

Ali, Mbembe nije govorio samo o monstruoznim ratovima. U centru njegove pažnje su bivše kolonije, tretirane na Zapadu kao mesta "gde je verovatnije da će mir izgledati kao beskrajni rat". Štaviše, veliki kamerunski filozof ne krije da i sam svakodnevicu voljene Afrike doživljava kao noćnu moru prema kojoj je u stanju da "ispolji gađenje kakvo osećamo kada vidimo lešinu". Zato ne čudi da je Mbembe ostao fokusiran na "moć smrti" a ne moć mrtvih, što je ovde ključna odrednica politike. Parafrizirajući Mbembea, može se reći da nekropolitika na Balkanu predstavlja skup savremenih oblika potčinjavanja života moći mrtvih.

**SREBRENICA,
DVADESET
GODINA POSLE:**
Memorijalni centar
u Potočarima
foto: Reuters

IMPERATIV SRAMNE PROŠLOSTI

Kapital ovde nije jedina naddeterminacija i pogonsko gori-vo moćne antipolitičke mašine. Živimo u regionu koji je, kao i centralnoafrička oblast velikih jezera, u raljama leševa, zatočen u dodatno zamračenoj zagradi neoliberalne strukture u kojoj je okovan globalizovani svet. Dok kapital, oslanjajući se na pletoru aktera, depolitizuje ključna, životno važna pitanja, leševima politika biva obesmišljena i svedena na kockanje žrtvama prošlih ratova čiji je, kako piše Radina Vučetić, ulog budućnost.

Nažalost, zloupotrebe krvave prošlosti odavno nisu domen neprosvećenih i nerazumnih nacionalista, kako je sugerisala ugledna beogradska istoričarka. Od kraja devedesetih, nijedan politički problem u Srbiji ne može se razumeti bez uzimanja u obzir imperativa okretanja sramnoj prošlosti i nesrpskim žrtvama. To dodatno otežava i tegove koji nas drže na razvojnom dnu Evrope i porođajne muke nove levice. Za liberalne i mnoge marksiste, leševi su važniji od radničke klase, a "narod" je postala najružnija reč u žargonu srpske nekrolevice.

Esad Čimić je 1982. godine objavio knjigu moćnog naslova – "Politika kao sudbina". Ali, čak i skorašnje izjave ovog profesora, koji tvrdi da Bošnjaci "pamte deset genocida", ilustruju koliko je u međuvremenu politika postala nekropolitika. Ključne razlike više nisu ideološke, strateške ili kadrovske. Glavna vododelnica je povezana sa odgovorom na pitanje da li su nesrpski leševi nevinih postali jedini koji se računaju. Ni mrcvarenje "dve Srbije" odavno nije borba oko dve vizije bolje budućnosti, već sukob dve nekropolitike. Ne čudi da jedna lako sklizne u "odbrambeni" šovinizam, a druga u "egocentrični" autošovinizam.

DAROWI ZAPADA

Na prvi pogled, tvrdnja da mrtvi predstavljaju ključnu odrednicu naše politike može delovati kultur-rasistički. Ali, privlačnost nekropolitike – i njenog zločinačkog produžetka u inim balkanskim ratovima – ne može se razumeti bez uzimanja u obzir razloga koji navodi ovdašnje aktere da ponove zapadnu istoriju. Naime, brutalno nasilje nije bilo skup uzgrednih ispada, već je bilo instrumentalno za nastanak danas uzornih zapadnih modernosti.

Zapadni modernizacijski voz nikada ne bi odmakao ovoliko daleko od početne stanice "robovanja tradiciji" i siromaštva da nije bilo identitetskog inženjeringa i ratova obeleženih masovnim zločinima. Analizirajući teško pojmljivu razliku u bogatstvu između jezički homogenih zemalja Zapadne Evrope i država bez etničke (i jezičke) većine u Podсахarskoj Africi, Dejvid Lejtin, jedan od vodećih stručnjaka za komparativnu politiku, istakao je da su ograničenja koja danas uslovljavaju izgradnju država "učinila svet mirnijim", ali razvoj mnogo težim.

Na početku dvadesetog veka, na Zapadu su jedino Kanada i Švajcarska priznavale i teritorijalnu autonomiju i jezik manjina kao zvanični jezik u državi. Sve ostale zemlje su "konstruisane" kao nacionalne države većinskog naroda. Mnogo pre pojave CNN-a, one su građene na podjednako okrutan, ako ne i mnogo strašniji način od onoga koji su nedavno primenjivali ozloglašeni balkanski i afrički državograditelji. Tek pošto su postale jako bogate, demokratske i stabilne, zapadne zemlje su počele da sprovode inkluzivne multikulturalne politike – polako i sa mnogo oklevanja i otpora, koji je Španiju gurnuo u krvavi građanski rat.

Svi oni koji su skloni da na osnovu odvratnih stranica naše

novije istorije donose rasističke zaključke, pa i da pominju "zveri srpske", obično gube iz vida dva važne stvari. Prvo, kada kažemo, na primer, "Zar danas, u 21. veku...", to nije 21. vek neke istinski univerzalne istorije, već istorije hegemonog zapadnog subjekta koji je svoju volju, norme i interese nametnuo ostatku sveta kao univerzalne. Uostalom, negiranje prava nezapadnim ljudima da imaju svoju istoriju, pa i svoj, drugačiji 21. vek, bez da zbog toga budu klevetani ili ozverivani, utrlo je put "spasilačkim" agresijama na Avganistan, Irak i Libiju – i užasu od koga reka unesrećenih ljudi danas beži ka Evropi. Drugo, i nacionalizam i nacionalna država su zapadni darovi svetu. Danas su sve države nacionalne, pa i one koje se izdaju za građanske. I u SAD i u Francuskoj, punopravni građanin – onaj koji nije sumnjiv i ne mora stalno da dokazuje da je "dobar" – nema samo jasno prepoznatljiv pogled na svet, već i religiju i boju kože.

Zapadne zemlje su ostatku sveta uverljivo demonstrirale da etnička i, posebno, jezička homogenost pogoduju stabilnosti i razvoju. One su zločinačke politike iskoristile kao merdevine koje su omogućile brz uspon i zatim ih, kada im više nisu bile potrebne, delegitimisale. Ne sugerišem da treba žaliti što su tako monstruozne politike "konstrukcije država" kriminalizovane. Ali, ako ne želimo da upadnemo u zamku rasističkih tumačenja, kada razmišljamo o uzrocima kako razvojnih neuspeha i tako masovnih zločina koji su nedavno počinjeni u ratovima na Balkanu i u Centralnoj Africi ne smemo gubiti iz vida njihovu ulogu u istoriji Zapada.

KAD ŽRTVE POSTANU UBICE

U siromašnim multietničkim društvima – u kojima jedva da ima ljudskog razvoja ili je on mnogo ispod očekivanja – novija istorija ima tendenciju da osciluje između dve realnosti. Jedna je oživljena u silom i nekropolitičkim argumentima branjenim diktaturama ili krhkim, feleričnim demokratijama, obično održavanim neokolonijalnim oblicima zapadnog starateljstva i "humanitarnim okupacijama". Ona ume da preraste u onu drugu, mnogo strašniju realnost ratova u kojima, kako piše profesor Mahmud Mamdani, "žrtve postaju ubice".

Zapadna istorija je podarila ostatku sveta još jedan balast – reč genocid, glavni adut svake nekropolitike. Često se gubi iz vida da je taj pojam nastao da opiše užas koji je rezultirao ne samo uništenjem već, praktično, doveo do razdvajanja naroda iz kojih su dolazile žrtve i zločinci. Obrnuti "Aušvic", onaj u kome bi Nemci bili žrtve, a Jevreji ubice, više nije samo nezamisliv, već je, kao i novi holokaust, fizički nemoguć. Kada razmišljamo o kriku "nikad više", činjenica da su prestonice nemačke i jevrejske nacionalne države udaljene tri hiljade kilometara značajnija je od denacifikacije "Hitlerovih dobrovoljnih dželata".

Na Balkanu, kao i u Ruandi ili Burundiju, zajednice žrtava i ubica žive ili zajedno ili jedni uz druge. U Ruandi su žrtve iz 1994. godine nekoliko godina kasnije postale masovne ubice – samo je cinična američka podrška Tutsi diktatoru Polu Kagameu sprečila UN da progovori o "drugom ruandanskom genocidu". Pri tome, kvalifikacija zločina kao genocida obezbedila je državotvorni kapital žrtvama i, praktično, dala legitimitet seriji pokolja nad Hutu izbeglicama u susednom Kongu. Kao i u Miloševićovoj Srbiji nekoliko godina ranije, i u Ruandi je "nikada više" značilo "nikada

više nama" i lako je mutiralo u preventivno "još jednom njima".

Originalno značenje je sasvim izgubljeno u kulturalnom prevodu. Pravi smisao tog moćnog (i učutkujućeg) "nikad više" u balkanskom kontekstu ilustruje komentar čitaoca u jednom beogradskom listu: "Jedina razlika između Drugog svetskog rata i ovog poslednjeg u Bosni je u tome što Srbi ovog puta nisu pošli na klanje mirno kao jaganjci, već su uzeli oružje u ruke i počeli sami da rešavaju stvar." "Naše" ubice su ovde uvek (etničke) nevine, jagnjad sa kamom koja se žrtvuje koljući zarad etnifikovanog "nikad više". Zato je genocid opasna, potencijalno genocidna reč na svim prostorima gde su žrtve i izvršioci nastavili da žive zajedno.

GENOCIDNI SRBODIVLJACI

Na takvim mestima, insistiranje na suočavanju ne služi samo pravdi i istini već i svima onima koji veruju da je potreban još jedan "dobar" rat kojim će se korigovati "loš" i nepravedan mir ili preduprediti još jedan genocid. Ovo naličje suočavanja danas na Balkanu biva prikriveno nekropolitikom oslonjenom na ra-

GODINE SMRTI I PROTERIVANJA: Srebrenica i "Oluja"

foto: Reuters

sističku esencijalizaciju Srba, verovanje da je problem u našoj kulturi, istoriji i tradicijama. Da nismo u raljama nekropolitike, da živi ovde i dalje ne robuju mrtvima, ono pravo, političko pitanje bilo bi šta se desilo loše, šta je i zašto pošlo po zlu pa su (neki) Srbi počinili tako strašne zločine. Nažalost, odavno odomaćeno, nekropolitičko pitanje jeste zašto su (skoro svi) Srbi loši, zašto su tako neevropski, genocidni, zli...

Snažno sugerisan, prividno legitiman odgovor je da je reč o vekovima kulturne kontaminacije koja se pre dve decenije samo kristalisala u šumama istočne Bosne. On se oslanja na jednu mnogo sofisticiraniju, pseudonaučnu inkarnaciju miloševićevske logike. Prošlost, samo ovaj put srpska, a ne hrvatska ili albanska, predstavljena je kao "staklena kugla" u kojoj mračnu srpsku budućnost vide samoprolašeni pravi istoričari, čiji su uvidi "utemeljeni na naučnosti i razumu", kako piše Radina Vučetić.

U tako selektivnom čitanju istorije sve što se desi loše samo su "vesti iz prošlosti" naroda koji se, kako tvrde, sa svim onim što je dobro i moderno sjedinjuje kao ulje i voda. Ovo tumačenje je sasvim u duhu orijentalizma devetnaestog veka, kada su pravi, sasvim razumni zapadni naučnici neumorno dokumentovali "varvarske" običaje i pokolje kako bi opravdali dominaciju predstavljenu kao "civilizatorska misija" za dobrobit nazadnih i divljih naroda.

Posledice uokviravanja srpskog zla kao otelotvorenja srpstva jasno su prepoznatljive u javnom govoru u Bosni, u medijima gde tekstove objavljuju ugledni naučnici koliko i na društvenim mrežama. Srbi su tu zabrinjavajuće često, izostaviću navodnike, srbodivljaci, necivilizovan narod i genocidaši koji nemaju granica. Srbija je večno genocidna i fašistička država vampira i koljača zatucanih velikosrpskom ideologijom, koji baštine zločine protiv čovečnosti i genocid. Srbima, koji su "od cijelog sveta... označeni i obijeleženi kao genocidaši", bošnjačke komšije poručuju da "nisu ni svjesni što će to značiti za buduće generacije Srba".

HRVATSKO REŠENJE

Malo zapadnije, Hrvatska više ne mora da brine o budućim pokolenjima. Ona nije otišla s Balkana zbog toga što se "evropeizovala", već zato što je uspešno ponovila ključnu lekciju zapadnoevropske istorije i postala etnički čista, praktično bez autohtonih manjina. Istini za volju, to je operacijom "Oluja" izvedeno, ako bi merili niskim standardima izgradnje nekih od danas najbogatijih i najmoćnijih zapadnih država, prilično elegantno. Ko-

holokaust, fašizam i nacizam podrazumeva poređenje sa jednim jako visokim standardom ljudskog zla.

VIDIMO SE U SLEDEĆEM GENOCIDU

Sve uspešne nekropolitike zasnivaju se na legitimisanju pitanja koje obezbeđuje poželjni kapital žrtve – "Ko su Jevreji u...?". Ali, njihov najveći neprijatelj nije neko ko, u interesu suprotstavljene nekropolitike, negira užase i masovnost žrtava. Milosti neće biti za sve one koji pokušaju da kažu da te žrtve jesu stvarne i jedinstveno masovne, da ne postoji simetrija, ali da u poslednjem ratu nije bilo "Jevreja". Zato, na primer, ovde nije bez rizika zatražiti od čitaoca da prepoznaju uljeza u zločinačkoj geografiji Balkana: Srebrenica, Blajburg, Jasenovac. Bojim se da svako ko sugerise da u zatumljenoj predsrebreničkoj istoriji zla Srebrenici nije najbližnji Jasenovac već Blajburg priziva bes pravednika i "topli zec" dekontaminacije.

Nažalost, osloboditi se kultur-rasističkih objašnjenja zločina i hegemonije leševa mnogo je teže nego rešiti se svemoćnih monstuma koji su vodili zločinačku politiku i njihovih ubica.

■ **Ne treba gubiti iz vida da se o masovnim zločinima ne može govoriti bez posmatranja poslovičnih balvana i trnja u tuđim očima. Uostalom, svako korišćenje reči genocid, holokaust, fašizam i nacizam podrazumeva poređenje sa jednim jako visokim standardom ljudskog zla**

foto: Predrag Mitić

liko god da su užasni, puni traktori su mnogo humaniji od punih masovnih grobnica.

Hrvatska je 1995. godine prošla kroz svoje poslednje izvodiwo "još jednom" – Hrvatima nekropolitika više nije sudbina. Postala je samo priručna unutrašnjopolitička alatka i batina kojom mogu da tuku Srbiju. Pri tome, u Hrvatskoj su srpski leševi gurnuti pod jasenovački cvet zaborava i nesuočavanja. Da je tradicija vezivanja sećanja za moćne, ali bezimene i beživotne simbole nastavljena u Potočarima, spomenik Bogdana Bogdanovića bio bi svetli primer zaustavljanja nekropolitičke spirale i suprotstavljanja pretvaranja žrtava u političku municiju – ultimativni antinekropolitički gest. Ovako, njegova gigantska betonska ruža je postala jeftina alatka u službi državotvorne nekropolitike koja je na svojoj strani imala najveće zapadne sile.

Hrvatski "put u Evropu" odlično ilustruje da svako insistiranje na suočavanju (i klečanju) predstavlja sumnjivo oružje nekropolitike, koja je na Balkanu obično oslonjena na ružne balkanističke stereotipe. Mali je korak od shvatanja "zločina u naše ime" do zaključka da su, na primer, Srbi "transepopalno" genocidan narod. Zato ne treba gubiti iz vida da se o masovnim zločinima ne može govoriti bez posmatranja poslovičnih balvana i trnja u tuđim očima. Uostalom, svako korišćenje reči genocid,

Diskurs genocida čini taj proces još težim i delegitimiše moguću kompromis, političko rešenje koje ne bi otvaralo put novim etničkim kasapnicama. Zato fundamentalizam suočavanja ovde nikada nije nevin, čak i onda kada je naivan.

Edina Matošević, angažovana Bošnjakinja koja veruje da Srebrenica predstavlja "naš tužni brend", izjavila je nedavno da "samo u imenu entiteta ono republika zamjene sa genocidna i mirna Bosna". "Industrija holokausta" je i na Balkanu postala odlično podmazana mašinerija i demistifikovanje ovog popularnog nekropolitičkog shvatanja mira neće ići lako.

Možda neki naslednik Žike Pavlovića snimi antiratni film pod naslovom "Vidimo se u sledećem genocidu". Ali, dok god budemo živeli u senci suočavanja, razapeti između nekropolitičkih imperativa, teško je biti optimista i ne nazreti sledeće "još jednom". Uostalom, put do Srebrenice, najveće bošnjačke tragedije, utrt je sećanjem na Jasenovac, suočavanjem sa najvećom tragedijom srpskog naroda.

Nažalost, Bosna se još nije suočila sa suočavanjem. U ovoj zemlji prezasićenoj sećanjem, malo ko je u stanju da vidi njegovu preteču naličje. Zato se bojim da će naredni gubitnici biti srećni ako ružan kraj njihovog življenja na "pogrešnom" mestu bude po scenariju "Oluje", a ne Jasenovca.

Promenada mutnih radnji

Desnom obalom Save, od Brankovog do mosta Miladina Zarića (Starog železničkog, tj. Starog savskog) godinama prolazi biciklistička staza koja spaja Dorćol i Adu Ciganliju. Tuda Beograđani šetaju, a migranti sa severa Afrike i Bliskog istoka spavaju ispod mostova i odmaraju se pre nastavka putovanja ka Zapadnoj Evropi. Ako je verovati gradskim vlastima, taj deo obale će do 1. septembra postati promenada "Beograda na vodi". Šta to tačno znači – nije baš jasno

U nedelju, 8. jula, gradonačelnik Beograda Siniša Mali obišao je Hercegovačku ulicu u Beogradu, održao konferenciju za medije i po ko zna koji put najavio početak prvih "konkretnih" radova na "najznačajnijem i najbitnijem projektu" gradske i republičke vlasti.

"Želimo da uredimo ceo prostor od Beogradske zadruga do savske obale. Radovi podrazumevaju postavljanje asfalta, izradu ivičnjaka i trotoara i stvaranje lepog ambijenta koji će voditi do

promenade. Paralelno sa ovim radovima, počće i oni na uređenju same promenade kako bi Beograđani i njihovi gosti mogli da vide konkretne poteze na uređenju celog ovog prostora", izdiktirao je okupljenim novinarima gradonačelnik Mali, a onda ponovo najavio izgradnju dve stambene zgrade, kule, čiji su projekti "u izradi".

Savska promenada se pominje još od predstavljanja makete "Beograda na vodi" januara 2014. godine, ali o detaljima

se prvi put priča u junu ove godine. List "Politika" tada objašnjava da će sređivanje 300 metara Hercegovačke ulice i dva kilometra obale biti "ogledna oaza", odnosno prva etapa izgradnje Savske promenade. Radove će, tako se najavljuje, finansirati kompanija "Igl hils", strateški partner u projektu "Beograd na vodi".

U ovim, jedino dostupnim informacijama o Savskoj promenadi, ima dosta nejasnoća: kako će promenada da izgleda, na koji način će da promeni dosadašnji

“KRITIČNA MASA”: Protest biciklista

Foto: Bogdan Spasojević

izgled tog dela Beograda i zašto, koliko će to da košta i ko će to zaista da plati.

Neka od ovih pitanja postavili su i članovi šest beogradskih biciklističkih udruženja koji su 27. juna organizovali “Kritičnu masu”, protestnu vožnju po gradu pozivajući nadležne da, u ovom slučaju, objasne šta će biti sa biciklističkom stazom koja prolazi kroz neizgrađeni “Beograd na vodi”. Slika u kojoj stotine ljudi drži iznad glave svoje bicikle ispred “prvog objekta ‘Beograda na vodi’” – kafića “Savanova”, neodoljivo podseća na priču dokumentarnog filma *Novi Rejks muzej*.

MOĆ BIKIKLISTA

Rejks muzej u Amsterdamu je najznačajniji holandski muzej koji čuva više od milion umetničkih i istorijskih eksponata. Zatvoren je 2003. godine zbog

“Za mesec dana će ih sve iseliti”

Foto: Marko Rupena

Negde na sredini puta od Starog savskog i mosta Gazela, malo dalje od samog keja, jedan čovek bez prstiju na desnoj ruci spretno je velikim makazama za gvožđe sekao armaturu koja je virila iz ostataka neke porušene zgrade. Patrijke od isečene armature slagao je u prikolicu svog bicikla.

“Nema nikog tu. Ljudi su odavno iseljeni”, dobacio je ekipi “Vremena” koja je zavirivala u polusrušeni magacin iza njega. “Ostalo ih je samo dvoje tamo iza, nekoliko firmi i to je to. Firme još rade, ali je nedelja pa nema nikoga. Za mesec dana će ih sve iseliti, a onda idu dalje, tamo ka Eurosalonu. Šta da se radi...”, pričao je čovek spretno baratajući makazama, ne remeteći lagani ritam svog rada. “Nemojte tamo da idete. Nema ništa, a i neka trojica su i noć i dan tu”, pokazuje u pravcu porušenih kuća. “Pre neki dan su pretukli jednog dečka koji je došao da skuplja stare stvari. To je neka mafija.”

Da li zbog tropskih vrućina ili nečeg drugog, ekipa “Vremena” nije pronašla ni to dvoje koji još nisu iseljeni, a ni trojicu “mafijaša”. Nije bilo ni migranata koji se obično okupljaju ispod Starog savskog mosta. Da tu svakodnevno borave svedoče ostaci vatre, improvizovana mesta za sedenje i grafiti na arapskom. Nema ni pecaroša niti se čuju ptice. U plićaku su nasukane samo dve išarane zardale brodske olupine. Na sve strane šut, polupani beton i smeće. Paralelno sa kejom zjapi rov gde je nekad bila pruga: šine i pragovi su izvađeni.

Malo je življe bilo u Ulici braće Krsmanović, blizu Starog savskog mosta. U prodavnici svakakve robe je “totalna rasprodaja”. Kišni kaput košta samo 250 dinara, a može se naći još jeftinih drangulija. Krupni prodavac nezainteresovano odgovara da je još mesec dana tu, a onda će sigurno i njega da ise. Nekoliko metara od njegove prodavnice, čiča u beloj majici sa znakom Srpske napredne stranke tovario je kanistere u kojima je, po mirisu, bio benzin. Nije bio raspoložen za razgovor. “Za mesec dana počinje, da”, rekao je gledajući nas ispod oka.

renoviranja i plan je bio da se otvori nakon pet godina. Ceo projekat je bio transparentan, na konkursu su se birale najbolje ideje, a na sprovođenju radova radili su svetski priznati stručnjaci. Pazio se na svaki evro, a direktor muzeja je imao i redovne sastanke sa predstavnicima gradske vlasti i udruženjima građana Amsterdama kojima je objašnjavao kako radovi teku. Osim stalne borbe sa

manjkom novčanih sredstava, radove na rekonstrukciji je kočila komplikovana birokratija i – biciklisti. Naime, kroz jedan deo muzejskog kompleksa prolazi šetalište i biciklistička staza. Plan renoviranja muzeja predviđao je da se izgled te staze izmeni, a biciklisti su rekli – ne. Bezuspešno su arhitekta objašnjavale da će biciklom i dalje moći da voze tuda, da je razlog izmena bolje iskorišćavanja prostora

zgrade muzeja, da je novo rešenje bolje za sve... Muzej je svečano otvoren deset godina nakon početka radova, 2013. godine. Biciklistička staza izgleda isto kao i pre rekonstrukcije.

Dokumentarni film *Novi Rejks muzej*, koji priča ovu priču, snimila je holandska rediteljka Uke Hogendek. Lucidnošću organizacije beogradskog festivala "7 veličanstvenih", njen film je prikazan na otvaranju festivala krajem januara ove godine. Rediteljka je nakon projekcije priznala da nikad ranije nije prikazala film pred tolikom publikom i da nikada nije dobila toliki aplauz.

PITANJA BEZ ODGOVORA

Naravno da biciklisti iz Beograda nisu dobili odgovor o njihovoj stazi. Osim toga, i dalje su misterija odgovori na bazična pitanja o "Beogradu na vodi" koja javnost, mediji i struka uporno postavljaju: zašto se megalomanski projekat gradi baš tu, a ne negde drugde, zašto "Beograd na vodi" izgleda baš tako, a ne drugačije, zašto je izgradnja projekta, odnosno – atraktivno zemljište u centru najvećeg

grada na Balkanu – poklonjeno privatnoj firmi iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, koliko će sve to da košta građane Srbije i zašto, kako su izabrana domaća preduzeća koja rade na raščišćavanju terena i drugim aktuelnim radovima, zašto još nije objavljen ugovor o izgradnji "Beograda na vodi" potpisan krajem aprila između predstavnika "Igl Hilsa" i Vlade Srbije. O objavljenim "delovima" ugovora koji se kose sa svim do tada izrečenim o "Beogradu na vodi" besmisleno je ponovo govoriti... (vidi "Vreme" br. 1269)

Ubeđenje da "Beograd na vodi" krije neke mutne virove jeste jedina stvar koja je nepromenljiva od početka. Sa druge strane, umesto da daju odgovore na postavljena pitanja, nadležni se brane diskreditovanjem kritičara i zamenama teza; pred nos javnosti poturaju makete, bilborde, zastave, skup marketing, štand za promociju koji je u stvari kafić, pompezna otvaranja početnih delova početnih etapa, promenadu...

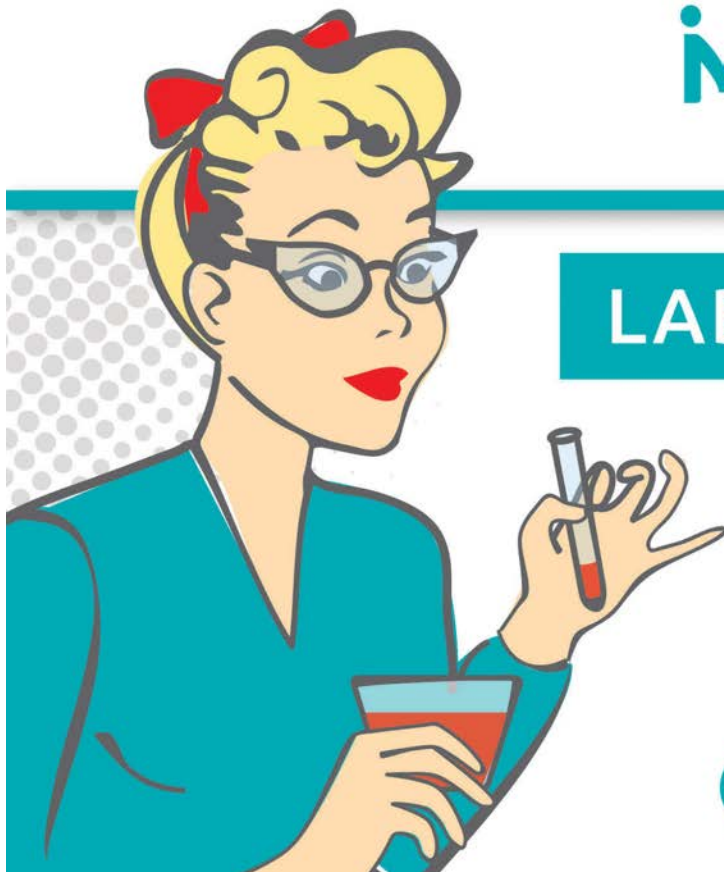
Ono što je najgore jeste osećaj da je nemoguće išta promeniti, ma kakav primer nam davali amsterdamski biciklisti.

"Vreme", ali i mnogi drugi mediji, organizacije, stručnjaci, objavljuju bezbroj kritika, dokaza, drugačijih mišljenja o kontroverzama "Beograda na vodi", a ozbiljnih posledica nema.

Jedino je sunce izbledelo zastave na kojima piše "Belgrade Waterfront", a fasada na skoro rekonstruisanoj zgradi Beogradske zadruge počinje da menja boju. Kafić "Savanova" funkcioniše dobro. Svaki dan tamo sede gosti, uživaju u piću i mirisu Save, a noću se organizuju žurke. Poslednjih dana ambijent im remeti zvuk građevinskih mašina koje punom parom sređuju prostor iza kafića, tamo preko pruge: izgleda da se pravi parking koga nema dovoljno oko "Savanove".

U Hercegovačkoj ulici, gde je gradonačelnik dva dana ranije posetio radove, sunce prži dva ugašena bagera koja na sebi imaju nalepnicu firme "Millennium Team". Dvadesetak metara ulice je ograđeno, trotoar je raskopan i na tom potezu je skinut tanak sloj asfalta. Jedan radnik sa šlemom i fluorescentnim prslukom sedi u hladu i ne radi ništa.

MIRKO RUDIĆ

MEDIGROUP
DOM ZDRAVLJA *Dr Ristić*

LABORATORIJA

01.06. - 30.06.

Narodnih heroja 38
Novi Beograd

Visoka 16
Banovo brdo

dr-ristic.medigroup.rs

011 2693 287

Četiri slova

Naslov se sam nametnuo, treba da sa Jadrana (nad kojim je predsednički avion imao dramu, tako su barem tabloidi uzrujano obznanili u prvi mah, kad su sile nevidljive predupredile posetu papi u koju se naš poglavar ionako bio zaputio bez poleta) pošaljem četiri juče napisane razglednice. Primenio sam svoj vekovni pristup, i kod mene je sve iskonsko, kao i kod naroda kome imam ludu sreću da pripadam: pišem samo onima čiju adresu imam u glavi.

&

Sitnosopstvenički interesi, svečano zatvaranje prolećne sezone, u Srpskom pevačkom društvu "Akord", potom i u pančevačkoj "Priči" (gde je moj dobar znanac raskrstio sa alkoholom i svojom razmerno bečarskom povešću: zavet je dat pred nekoliko desetina prijatelja, pred muzičarima i konobarom koji ne znam koliko je to sve primio k srcu); sve to držalo me je podalje od moje braće koja su u večnoj borbi protiv okupatorske

slovo na jevrejskim radnjama: kad znaš da si u pravu, desnica sama grabi kocku iz kaldrme i lupa izlog, a kad već srča upadne u mrsku magazdu, kako da ne baciš baklju unutra, napokon, kako da ne pretučeš i toga vlasnika?! Jer ako to ne uradiš, on će, kakvim ga Bog stvorio, tobože skrušen, smeran, sutra opet bandoglavo i zapravo prkosno kod stakloresca, pa kod firmopisca, i tome onda nema kraja, nema za starosedeoce i za čistu rasu nikad mira!

Sa udarima na latinicu ne bi se smelo stati, predlažem da se fontom "Miroslav" odštampaju jevanđeoske nalepnice: "Srbine, uzmi se u pamet, i to u narednih 48 sati, vrati se korenima da te ne bismo mi vratili!", pa ako neko odluči da prkosi pismenom prijateljskom upozorenju, zna se šta mu sleduje.

Grehota je što nemamo i ćirilčne cifre, nego koristimo arapske, ali sa Arapima barem nismo imali ništa bratoubilačko, i dok neko od naših ne smisli srpske cifre, koristićemo

Srbin ima četir slova mala/Jedno drugom okrenulo leđa/Teško onooom ko Srbina vređa

latinice prešli sa reči na greb-greb, na dela; u veličanstvenoj akciji golim noktima izgrebali su latinični logo na ulazu u Kulturni centar Beograda. Pa što niste to malo bolje obnarodovali, da dođe nas nekoliko miliona kojima je već puna pipa latinskog zuluma, da nas akcija ponese i dalje, ka drugim firmama, izlozima... Drugo, ako sam dobro razumeo, izgrebali ste i ćirilčno slovo "K" koje je subverzivno bilo utkano u mrsku latiničnu skraćenicu, mogli ste i samo sa latiničnog "B" da izgrebete gornji desni luk, pa bi se umesto katolički zatvorene strukture pojavilo naše drago ćirilčno "B", otvoreno u gornjem delu za sve čitaoce dobre volje. "C" je isto moglo da ostane, jer otud ono Latinima to njihovo "C" – pokatoličili su naše milo "S"! Dakle: *Kulturno središte Beograda!* Centar je strana reč, centrum, center, centre, sve to nije u duhu naše mile stare slovenštine, i svi ti tuđinski oblici nisu našem središtu ni do kolena!

Svejedno držim da je izdajnicima i neznalicama ovom junackom, firmobrisačkom akcijom poslata kak se veli snažna poruka: ne odgovaramo za sebe ako svoje table, firme, nazive i ostalo budete pisali uz nos našem Ustavu i ako se budete cerekali u lice našoj tradiciji (mora da i za tradiciju ima naša reč, na vrh jezika mi je), budite spremni da vaš logo bude izgreban, ali nemojte misliti ni da će naše akcije biti uvek tako simbolične i odmerene, kao što je ova sa Kulturnim centrom: lakše je i praktičnije razbiti firmu ili izlog, nego grebati jedan po jedan karakter, ako se o latiničnim pismenima uopšte može upotrebiti ova kompjuterska kategorija i mera! Ni fašisti nisu hemijskim sredstvima i žiletima skidali slovo po

njih, doklen bi rimski brojevi – kojih još ima po brojčanicima pokvarenih crkvenih satova, oznakama za spratove, u hodnicima, liftovima i sl. – morali u dogledno vreme biti blagouklonjeni. Do kraja godine (tj. do tuđinskog 14. januara) trebalo bi što izgrebati, što polupati, što išljiskati sprejom sve rimske brojeve u Srbiji. A da se smisli deset cifara koje bi se likovno i semantički srodile sa ćirilicom nije nadljudski poduhvat: treba smisliti samo deset novih znakova.

Dosta je nagomilanog, predugo odgađanog i izbegavanog rodoljubnog posla, i dekadni sistem nije u skladu sa srpskim bićem: ne bi li, kao što imamo svoj crkveni kalendar, trebalo da imamo i svoju algebru, gde bi na primer osmica bila glavna? Za četiristo ili petsto godina (po dekad. dekadentn. računici) niko se decimalnog sistema ne bi ni sećao, silne stogodišnjice kao ova što je bila sa Velikim ratom ne bi uopšte bile primećivane. Ali, vratimo se, što reče onaj baštovan amater, umetnosti mogućeg, uništavajmo latinicu slovo po slovo, korak po korak, firmu po firmu, knjigu po knjigu, ne dozvolimo da našim ulicama kruže vozila sa latinicom na tablicama: ne moramo otkidati i uništavati cele tablice, dovoljne su makaze sa sečenje lima kojima bi sa parkiranih vozila bila odsecana latinična početna slova. Uveren sam da bi, nakon prvog naleta naših avangardista sa kleštima, mnogi vozač sam sebi otfikario mrski deo tablice, policiji bi rekao da ne zna ko je to učinio, ali kad bi se pojavile hiljade automobila sa izrovašenim, osakaćenim tablicama, i neko u MUP-u bi se zamislio treba li da nam stalno gura prst u oko.

SMEH ČISTOG SRCA

“Nisam siguran da li levica i desnica uopšte mogu da postoje u samoj literaturi. Pisac treba da bude izvan i iznad toga. Svako delo, ne mora biti veliko, ali dobro delo, mora da izražava sumnju prema svemu. Ako pišete s pozicija levice ili desnice, vi onda nemate sumnju, a ako ne sumnjate, čemu onda pisanje? Onda je to pamflet, letak. Kao što su mnoga dela napisana u socijalističkim režimima, upravo to, čisti pamfleti. I na Zapadu ima mnogo takvih pamfleta. To nije književnost. Mene kao pisca to nikada nije zanimalo... Ali, hteo to pisac ili ne, u delu moraju da, iz neke daljine, u pozadini, dopiru buka i bes nekog ratnog sukoba i nekog ljudskog nerazumevanja”

Nekako je, s godinama, uspeo da privoli novinare da mu ne postavljaju aktuelna politička pitanja. Poznato je da neće dati odgovore na njih, ali zato ima mnogo toga drugog da kaže. David Albahari (1948) je autor 3 knjige eseja, 11 zbirki priča i 14 romana. Prevođen je na 16 jezika. Preveo je na desetine knjiga, pored ostalih prevodio je Sola Beloua, Vladimira Nabokova, Margaret Etvud, Isaka Baševisa Singera, Tomasa Pinčona, Sema Šeparda, Keril Čerčil i Džejsona Šermana. Dobitnik je svih najvažnijih književnih priznanja u zemlji i aktuelni je dobitnik nagrade “Isidora Sekulić” za poslednji roman *Životinjsko carstvo*. Svoje

sudove o politici i nedavnoj prošlosti nikada nije iznosio, pa je čaršija umela da pročesljava i uzduž i popreko njegove romane u kojima je i politike i jugoslovenske istorije uvek bilo koliko voliš, ne bi li mu našla nešto što mu se “omaklo”. A on je, dabome, ostavljao tragove svuda, namerno ili slučajno, svejedno, s najboljim mogućim alibijem koji pisac ima – da to, na kraju krajeva, i nije on, već njegov izmišljeni lik koji pripoveda, i s kojim on nema ništa, ili ima onoliko koliko glumac ima s ulogom koju tumači na pozornici svako veče.

“Ja se nadam da je tako, jer ako bude drugačije, onda teško meni”, kaže Albahari u intervjuu za “Vreme”. Jedino se

otvoreno zalaže za legalizaciju kanabisa, ali i tada samo kao “čovek David Albahari, ne kao pisac”: “Ne mogu da uložim svoj spisateljski renome u odbranu nekog stava”, kaže.

Nedavno ste u “Cvijeti Zuzorić” govorili o knjizi Emila Habibija *Optimista: Čudnovati nestanak Srećka Nesrečkovića* koju je s arapskog preveo Srpkio Leštarić. Reč je o jednom od najboljih romana napisanih na arapskom jeziku, objavljenom 1974. Zbivanja u romanu smeštena su u Izrael 1948. i slikaju prvenstveno težak život Palestinaca po ustanovljavanju izraelske države. Šta vas je privuklo ovom romanu?

fotografije Marko Rupena

Privukla me je postmodernost tog romana, iako je napisan mnogo godina pre stvarnog prodora postmodernizma u svetsku književnost, a ne verujem ni da je postmodernizam u pravom smislu reči prodro u arapsku književnost. Međutim, kao i svi veliki pisci, ovaj je autor pronašao neku formu koja samo njemu odgovara, a ta forma se poklopila sa nekim zahtevima postmodernizma, dakle, sa parodiranjem raznih stilova, pisaca, sa korišćenjem citata ne samo iz arapske nego iz svetske književnosti, tu svega ima, pogotovo iz francuske i engleske književnosti, ali i iz svetih spisa i hebrejskih i arapskih. On je stvorio jedno delo koje na gorkohumoran satiričan način prikazuje

život onih Palestinaca koji su posle osnivanja države Izrael 1948, odlučili da ostanu tu da žive i postanu, praktično, građani Izraela. A Habibi je otišao i korak dalje, ne samo da je postao građanin Izraela, nego je učestvovao i u osnivanju Komunističke partije Izraela, bio je jedan od njenih kandidata na izborima i proveo dvadeset godina u najvišem organu države Izrael, u Knesetu. Komunistička partija je dosta dugo bila jedina partija Izraela koja je imala mešovito članstvo, bilo je među njima i Arapa i Jevreja. Kasnije se to promenilo, sada je tamo više mešovitih partija. Habibi je uređivao novine Komunističke partije Izraela i u njihovom kulturnom dodatku počeo je da trenira

svoje pisanje. A počeo je da piše kada ga je jedan izraelski političar izazvao rekavši: Pa vi Palestinci kao narod i ne postojite, jer nemate svoju književnost.

Objavio je nekoliko romana, drama, esejiističkih knjiga i sve vreme je ostao veran svom poreklu, pripadnosti palestinskom narodu i, kako je on sam rekao, nikad nije napustio Haifu, što stoji i na njegovom nadgrobnom spomeniku. Roman slika tešku poziciju Palestinca koji se odluči da živi u Izraelu, koga unapred doživljavaju kao krivca, svako sumnja u njega. Izraelac sumnja u njega da on kao Palestinac neće biti veran izraelskim načelima demokratije, a Palestinci u izgnanstvu smatraju da ih je on izdao zato što

je ostao u Izraelu, i zato što se zalaže za mirno rešenje sukoba između Palestina i Izraelaca. A to, nažalost, nije popularan stav, ni među Palestincima ni u dobrom delu Izraela.

Habibi, kako već rekoste, komunisti i Palestinac u Knesetu, poreklom iz hrišćanske porodice, razlikovao se od vrlo glasnog palestinskog mišljenja i po tome što nije stavljao znak jednakosti između jevrejskog holokausta i nepravde učinjene Palestincima, ali je bio protiv isto tako glasnih Izraelaca po kojima su Palestinci isto što i nacisti. Habibi je govorio: "One stravične nevolje koje je nacistička zver nanela Jevrejima ne treba meriti samo sa šest miliona ljudi ubijenih u koncentracionim logorima i logorima smrti: treba ih meriti i užasnom cenom koju je jevrejski narod platio udaljavajući se od veličanstvene jevrejske tradicije i opasnošću da se uništi ono što se zove jevrejskim srcem." Gde je granična linija u poimanju zločina koja se ne može i ne sme preći?

Ne znam da li je lako dati jedinstven odgovor na sva ta pitanja, na različit oblik situacija koje dovode do postavljanja tog pitanja. Postoje neke situacije koje ne možemo da shvatimo jer se ne nalazimo u njima, tako da ja ne pokušavam da odgovorim na pitanja koja nemam u svom iskustvu. To bi bila sfera nagađanja. Mnogi Izraelci, dok se čitav svet protivi stvaranju novih zidova, vide u podizanju zidova makar privremeno rešenje za neki kvalitetniji život, sa više mira i manje opasnosti od nesretnih samoubica koje idu na svoje rušilačke i smrtonosne zadatke.

Da li je genocid u 21. veku, kao reč – devalviran? Seča platana u Bulevaru je pre neku godinu nazivana "genocidom", ali se danas s pažnjom broji koliko je puta ta reč upotrebljena u britanskoj rezoluciji, spisak medijskih "Hitlera" se udesetostručio poslednjih godina, takozvana politika genocida postala je važnija od samih žrtava.

Možda se reč genocid upotrebljava pogrešno u nekoj situaciji, ali mi smo isto toliko navikli da jezik upotrebljavamo na pogrešan način da se možda više i ne pitamo kako je upotrebljena koja reč, tačno

ili pogrešno. Za mene je genocid teška reč i teško se odlučujem da je upotrebim, ali mislim da ona ne zavisi od broja žrtava, ona zavisi od toga ko je bio žrtva. I čemu ta žrtva. U nekoj tragičnoj igri reči, ako neko ubije poslednjeg preostalog Indijanca nekog plemena, on jeste izvršio genocid celog jednog naroda iako je ubio samo jednog čoveka. Ali ubistvom tog jednog čoveka uništena je celokupna ogromna istorija tog plemena jer je on bio poslednji nosilac i poslednji pripadnik te istorije, njen poslednji čuvar. Zato je svejedno je li ubijen jedan čovek ili hiljadu ljudi. Zločin je za mene uvek isti. Možda ne može da se kaže da je genocid svako ubistvo, ali bih ja najradije baš tako rekao.

Ne može se, izgleda, ni u pisanju ni u životu pobeći od krvavih tema istorije, politike, naslovnih uloga žrtve i zločinca, od kontrolnih punktova, granica, zaraćenih strana, ratova?

Nekada sam verovao da je moguće pobeći od svega toga. Mada i danas mislim da je moguće stvoriti veliku književnost pišući o malim stvarima, ali ranije ili kasnije pisac dolazi do toga, shvata da najveća književnost zahteva zblivanja na najvišem nivou. Mada to nije opet pošteno prema piscima kao što je, recimo, Beket koji se nije trudio da imenuje bilo šta u svetu koji ga okružuje, nego je pisao o jednom sasvim zatvorenom svetu, ali svetu koji je prepun simbola napaćenog čoveka, čoveka koga razdire napredak civilizacije, ili čoveka koji mora da se pomiri sa time da svoj život mora da deli sa drugima, onako kako drugi to od njega zahtevaju. Sve do odlaska u Kanadu, verovao sam da postmodernizam ne treba da ima ništa od onoga što je imala moderna literatura koja se zasnivala na prikazivanju velikih tema. Postmodernizam je za mene bio poigravanje pojedinca u njegovoj sobi dok je svet napolju ma kakav, ovakav ili onakav, to se njega baš uopšte nije ticalo. Međutim, što sam se više udaljavao odavde, shvatao sam da to nije dovoljno. Bežao sam od ratova, a rat je stigao mene. Kao tema.

Kratak odgovor na vaše pitanje umešno ovog opširnog bio bi da, hteo to pisac ili ne, u delu moraju da, iz neke daljine, u pozadini, dopiru buka i bes nekog ratnog sukoba i nekog ljudskog nerazumevanja.

Sa svojim odlaskom u Kanadu, 1994., i raspadom zemlje u kojoj ste do tad živeli, postali ste popularan pisac. Bili ste najčitaniji pisac u bibliotekama u Srbiji, ali niste bili ovde. Tako se nekako dogodilo da ste živeli u Kanadi, a svoju publiku ste ostavili u Srbiji. Paradoksalna situacija?

To o čemu govorite nije moja krivica, po odlasku u Kanadu nisam prestao da budem postmodernistički pisac, ali sam počeo da pišem druge teme. *Mamac* se srećno poklopio s tim, govorio je o odlasku nekog iz Srbije u vreme kad je to bila najznačajnija tema ovde, odlasci ljudi iz Srbije i drugih krajeva bivše Jugoslavije. Potom rat koji se tu odvijao, koji je takođe tema *Mamca*, i porodična priča – lik majke... Sve se to srećno poklopilo u marketinškom smislu, čitaoci vole da to čitaju, posebno ženski deo publike. Inače mislim da su žene i ovde, kao i u svetu, brojniji čitaoci. Možda je bilo i boljih romana od tog u to vreme, ali *Mamac* je objedinio tih nekoliko važnih momenata. To je roman koji sam napisao u dahu. Samo sam zaronio, kad sam izronio, roman je bio gotov. Nikome nije smetalo što je taj roman

■ **Nekom se desi rokenrol. Nekome Brams, nekome Tom Vejts. Sada, kao i ranije, slušam mnogo toga, mislim da je slušanje samo jednog vida muzike, bilo da je to klasika, džez, bluz, rokenrol – sputavanje. Ali ako stvarno hoću da mi dan lepo počne, prvo slušam rege, kao sunce koje izlazi na Istoku**

napisan u jednom pasusu, na 150 strana. Nadam se da se ta popularnost neće izmeniti sad kad sam ponovo ovde.

Kažete da u Mamcu taj jedan pasus nikome nije smetao. A kome sada smeta vaše “jednopususno” pripovedanje? Da li imate zahteve izdavača da, kako maločas rekoste, pišete roman klasično, s poglavljima, dijalozima, novim pasusima, kako biste olakšali čitaocima posao?

Izdavači mi to ovde nikad nisu tražili, ali ja sam ovde doskoro imao samo jednog izdavača, *Stubove kulture*, oni su izdavali moje knjige onako kao su ih dobijali, uz uobičajene lekturu i korekturu teksta, ali bez zahteva da menjam formu teksta. Međutim, kad su *Pijavice* prevedene na neke jezike, to je roman od 350 strana, u jednom pasusu, neki izdavači

u svetu su tražili da tekst bude podeljen na poglavlja pa sam to radio za neko nemačko izdanje čini mi se, u dvadeset poglavlja, jedno drugo izdanje u petnaest. Kad je američki izdavač čuo da je to sve u jednom pasusu napisano, onda je on to sve vratio kako je bilo. Ali moram da priznam da je čitanje 350 strana u pasusu veoma naporno, zahtevno za čitaoca. Mislim da sam na 350 strana uspeo da napravim priču koja je držala pažnju čitaocima, a taj jedan pasus sam voleo upravo zato što je on neka vrsta mamca za čitaoca, uvlači vas u to svoje crnilo, u potpuni mrak od teksta; čitalac je tu svetlost koja osvetljava tekst iznutra da bi mogao da ide dalje. Da prati priču koja se događa. Tako ja zamišljam svog čitaoca: sa fenjerom u ruci dok se probija kroz mrak teksta do drugog kraja tunela. Ako zatvori

knjigu, onda se desi ono što mnogi moji čitaoci kažu: Ne znam gde da je otvorim. Ne znam zašto ne koriste obeleživače, ali možda neki nisu navikli da ih koriste.

Mada ni ja ne znam gde se šta nalazi u toj knjizi. Ljudi obično misle da pisac pamti sve što je napisao. Kako možete da znate šta ste sve napisali?

Pamtite li naslove bar?

Da, nadam se da ih pamtim, ali bolje da ne proveravam. Pitam se zna li Bob Dylan sve pesme koje je napisao. To bih ga pitao kad bih ga sreo, ali mi on na to ne bi odgovorio.

Kada ste vi i na koji način postali svesni svog jevrejskog identiteta?

Postao sam ga svestan u drugom razredu osnovne škole kad nas je prozivao jedan učitelj, na početku časa. Počeo je od mene, uvek sam bio prvi u dnevniku što je, kad ste u školi, pomalo stresno. Pročitao je “Albahari, David”, a potom pitao: “Šta si ti?” “Jevrejin”, rekoh. On začuti, pa će: “Zar vas još ima živih?” Nisam prvo razumeo šta je hteo da mi kaže. Bilo mi je sedam godina, ranije sam krenuo u školu, do mene još nije doprla ideja o ratu. U to vreme smo pevali borbene pesme, postajali smo pioniri, znali smo da potičemo od partizana i to je sve. Nismo znali ništa više, posebno ne o žrtvama Jevreja u Drugom svetskom ratu.

Nije on to pitao zlonamerno. Otelo mu se. Čovek je znao šta je bilo. Posle sam počeo da shvatam da sam nešto drugo, da sam drugačiji od drugih, drugačiji od većine, mada su u mom razredu bile dve devojčice jevrejskog porekla, bila su i deca nemačkog porekla, hrvatskog porekla, mađarskog, i naravno srpskog, uvek smo bili mali mešanci u Zemunu. Oduvek je tu bilo puno različitih nacionalnosti, samo se to među nama decom nije znalo, nismo se bavili time. Ja ne znam kada su i kako ta druga deca počinjala da shvataju da su drugačija. Ali ja sam tada počeo da razumem da sam drugačiji. Posebno kad smo počeli da idemo na letovanja sa jevrejskom zajednicom, imali smo jevrejsko odmaralište na moru, tu smo učili da pevamo pesme na hebrejskom, učili o Izraelu, imali smo male kampove za tumačenje svega onoga što nismo mogli da dobijemo u školi, jer u školi nije bilo vremena za to, učile su se druge stvari. Nije tada postojala verska nastava, nismo

mogli da se, recimo, izjasnimo hoćemo li da slušamo jevrejski veronauk. Kako sam rastao, raslo je i saznanje o mom identitetu. Uvek da sam nešto drugo, da me ljudi doživljavaju kao nekog drugog. I, čim čuju moje ime i prezime, da me svrstavaju u nešto drugo.

Jednom ste kazali kako ste rasli u senci nekoliko porodičnih praznina: detinjstvo bez rodbine, porodične fotografije dece i ljudi kojih nema. I da ste odrastali s mišlju da je četvoro dece moralo da nastrada da biste se rodili vi i vaša sestra, jer su vaši roditelji pre vas dvoje imali decu koja su stradala kao žrtve nacizma u Drugom svetskom ratu.

Da, to je sve bio deo porodične edukacije ko si i šta si. S vremenom, moja želja za saznanjem i više od toga je rasla, i ja sam počinjao da razumem da je identitet nešto što vas čini drugačijim od drugih ljudi. Nije, naravno, to tačno, identitet vas čini sličnim drugim ljudima, sve zavisi od toga koju prednost stavite u taj identitet.

Za Danila Kiša jevrejstvo je bilo "uznemirujuća različitost", a za vas?

Za mene je to bila dobrodošla različitost. Ne znam zašto bi me uznemiravala. Ali, Kiš nije voleo to nacionalno određivanje, koliko znam on je uvek govorio da je samo pisac, nije voleo ni da je jugoslovenski, ni da je jevrejski ni da je evropski, voleo je da je samo pisac. Što je možda i najtačnija definicija pisca. Jer, pisac kada piše, mora da bude slobodan i od svog identiteta. On je kao glumac, on se stalno presvlači u neke tuđe kostime, menja uloge.

Za kojim svojim identitetima ste tragali? Šta vi danas želite da vas određuje?

Kao dete hipi generacije uvek sam želeo da budem zen-budista.

Dete cveća?

Postoji cvetna moć koja je jača od svih ostalih moći. Zaista, baveći se istočnjačkom mišlju i filozofijom, hteo sam da budem zen-budista. Imam jednu naivnu misao da kad bi svi ljudi bili zen-budisti, vladao bi mir u svetu. Mada su se i u zen-budizmu javljale sekte koje su se suprotstavljale jedna drugoj, ali to nikada nije dovodilo do ratova. Ako je zen-budizam način života koji vas vodi do toga

da shvatite smisao, kao što kaže Suzuki, teoretičar zen-budizma, kada se dostigne satori, ili prosvetljenje, što je cilj zen budizma, onda se shvati suština sveta i čovek počinje da se smeje iz sveg srca. Smeh kao vrhunac onoga što želite da postignete u životu čini mi se mnogo uzbudljivijim od raznih drugih religija koje vrednuju ili se pozivaju na mrtve, pobijene, postradale... Taj smeh mi deluje mnogo lepše, to je smeh čistog srca, to nije podsmeš. To je radost. Čisto srce je najviše što možete da poželite.

Često ste spominjali rokenrol kao svoje važno odredište.

Nekom se desi rokenrol. Nekome Brams, nekome Tom Vejts.

Pre dve godine ste napisali sa Žarkom Radakovićem Knjigu o muzici, u "Književnoj reči" ste nekad davno pisali za rubriku koja se zvala "Rok i književnost", pa, Uхвати ritam, zbornik tekstova koji ste uređili s Mihajlom Pantićem, ima tome četvrt veka, a još dalje Fras u šupi, projekat s Orgazmom... Šta sad slušate? Šta je muzika za vas?

Sada, kao i ranije slušam, mnogo toga, ne mogu da kažem sve, ali mislim da je slušanje samo jednog vida muzike, bilo da je to klasika, džez, bluz, rokenrol – sputavanje. Volim da čujem dobar džez fjužn i dobar klasičan rokenrol, ali ne volim da slušam samo ono što je nekada bilo. Znam ljude koji slušaju samo muziku sedamdesetih, ili muziku osamdesetih, ili devedesete, nije važno, mislim da

je to sputavanje slobode ličnosti i slobode duha. Ako slušate nešto što je, ne mogu da kažem prevaziđeno jer u rok muzici sve živi paralelno, ali ako slušate samo jednu vrstu muzike, to je isto kao da čitate jednu vrstu literature.

Ruske klasike, recimo, i ništa drugo.

Ili sestre Bronte i gotovo. Od toga duh ne može da se hrani. Nema čime da se hrani. Za mene je najlepša muzika – kad bih birao samo jedan pravac – rege. Ali nikada nisam slušao ekskluzivno rege i ništa drugo. Trenutno volim i ono što nazivaju "amerikana", neku novu akustičarsku folk muziku koja dolazi iz Ameri-

ke. Ali ako stvarno hoću da mi dan lepo počne, prvo slušam rege, kao sunce koje izlazi na Istoku.

Ako je rokenrol bio i ostao nekakva kategorija mladosti, šta čini mladog pisca?

Kako možete da kažete da je rokenrol ostao simbol mladosti, pa pogledajte te "mlade ljude", Mika Džegera, Kita Ričardsa, Toma Vejtsa...

Pa da, baš na njih i mislim, dovoljno je da budete roker, popušite dva džointa u životu i zauvek ćete ostati mladi. Važi li to i za pisce?

Pre svega, treba više od dva džointa. To je jedno pravilo, mada ne mora ni da bude stalno pravilo, zahtev koji svako treba da ispuni. Svako može da se odluči za šta hoće, to je sloboda izbora. Rokenrol je povezan sa mladošću zato što čovek stvara najbolju originalnu muziku kad je mlad. Svi besovi, sav gnev, ljubav koju

oseća, izlaze tada na najbolji mogući način. Tada je slobodan da uradi ono što je neophodno – da sruši ono što je bilo pre, da uspostavi neke nove kategorije. Rokenrol je upravo to, rušenje i razaranje prethodnog. Ali kad dođu neke godine, svima nam predstoji bluz. Srećom, postoji bluz, jer da ga nema, rokenrol nikad ne bi mogao da se završi. Kad idete na koncert rokenrola pa treba da ponesete stoličicu, bolje da zaboravite na koncert.

Šta je još obeležilo vaše odrastanje u hladnoratovskim vremenima u Jugoslaviji, pored rokenrola kao nosioca popkulturnog modela?

koji se posle spajaju u celinu. I da režiser zahvaljujući montažeru postiže to da ispriča film onako kako on želi. Moje priče su posle toga nastajale kao filmovi, iz fragmenata. To, naravno, podseća na tehniku kolaža i to u literaturi nije ništa novo, Dos Pasos je koristio tu tehniku kada je pisao svoje romane. Uvek kad mislite da ste u književnosti otkrili nešto novo, vi ste samo potvrdili nešto staro, ili što kaže Borges, svako ima svoje pretke čak i kad ne zna za to. Uvek ćete pronaći u literaturi da je neko nešto napisao što vi dugo smišljate da napišete. Nekad je i tragično kad otkrije-

likovima u pričama dajem neka čudna imena, Zvrn, Šmrk... opisivao sam sudbine kojih nigde nema, mislio sam da je ta različitost znak veličine u literaturi. Napravite lik koji nigde ne postoji, to je za mene do tada bio putokaz, a u stvari, treba napraviti lik koji svako može da prepozna i da prisloni uz sebe, ako se dobro zagleda u sebe. Treba napraviti lik kao odelo koje svako može da obuče.

Koristeći elemente iz porodične istorije, zapravo ste izmislili jednu sasvim drugu porodicu i njenu istoriju?

U tim pričama likovi su samo naizgled to što ja tvrdim da jesu, kada je trebalo da se odlučim između stvarne istorije i priče, uvek sam birao priču. U romanu *Mamac*, recimo, koji mnogi smatraju mojom najautobiografskom knjigom, najveći broj porodičnih "podataka" koji se tamo iznose uopšte nisu tačni, ili su modifikovani u odnosu na one koji su stvarno postojali ili su se dogodili kao takvi. Ako je čak i upotrebljen neki detalj iz porodične istorije, recimo "tada su se otac i majka posvađali zbog polomljene činije sa čorbom", vi tada niste znali šta je mislio otac, šta majka, šta ostali prisutni, možete samo da nagađate, ne možete da znate tačnu istorijsku sliku tog događaja, jer ne možete da budete svi ti učesnici u događaju – istovremeno. A kada pišete, e onda možete da budete svi ljudi koji su učestvovali u događaju, u stvari možete da radite šta hoćete. Onda događaj podređujete priči, a to je daleko od stvarne istorije. Za priču je možda važno da se roditelji posvađaju tako da se više nikad ne pomire, a u stvarnosti nije bilo tako. Inače, to sa činijom čorbe sam sad izmislio, to se mojoj majci nikad ne bi desilo.

Ili, moj pripovedač, recimo, u *Životinjskom carstvu* govori o vremenu s kraja šezdesetih godina, studentskim demonstracijama 1968. u Beogradu. Govori o tom periodu ne kao o promenama, govori o demonstracijama koje nisu zahtevale promenu u samom sistemu vladavine, nisu zahtevale prestanak funkcionisanja partije, nego su predstavljale zahtev za poboljšanje partije. O tome se kasnije mnogo raspravljalo. Moj pripovedač ne pretenduje na to da je to istina, ali je to njegovo stanovište. On nagađa, moji pripovedači samo nagađaju šta je bilo, kao

■ Nekada sam hteo sam da budem zen-budista.

Kada se dostigne satori, ili prosvetljenje, što je cilj zen budizma, onda se shvati suština sveta i čovek počinje da se smeje iz sveg srca. Smeh kao vrhunac onoga što želite da postignete u životu čini mi se mnogo uzbudljivijim od raznih drugih religija koje vrednuju ili se pozivaju na mrtve, pobijene, postradale... Taj smeh mi deluje mnogo lepše, to je smeh čistog srca, to nije podsmeh. To je radost. Čisto srce je najviše što možete da poželite

Ako mislite na šezdesete i sedamdesete godine, izuzev rokenrola, to je bila literatura. Bio sam neprobirljiv čitalac, moglo bi se reći čitao sam sve što mi je dolazilo do ruku, od stripa do postmoderne. I filmovi. To je bio poseban uticaj: *Čovek koji je ubio Liberti Valansu, Godzila, morsko čudovište...* uvek sam sve svoje priče zamišljao kao filmove. Da me ne shvatite pogrešno, ne da bi se od tih priča pravili filmovi, nego sam ih ja dok sam ih pisao, u sebi doživljavao kao filmove, mogao sam da ih ispričam po kadrovima.

U tom smislu je za vas bio značajan i Puriša Đorđević, proveli ste neko vreme u njegovoj filmskoj ekipi?

Jeste, ja sam o tome govorio, on me je vodio da gledam ceo proces nastanka filma i radeći sa njim tih nekoliko godina shvatio sam da se film ne snima od početka do kraja, nego od kraja do početka, takoreći, da se snimaju parčici

te tako nešto, ali je opet i lepo znati da imate dvojnika koji misli kao i vi.

Za vaše spisateljsko odrastanje je bilo značajno i prijateljstvo sa Petrom Vujičićem?

Petar Vujičić je bio jedan od najuticajnijih mojih prijatelja, pogotovo kad je reč o mom pristupu književnosti. Dao mi je nekoliko vrlo jednostavnih pravila, iako se sam nije bavio pisanjem, bio je veliki, veličanstveni prevodilac s poljskog i sa drugih jezika. On mi je rekao, kad je pročitao moje prve priče: "A zašto se ti trudiš da izmišljaš stvari, pogledaj svoju porodicu, pogledaj ljude oko sebe, sedi i napiši nešto o tome." To je bio najbolji savet koji mi je neko dao. Tada sam naterao oca da mi ispriča život naše porodice, majka mi je ispričala svoj život i ja sam od toga počeo da pravim priče. I te su priče bile mnogo bolje od onih koje sam do tada pisao. Pre toga sam, recimo, voleo da svojim

što uostalom i ja nagađam, recimo o tome šta se dešavalo 1968. Bio sam tad na fakultetu ali me to nije zanimalo.

Kako je '68. prošla mimo vas za razliku od mnogih vaših vršnjaka koji su učestvovali u demonstracijama, i kasnije pravili političke karijere?

Zanimala me je '68. kao psihodelija, kao deca cveća i rokenrol. Ali me političke demonstracije nisu ič zanimalo. Mnoge moje vršnjake jesu, mene nisu. Da li je to moja greška? Ne znam. Nikome ne sporim pravo što su bili u tome, ja samo branim svoje pravo da ne budem isti. Da mogu kroz sve da prođem na drugi način. Drugi su pošli putem tih demonstracija, ja sam pošao putem nemešanja, ali ne i nesvrstanosti. Bilo je nas koji smo tada najmanje pažnje posvećivali političkoj stvarnosti. Nas se to nije ticalo. Znam da je sve to bilo drugačije u zemljama Istočnog bloka, ali mi stvarno nismo živeli u zemlji Istočnog bloka, živeli smo na nekom drugom mestu. Ako sam ja svake godine mogao da idem u inostranstvo kad sam imao para, onda mi to društvo nije smetalo. Nije to društvo bilo dovoljno destruktivno da bi me izazvalo da ustanem protiv njega. To je bila neka vrsta potkupljivanja, kao i krediti o kojima govorimo, ali to što se tada nisam trudio da shvatim neke stvari to jeste bila moja krivica.

Na koji način danas razumete levicu i desnicu u književnosti, unutar pisanja?

Nisam siguran da li levica i desnica uopšte mogu da postoje u samoj literaturi. Pisac treba da bude izvan i iznad toga. Kao što je govorio jedan američki kritičar, pisac postoji kao pisac samo dok stvara u svojoj radnoj sobi. Čim izađe na ulicu, on više nije pisac, on je čovek kao i svi drugi. On može da se poziva na to da je on pisac, ali to mu ništa ne znači. Ako ga izvedu pred streljački vod, i on počne da viče: "Ja sam pisac, nisam ja za streljanje", to ga neće učiniti drugačijim od ostalih žrtava. On može da ponudi nekoj partiji, vlasti, da bude njen službenik, da tako kažem, i da piše za tu vlast, ali samo na osnovu toga on nikada neće moći da stvori veliko delo. Svako delo, ne mora biti veliko, ali dobro delo, mora da izražava sumnju prema svemu. Ako pišete s pozicija levice ili desnice vi onda nemate sumnju, a ako ne sumnjate čemu onda

pisanje? Onda je to pamflet, letak. Kao što su mnoga dela napisana u socijalističkim režimima, upravo to, čisti pamfleti. I na Zapadu ima mnogo takvih pamfleta. To nije književnost. Mene kao pisca to nikada nije zanimalo. Što ne znači da u svojim romanima ili pričama nisam pokušao da prikazem neke ljude koji su ideološki – desničari ili levičari, ili već svedeno, šta god da su, ali nikada nisam ja govorio umesto njih, svaki od tih likova govori za sebe, ja nemam pravo da utičem na njih i odlučujem za njih, jer ni za sebe ne znam gde sam, a ne za druge koje izmišljam u svojim pričama.

Prevodili ste Singera, Apdajka, Pinčona, Grosmana, Nabokova, Sema Šeparda... Čini se da je vaš prevodilački izbor upravo ono što vas zanima i u samom pisanju.

Da, tu ste u pravu, najviše sam prevodio pisce, tu ne govorim samo o prevodjenjima knjiga nego o prilogima za književne časopise kojih je bilo više, nekada, u bivšoj Jugoslaviji. Ja sam jedan od prvih koji je prevodio američki, australijski, engleski postmodernizam, pisce postmodernističkog pravca Džona Barta, Roberta Kuvera... Prevodio sam ih zato što su me opčinjavali kao autora. Prevodenje je za pisca divan način učenja kako se piše. Kada prevodite neki roman ili neku priču, vi morate da postanete taj čovek, taj pisac. Sa pričom je lakše jer je kratka pa ne morate toliko da se trudite, ali kada prevodite neki roman Sola Beloua, vi morate da se trudite da mislite kao Sol Belou. Iako ga ne poznajete, i ne znate kako on misli, morate da se potrudite da svoju misao prilagodite njegovoj. Zato sam

i voleo prevodenje. Kao i u pisanju, volim da se igram glumca, da menjam uloge, da se prerušim, da budem neko drugi. To vam ostavlja mogućnost da sakrijete šta ste doista, a onda vam se na kraju desi da zaboravite šta ste doista i onda nastanu problemi.

Zašto ste ostali u srpskom jeziku?

Zašto niste pisali na engleskom?

Sami ste preveli roman *Cink*?

Preveo sam *Cink* na engleski jer u tom trenutku nije bilo prevodioca da prevede taj roman, uradio sam to sam uz asistenciju nekih kanadskih prijatelja. Taj prevod nije spektakularno dobar, ali nije ni loš. Ne bih se više usudio da prevodim na engleski. Ja sam pisao i pišem na engleskom, ali tekstove koji zahtevaju drugi način mišljenja od onog koji je potreban kad se pišu kratke priče. Kad se pišu kratke priče, ne smete, ili da govorim samo u svoje ime, ja ne smem da pišem izmišljene priče sa unapred gotovim krajem, kratka priča nastaje u trenutku i u svakom trenutku se nanovo otvara i zatvara, vi beležite to otvaranje i zatvaranje i od toga nastaje tekst kratke priče. Kada pišete esej, ili kraću ili dužu studiju, vi imate kostur tog eseja; zna se kako prikaz mora da izgleda, imate strukturu koja vas tera da mislite onako kako ta struktura zahteva. Ispriča se prvo sadržaj knjige, kaže se nešto malo o romanu, pa sadržaj piščevih drugih dela i to je to, pojednostavljeno govoreći. Kratka priča je nepredvidiva, ja u toj nepredvidivosti ne mogu da mislim na engleskom nego na srpskom. Osim toga, kao i drugi pisci koji su devedesetih otišli iz Srbije, nisam imao problem kakav su imali oni koji su otišli posle Drugog svetskog rata.

Knjige

Da se nešto obogatim...

Ivan Ivanji, Milijarder

Laguna, Beograd 2015

Generacija pisaca koja je otišla devedesetih, imala je svoje izdavače ovde, nismo morali da brinemo šta ćemo da radimo kad odemo tamo, nismo morali da mislimo o tome kako ćemo se probiti na tržište na stranom jeziku. Jer smo tamo stigli kao pisci koji su imali već objavljene knjige iza sebe, desetak i više. Oni koji su tek počinjali kao pisci, kao Saša Hemon, oni su mogli da naprave tu transformaciju na engleski jezik. Koliko mi je poznato, Pištalo je ostao na srpskom, pa Vlada Tasić, koji je odrastao na engleskom, piše i dalje na srpskom.

Međutim, pisanje na srpskom vas nije sputalo i ostavilo u zabranu slavistike. Kako se stiže do globalnog uspeha?

Nemam ja tu vrstu globalnog uspeha.

Kako kad uz vaše ime uvek stoji najprevođeniji srpski pisac?

Dva su načina da se govori o globalnom uspehu, jedno je broj izdanja a drugo broj prevoda i mišljenje kritike. Ja dobijam dobra mišljenja kritike, nekad i više od toga, to jeste tačno, kada se moje delo pojavi u prevodu na neki veliki ili takozvani mali jezik. Ali nisam globalni pisac u meri da se moje knjige prodaju u stotinama hiljada primeraka. Pišem, međutim, literaturu koja je nemilosrdna prema čitaocima – u jednom pasusu na dve stotine ili tri stotine strana, to je smrt za čitaoca. U Evropi su navikli, ali u Americi nemate šanse da prodete. Tamo imam osam prevedenih knjiga, ali se uspeh u Americi meri brojem prodatih primeraka. U tom smislu i jesam i nisam uspehli pisac. Ali se nadam da će knjiga koju sada pišem osvojiti i one koje nisam dosad osvojio. I *Životinjsko carstvo* je mali ustupak čitaocima, to je mala i zamršena knjiga za čitanje, ali je ipak napisana nekim uobičajenim načinom pisanja, sem te igre sa fusnotama. Knjiga koju sada radim i za koju se nadam da će biti prihvaćena, pisana je na klasičan način, sa dijalozima, sa poglavljima, novim pasusima, onako kako roman treba da izgleda, dosta je bilo tih postmodernističkih zavrzlama.

Iz jednog daha.

A već sledeća će biti ponovo u jednom dahu, jer ne mogu da izdržim. Neću čak ni disati uopšte.

Ko od nas nije pred spavanje ili tokom dnevnih sanjarenja zamišljao sebe kao bogataša? Umro zaboravljeni inokosni ujak u Americi i ostavio nekoliko miliona dolara jedinom nasledniku; restituisala mu država neke grdne hektare banatske masne oranice, plus pivaru; krenuo ga neki ozbiljan posao (još da se bio i potrudio, ali toga nema); itd. Dobro: američkih inokosnih ujaka možda se nađe; restitucija radi samo za Crkvu; a za ozbiljan posao valja se potruditi, čak i kad su heroin i kokain u pitanju. Nije to mala industrija, a i rizična je.

Ivan Ivanji svoje je dnevne maštarije osmislio dosta detaljno i uvalio ih svom dvojniku Vadimu Konstantiniju (rođenom kao Vladimir Konstantinović, negde u Banatu). Za razliku od svih nas koji smo u jednom trenutku bili inflatorni milijarderi, Ivanji nas upoznaje sa pravim – dollarskim – milijarderom. Taj Vadim gubi strpljenje u Jugoslaviji gde čak ni glavni urednik novina ne može da postane, i pali u Beč. Austrija je, kao što znamo, „zemlja teška“, pa se junak Vadim dosetio nečega što će neke od čitalaca dovesti u nedoumicu (mene nije): da napravi lanac restorana za narod gde će se jesti pasulj na razne načine; ukusno, jeftino, kao kod pokojne bake. Pasulj je – osim što ga volimo – hrana planetarno raširena u bezbroj recepata i vrsta. Vadim je počeo da istražuje (i to je uzbudljiv deo knjige) šta se sve može s pasuljem i šta sve ide u njega, pa ga je krenulo. Dobro: jastog i pržene ostrige čine mi se donekle preteranima, ali tartufi bacaju u razmišljanje. Ivan Ivanji iskusan je gurman i verovatno zna o čemu piše. Moj omiljeni pasulj je onaj koji Tanja i ja pravimo, a onda onaj kod Ljube. Ali, svakom svoje, „jedem das eine“, kako lepo piše na vratima Buhenvalda i o čemu nas je g. Ivanji uredno obavestio u jednoj od prethodnih knjiga (*Slova*

od kovanog gvožđa); nemojte me pogrešno shvatiti: govorim o ukusima.

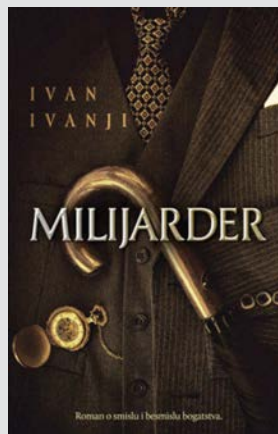
Dakle, Vadim Konstantini pokrenuo je ono što se danas zove „franšiza“ za pasuljarnice. Zahvaljujući pametnom izboru saradnika i saradnika, mreža se širi, prihodi se pametno investiraju, porez se kreativno plaća i carstvo raste do planetarnih razmera. Šta bi Ivan Ivanji radio na mestu svog literarnog zastupnika

Vadima? Kupio bi ostrvo u Južnom Pacifiku, što i čini: zgodno je za poreske olakšice, kako da vam kažem, ali i inače; duhovito objašnjavanje kako to jedna stvar vuče drugu i kako kapital misli svojom, a ne milijarderovom glavom. Prvo ostrvo; onda kuća; onda institut za istraživanje mora (dobro za poreske olakšice); na kraju turistički centar, avio-kompanija, flota i mahnuti biv-

ši agent FBI, koji bi od ostrva pravio vojnu bazu, jer navodno ima gusara okolo. Stvar se izvukla ispod kontrole, kapital radi svoje i izlaza nema, sve sasvim nužno i neizbežno.

Vadim misli da je izlaz u povratku u Beograd, starim prijateljima, pod starost (skoro osamdeset). Ovde, u dvehiljaditim, zatiče lokalnu ekipu u godinama, sa decom koja ih ili ne razumeju, ili su se davno ispalila u beli svet. To je tužan deo knjige, ali i te kako istinit, što se oseća iz svakog reda. Sedi čovek u hotelu Moskva i misli; svaki susret sa prijateljima iz mladosti sve mu je teži. Ima pritom utisak da je njima nekako bolje u životu, siromaštvu i beznađu uprkos. Gde je bio, šta je radio? Ima milijarde, svoj otok na Pacifiku, sve što hoće, ali – nešto fali. Barem sam ja tako to doživeo.

Ovo bi nekome mogao biti i roman o tome kako bogatstvo i nije baš tako mnogo važna stvar; nije baš pametno o tome pričati sirotinji, ali eto.

ZORA DRČELIĆ

MILOŠ VASIĆ

Istina, najteže oružje

Prvi tom šestoknjižja Karla Uve Knausgora je izazovno poigravanje bespoštedno iskrenim uvidima u sopstvena tabuizovana (ne)osećanja kao eksplozivan prozni materijal

U dnevnoj sobi tata se pomerio na stolici. Kutija šibica je tiho zazvecketala; trenutak kasnije čulo se kratko šištanje sumporne glave koja se povlači po hrapavoj površini i praskavi zvuk kada se zapalila, koji kao da je utonuo u tišinu potonjeg plamena. Kada se nekoliko sekundi kasnije dim cigarete osetio u kuhinji, Ingve se nagnuo i otvorio prozor što je tiše mogao. Zvuci koji su uleteli iz spoljašnjeg mraka promenili su čitavu atmosferu u kuhinji. Iznenada je postala deo okolnog krajolika.

Svačega smo se nagledali, to jest naćitali, i postali smo (pre)otporni na oduševljavanja i zgražavanja, a još više na iznenađenja i osveženja, pa ipak, Norvežaninu Karlu Uveu Knausgoru (r. 1968) uspelo je da napiše nešto što teško da liči na bilo šta iz našeg prethodnog čitalačkog iskustva, mada se ne bavi ničim što bi se moglo definisati kao "radikalni eksperiment" u formalnom smislu. Ono što je kod Knausgora na neki uzbuđujući način novo i drugačije zapravo je totalnost njegovog književnog projekta, radikalnost kojom ga približava onome što razne Lepe Duše nazivaju "pisanje sopstvenom kožom", ali Lepe Duše to obično misle nekako metaforično, dok Knausgor ne gubi mnogo vremena na prenese-na značenja: umesto toga, radije će nam ponuditi *presnog sebe* na tanjiru, u svojevrsnom reality show samorazotkrivanju.

Samo po sebi – čudna mi čuda. Niti je "iskrenost" estetska kategorija, niti nas nužno mora biti briga za poslove i dane, sećanja i razmišljanja, sumnje i snove tamo nekog norveškog dripca. Mora da tu ima još nečega – kako bi inače mogla da se objasni prvo nacionalna, potom i globalna slava sada već šestoknjižja Knausgorovog, na već dobro preko tri hiljade strana, a objavljivanaog sukcesivno u prethodnih oko pet godina pod naslovom

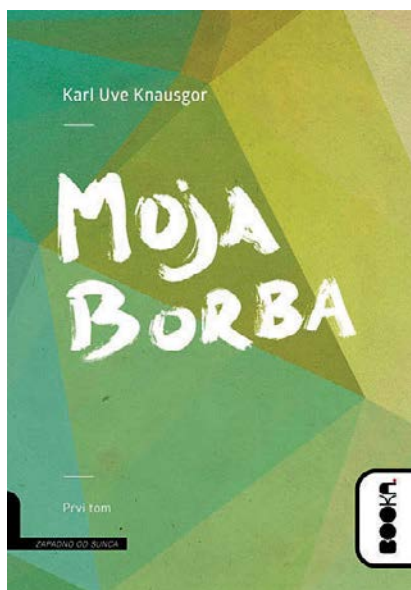
Karl Uve Knausgor
foto André-Løyning

Moja borba, koji nam je inače odnekud jako poznat?

Prvi tom ovog serijala našao se nedavno i pred srpskim čitaocima (preveo Radoš Kosović; Booka, Beograd 2015), a ostali bi trebalo da uslede, po najavi izdavača, otprilike u godišnjem ritmu – ko bude imao strpljenja da ih tako dočeka. Što se mene tiče, teško da ću izdržati, radije ću posegnuti za engleskim prevodima, kad već postoje. Bojim se da smo i u čitanju obimnih književnih ciklusa postali nalik na pasionirane gledaoce savremenih mamutskih TV serija: ne pratimo ih zapravo epizodu po epizodu – kao u sada već davna vremena, kad bismo se jednom nedeljno u tu svrhu nacrtili pred televizorom – nego sezonu po sezonu, a ako se u celu priču uključimo sa zakašnjenjem, onda najradije odgledamo “kampanjski” sve “odjednom”, tj. u iracionalno kratkom roku, u nekoliko dugih i frenetičnih seansi. Primera radi, tek sad sam se nakanio da pogledam famozni *Californication*, ali kad sam već krenuo, u narednih ne više od 2 do 3 nedelje odgledaću sve, ili bar donde dokle mi bude držalo pažnju...

Kako god, u čemu je stvar s *Mojom borbom*? Njen narator, sam Knausgor, pisac je, još bez osobitog uspeha, sa vrlo zapletenom porodičnom istorijom, pre svega obeleženom traumatičnom i kontradiktornim odnosom s ocem, pomalo otuđenim, potonjim alkoholičarem, koji se prema njemu uglavnom odnosio hladno i s visine, dok nije napustio porodicu, osnovao drugu, potom i nju napustio i posvetio se besciljnom životarenju i besomučnom opijanju, što ga je i dotuklo. Tu je i majka, figura blagosti i topline, ali i jedva vidljiva, uglavnom odsutna, barem u prvom tomu, te stariji brat, predugo frustrirajuće superioran. I naravno, ceo splet širih familijarnih odnosa, umetničke ambicije i sveprisutan strah da im nije dora-stao, rana prijateljstva, prve ljubavi, bolna spoznaja prilično darvinističke prirode seksualnih i ostalih privlačnosti. Zamašnim delom ovaj je obimni roman (455 strana) svojevrsna bildungs-hronika, reminiscencija na dane odrastanja i sve što uz njih ide, što je po sebi otrcano i “ispisano” da ne može biti otrcanije i ispisanije. Drugim svojim krakom, to jest u poslednjoj trećini ili četvrtini, to je beskrajno

dug i detaljan opis nekoliko dana po smrti Knausgorovog oca, kojeg valja sahraniti, ne samo bukvalno, nego i apsolvirati činjenicu njegove smrti, otvoriti se nekom novom životu izvan senke njegove odsutne prisutnosti. A to nije lako: Knausgor bez krzmanja kaže da je priželjkivao tu

smrt, ali kad je stvarno nastupila, sve što mu je preostalo je tuga, melanholija, neprestani izbrusi nekontrolisanog plača. Na koncu, obimom najmanje zastupljen (bar u ovom tomu), ali nekako najvažniji, svojevrsan je “direktan prenos” piščeve sadašnjice, dakako one koja je postojala u vreme pisanja prvog toma *Moje borbe*; to su delovi teksta u kojima piščev emotivni striptiz deluje najšokantnije, ali i najzazovnije: to su mesta gde Knausgor najdublje zaviruje u područje tvrdokornih tabua, bespošteno opisujući “nesavršenstvo” svojih osećanja, ne samo prema voljenoj ženi i prema rodbini, nego i prema sopstvenoj deci: nije da ih ne voli, voli ih, reći će on, ali nikako ne bi mogao reći da mu ona podaruju smisao života, šta god to bilo. Odatle je samo polukorak do no-no pomisli da bi tog smisla moglo biti i bez njih, možda čak i “boljeg”...

Zapravo je najveći skandal u vezi s *Mojom borbom* baš taj da u njoj nema upravo ničega “spektakularnog”: nije Knausgor baš neko čudovište, nego bazično čestit momak manje-više poput bilo koga od nas, a slično se može reći i za sve druge u knjizi, dakako, i za njegovog oca. I nisu ta stanja i osećanja koja Knausgor u sebi pronalazi nešto što i bilo ko od nas neće

moći da iščeprka, samo ako nije kukavica da u to zaroni na pošten način i sa pravog mesta. Pa, zašto onda toliki skandal, uključujući i to da se razveo i da ga se “pola familije” odreklo posle izlaska knjige? Pa, upravo zato: istina je jedino što ovde nikako ne dolazi u obzir...

Zašto je, međutim, *Moja borba*, bar u prvom tomu, izuzetna književnost, a ne tek pomalo bizaran sociokulturni fenomen? Iz onog jedino mogućeg razloga: zato što je Knausgor sjajan pisac. Okej, čitalac nije ni očekivao ništa drugo, ali način na koji je sjajan nešto je što ipak još nije viđeno. Naime, zapanjujuće je kako u ovom obimnom, gustom tekstu, gotovo nepodeljenom na poglavlja, tekstu koji nije mnogo milosrdan ni prema čitaocu, autoru uspeva ono načelno najteže: da najbanalnije moguće događaje i situacije razvlači na desetine i desetine strana, a da čitalac to guta posve opčinjen, otvorenih usta, požudno okrećući stanice kao da će netom saznati ko li je ubica u nekom ubibože napetom trileru. I najmanje važne razgovore i druge “trivijalne” životne situacije (kupovinu u prodavnici, vožnju autobusom, boravak u kupatilu... šta god) Knausgor opisuje do najsitnijeg detalja, ne preskačući baš ništa (a opet ni ne insistirajući na detaljima na onaj *preknjiževni* način koji će svaki dobar čitalac lako detektovati kao demonstrativno insistiranje na detaljima...), potpuno zanemarujući sva dramaturška ili naratološka pravila, ne preskačući “dosadne trenutke” nego ih, naprotiv, gurajući čitaocu pod nos, a da ovaj ne da se ne dosađuje, nego mu do kraja knjige polako postaje neverovatno da bi se moglo pisati drugačije. A baš se tako – to jest, sasvim drugačije – obično piše...

Nema nikakvog smisla ni pokušati davati sud o nekom šestoknjižju tek na osnovu prve knjige, no ako ovaj prvi tom posmatramo kao zaseban roman – što je takođe apsolutno legitimno, jer on to jeste, i da nikada nije došlo do narednih nastavaka čitalac ne bi osećao da tu “nešto nedostaje” – onda se sme reći da imamo posla s nečim što nam je oduvek bilo potrebno, samo što niko pre Knausgora nije znao, umeo ili naprosto smeo da to postavi na ovako radikalan, a opet nimalo pozerski način.

TEOFIL PANČIĆ

Ovih dana Klensi ne može da peva

Naslov ovog teksta potiče iz čuvene pesme grupe Bafalo Springfield *Nowadays Clancy Can't Even Sing*. Pre nekoliko dana Dejvid Krozbi je izneo sumnju da će Džoni Mičel moći ikad više da govori. Čak i da to možda nije sasvim istina, aneurizma koja ju je nedavno pogodila onemogućila je legendarnu autorku i pevačicu da više ikad zapeva. Može li pevačica da živi bez glasa

Pre mnogo godina. Danas bi svaki tekst o herojima iz doba kad je rokenrol bio kultura koja se tek pomaljala, a sve ostalo bilo surova tržišna komercijala, mogao da počne sa "pre mnogo godina". A ovaj će se sam nastaviti sa "u jednoj zemlji na kraju sveta, živela je princeza".

Princeza je živela na stanici usred ravnice, u gradu koji je bio tako mali da se sastojao od svega par kuća, i među njima mala železnička stanica.

Decenijama kasnije mašinovođe su se sećale zubate curice koja im je mahala kad god su prolazili kroz to mesto koje je bilo nigde, usred prirode koja nije bila uređena, nego samo prugom privremeno presečena.

Pre mnogo godina. /

ŽELJA DA SE IDE

U vlažnoj kanadskoj preriji i njenim rastutim gradićima nikad nije bilo mnogo ljudi, i zato se moglo i moralo maštati. Tu su se mnoge devojčice učile poeziji, čitanju knjiga i sviranju gitare. Tu su rečenice iz klasične literature postajale istine. A potom i stihovi tada popularnih pesama, kao ono: "Don't hate nothing at all except hatred / ne mrzi ništa osim mržnje" (Bob Dylan, "It's all right mama, I'm only bleeding").

Džoni je dakle došla iz kraja u kome niko drugi nije bio, možda par belaca među Indijancima, a voz je prolazio jednom dnevno. Zato se nikad nije plašila da ide u nepoznato. Zato se njena prva velika pesma zove "Urge For Going".

Ako izuzmemo jurenje sa dečacima, prva ljubav joj je bila i ostala slikarstvo. Mnogo kasnije slikaće omote svih svojih albuma, ali u vremenu o kome govorimo

epidemija dečje paralize ozbiljno ju je ugrozila. Fizičke sposobnosti jednog do tad živahnog deteta su opale, i ona se u dugim satima bolničke samoće dohvatila gitare – razvijajući buduće legendarne nove načine štimovanja, jer je više nisu svi prsti slušali jednako. Njena umetnost nastala je dok se borila da je bolest ne prevari. I zato je ostala zauvek gladna života i lepih stvari u njemu.

Pop umetnost je bila složena disciplina, onako kako je Džoni bila zamislila da je ostvari: umesto klasičnog sviranja gitare ili pevanja poznatih numera, sastojala se od pisanja svojih pesama, izvođenja istih, pravljenja benda po potrebi, samostalnog dogovaranja i vođenja svog posla, kao umetnica koja sve sama određuje.

Nešto što u tom trenutku još nije postojalo.

Svet pop muzike prihvatao je žene samo kao izvođače, sve do momenta kad se u njemu pojavila Džoni. One su mogle biti date u formi solo pevačice, pevačice sa gitarom, za klavirom, plesačice koja peva, ili čak kao *all-female band*... ali uvek su oblik ženskog tela i njegove mogućnosti određivale sudbinu, a ne sposobnosti uma. Džoni Mičel je došla najtiše što je mogla, sa kraja poznatog sveta, ali je sa sobom donela prevratničku generacijsku pobedu: kao prva jaka ženska pop ličnost, uz nezaboravno lep izgled donela je i nezaboravno lepu umetnost, u jednom trenutku postajući hodajuće otelotvorenje kulturne revolucije koju je sa sobom donelo zlatno doba rokenrola. Sa svojom gitarom, dugom plavom kosom i često kratkom haljinom, pevajući reči nečuvane još od najboljih Dilanovih momenata, Džoni Mičel je bila otelotvorenje sna.

GO WEST YOUNG GIRL

Do tog vrhunca, ova prozirna, a čvrsta devojka došla je preko mnogo krivina, pretvarajući svaki svoj nedostatak u prednost: činjenicu da nikog nije bilo da joj priča priče, sama je nadoknadila pričajući ih kroz pesme, pokušavajući sebi da objasni šta joj se dešava. U tome je brzo imala širokog uspeha.

Takmičenja na kojima je pobeđivala, ljudi koji su joj aplaudirali kod kuće i u njenom kraju, sve je to bio jedan brilijantan početnički uzlet – no ništa nije moglo da je spremi za susret sa Torontom, najvećim kanadskim gradom. Njegov kraj po imenu Jorkvil funkcionisao je u to vreme kao tamošnji odgovor na njujorški Grinič Vilidž, po broju folk i bluz talenata koji su se tuda gurali za malo svetla na sceni. Međutim, prvo što je Džoni otkrila u velikom gradu bilo je da nema para da plati članarinu sindikata muzičara, te da ne sme da nastupa ni u jednom glavnom klubu, kao i da ne sme da peva neke poznate tradicionalne pesme jer su ih već izvodili popularniji od nje. U to vreme, tradicionalne pesme su bile osnova svakog repertoara, pa je i vlasnik kluba svake večeri učestvovao u garantovanju uspeha onim već etabliranim izvođačima, zabranjujući manje poznatima da interpretiraju ove hitove. Tako je, silom prilika, Džoni počela da izvodi svoj materijal.

Mnogo godina kasnije saznali smo da je u tom početnom životnom nesnalaženju rodila dete, koje je dala na usvajanje, potom je ušla u brzopotezan brak sa slabo poznatim američkim folk izvođačem, čovekom koji je na kraju ostao poluupamćen samo po tome što je ona zadržala njegovo prezime. Greške koje i

foto Henry Diltz

Džoni Mičel, 1970.

danas nosi sa sobom provlačile su se kroz njene pesme (od "Little Green" do "Chinese Caffè") – ako postoji neki ponos u priznavanju svojih grešaka, Džoni ga je uvek imala. Razoružavajuće otvoreno iskazivanje ranjivosti te strasno napipavanje pravog puta kroz život i nepresušna snaga za

prolaženje kroz njegove nedaće, osnovni su sastojci poezije kakvu je pisala celog života.

Izvođenje autorskih kompozicija nije na kraju moglo da prođe nezapaženo u mreži *coffehousea* sa živom svirkom, koja se protezala po Istoku Amerike, te

su, zahvaljujući Tomu Rašu, mnogi drugi saznali za ovaj talenat. Nije samo već veliki Raš snimao njene kompozicije za svoje albume, već su prave hitove sa njima zabeležili tada slavni Džudi Kolins, Dejv Van Ronk, Bafi Sent-Meri (kao neprikosnoveni dotadašnji idol Džoni Mičel). Lepa perspektiva objavljivanog autora stajala je pred Džoni, 1966/67, ali možda ne i karijera priznate autentične zvezde. No, sedeći i pevajući jednog dana u baru "The Gaslight South" u Kokonut Gruvu, predgrađu Majamija na Floridi, svakako nije mogla očekivati da će baš u njega ući Dejvid Krozbi, autor i pevač jednog od najvažnijih američkih bendova trenutka, Birds, ta originalna i inspirativna hipi figura.

Smemo da pretpostavimo da je potonje putovanje jahtom sa Dejvidom Krozbijem bilo od ključne poslovne važnosti, jer ju je odvelo pravo u srce tadašnje najkreativnije zajednice na muzičkom nebu – one u Kaliforniji. Prelazak na Zapadnu obalu doneo nam je Džoni kakvu poznajemo.

U CENTRU CENTRA

Kalifornija je 1968. bila mesto na kome se oblikovala rok kultura, oslonjena na tamošnju kontrakulturu bitnika i džeza. Svaka vrsta drugačijeg glasa tamo je odjekivala kao da je bila kod svoje kuće. No među svim tim otpadnicima, disidentima, dezerterima od potrošačkog društva, među svim tim velikim umetnicima popularne kulture, nedostajao je jedan ženski glas, nedostajala je jedna kraljica.

Pojava Džoni bila je kao ostvarenje jednog neizgovorenog obećanja koje je hipi zajednica sama sebi dala – da će se iz mora dugokosih devojaka u cvetnim motivima, devojaka koje su pokušavale da stanu na noge u rasklimatanom svetu bez putokaza, devojaka koje su pokušavale da odrede šta je to sloboda i gde su njene podnošljive granice – pojaviti jedna koja će znati sve to da kaže u ime ostalih. Dženis je bila snažna figura, ali koliko god silno iskazivala, i dalje je pevala tuđe pesme. Džoni je bila ona koja će reći sve, obuhvatiti dileme, dati rešenja i ostaviti nerešeno ono što ne može da se reši. Kao prva autentična pesnikinja pop muzike, Džoni je ostala utisnuta duboko u svest svih koji su bar malo »

tad živeli zahvaljujući svojoj snazi modela koga treba slediti.

Ključni albumi su usledili jedan za drugim, u periodu od 1969. do 1974. Ono što je na prva dva albuma bio strog, tradicionalni folk format, ali sa temama koje uzimaju široko gradsko prostranstvo kao svoju oblast, na "Ladies of the Canyon" (1970) i posebno "Blue" (1971), pretvorilo se u ono po čemu je Džoni ostala upamćena. Kao dva romantična romana o ljubavima, trajanju u muškom svetu i odrastanju u centru hipi zajednice, sa svim njenim problemima prvi put otvoreno iznetim na svetlo dana, ova dva albuma su ključni emotivni dokumenti o svom dobu. Istovremeno, kao priče o ljudima koji veruju u nešto mada su uhvaćeni u životnoj konfuziji, oni nadrastaju period u kome su nastali i stavljaju Džoni tamo gde je još uvek: među najbolje *singer songwritere* svih vremena.

Njen potonji zaokret ka džezu nije došao slučajno niti preko noći – počevši od "Court and Spark" (1974), taj period potrage za vrhunskom sofisticiranošću obeležio je godine koje su dolazile i nikad nije iščileo iz njene muzike: apsolutni

vrhunac bio je "Hejira" (1976), briljantan tematski album u formi samootkrivanja datog kroz putovanje sa jedne na drugu stranu Amerike. Jedinstveni spoj folka i džeza (bas Džako Pastoriusa blista kao nikad) ovde je pričao večnu priču o potrazi sa sobom kroz razne ljubavi, od kojih su neke usputne, neke trajne, ali naizgled nijedna dovoljna.

I to je bila njena glavna tema na svakoj ploči: kako živeti ljubav i kako ljubavno živeti. Jednostavnost, elegancija i nemistifikacija sa kojom je pevala o ovoj temi, zauvek su ostali zapamćeni, ako ste samo imali vremena da se prepustite čaroliji u kojoj se na talasima zvukova i reči rađa nova umetnost u kojoj su mentalna slika i zvuk jedno.

"Ljubav ima mnoga lica" zove se njena poslednja kompilacija, i za nju je tako uvek i bilo: bez obzira kako se zvao konkretan muškarac, rečeno njenim glasom, njegovo ime sadržalo je sav respekt za ljubav koji jedna osoba može da ima.

WE ARE GOLDEN, WE ARE STARLIGHT

Bile su žene i bila je Džoni Mičel, koja je svojim primerom učinila normalnim

da se u muzici bude ženstvena i svoja u isti mah, bez kompromisa. Žena koja je uticala na muškarce i otvorila zauvek vrata ka jednom drugačijem svetu, koji je svakog jutra sve više moguć – svet koji je tu za devojke da ga uzmu. I nije stvar u tome što danas nikog više ne moraju da pitaju za dozvolu, nego u tome što ih sa druge strane stvarno čeka neko ko od njih očekuje da taj svet već jednom i uzmu, da bi došle do tog muškarca koji želi da one to i urade. Slobodne žene i slobodni muškarci su danas moguć, baš onako kako je Džoni sanjala.

Devojčica iz kanadske vlažne prerije, koja čeka vozove na samo njenoj stanici, odnedavno više ne može da govori, više nema ni potrebe da govori. Sa njom je svet izgubio više od jednog glasa. Izgubio je još jednu mogućnost da se vrati u Vrt ("Woodstock").

Ne želim da napišem in memoriam za Džoni, zato pišem sad.

What are you going to do now

You've got no one to give your love to
(*"Just Like This Train"*)

DRAGAN AMBROZIĆ

Brojke

Proteklu nedelju na televiziji su, barem meni, obeležile brojke.

Počelo je sasvim privatnim iskustvom, malom maturom koju smo pregurali u našoj porodici. Iskreno sam zahvalan mom tinejdžeru što nas je poštdeo svake drame oko upisa u srednju školu. Ipak, brojke su bile presudne. Ako ste odličan učenik, plus vukovac, sa solidnim rezultatom na testovima, gimnaziju u Beogradu ste mogli da upišete tek sa 90+ poena. Konkretno, Treća je zahtevala gotovo 97! Ovo nije roditeljsko hvalisanje, već evidentna činjenica da sa sistemom ocenjivanja nešto nije u redu. Napravili smo red pred srednjim školama kao da je reč o Oksfordu, a svi smo svesni činjenice da u našoj zemlji kvalitet obrazovanja isključivo zavisi od entuzijazma konkretnih nastavnika i profesora. Ovo je gužva pred praznom prodavnicom, polupraznom, da ne budem previše negativan.

Bravisimo!

Gojin Kapričo

ni polom žrtava, jer verujem da zaista nema razlike da li su silovani dečaci ili devojčice. Ovde se, očigledno, uz etiketu genocidnog naroda, Srbima prilepljuje i etiketa pedofila, da bi stigma bila što vidljivija i sramotnija.

Taj nekrofilni cenzus gde zločin postaje genocid svakog leta kreće iz početka.

Prijemni ove godine organizuju Britanci.

Brojke su, naravno, bile važne u priči oko referenduma u Grčkoj. Domaće medije ste na osnovu izveštavanja mogli precizno podeliti prema vlasničkoj strukturi. Danima se govorilo i pisalo o tesnoj većini ko na referendumu u Crnoj Gori, o deliću procenta koji će odlučiti o budućnosti zemlje. Konačni rezultati bili su potpuno drugačiji i OXI je pobedio sa 20 odsto glasova više. Ovakva ubedljiva pobeda je istovremeno bila znak da smo bili u svojevrsnoj informativnoj blokadi. Brojke su se pominjale,

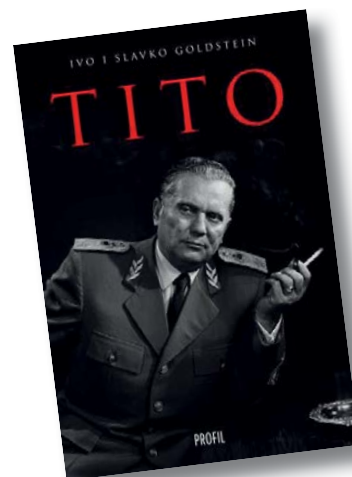
Na osnovu izveštavanja o grčkom referendumu, domaće medije ste mogli precizno da podelite prema vlasničkoj strukturi. Danima se govorilo i pisalo o tesnoj većini ko na referendumu u Crnoj Gori, o deliću procenta koji će odlučiti o budućnosti zemlje. Konačni rezultati bili su potpuno drugačiji i OXI je pobedio sa 20 odsto glasova više. Ovakva ubedljiva pobeda je istovremeno bila znak da smo bili u svojevrsnoj informativnoj blokadi

U svim tv prilogima o upisu srednjoškolaca i brucoša, zapazio sam još jednu anomaliju. U zemlji gde tinejdžeri izlaze u ponoć, voze kola sa drugarima u gepeku, ugrađuju silikone kao poklon za punoletstvo, mama ili tata imaju želju da upišu u školu svoje detence. Detence verovatno spava, ali roditeljskoj brizi nema granice. Dokumente će doneti roditelji zabrinuti za akademsku budućnost svog deteta. Što se mene tiče, pali su na ispitu zrelosti. Što se rezultata tiče, u celoj Srbiji se za neke zanate i tehnička zanimanja prijavilo ukupno dvadesetak klinaca. Nema zidara, lakirera, bravara, metaloglodrača i ostalih majstora zlatnih ruku. Brojke odlučuju!

Prva polovina jula već po tradiciji bavi se još jednom vrstom morbidne statistike. Svake godine, uoči pomena pobijenima u Srebrenici kreće priča o pravoj prirodi i krivcima. Ove godine otkriven je tajni pakt Amerike, Francuske i Britanije, a Holandija, čiji su vojnici bili u zaštićenoj enklavi, nije znala za taj dogovor. Prepuštanje Srebrenice i eventualni zločin je imao biti početak ozbiljnih akcija koalicije protiv Srba. Ovde se takođe barata brojkama, tačnije brojem leševa. Očekuje nas i rasprava oko predloga britanske rezolucije u UN-u. Tu se baratalo brojem ubijenih i brojem silovanih. Još jedna nekrofilna statistika kojom se dokazuje veća odgovornost jedne ili druge strane. O žrtvama je govorio i Premijer, naročito zgrožen fabrikovanim brojem silovanih dečaka. Ne bih da licitiram ni brojem

veoma precizno, samo kada se govorilo o iznosu duga i kamata u milijardama. U noći referenduma, jedino je B92 imao neku vrstu vanrednog programa – sa simultanim prevodom. Naša vizija budućnosti, naš cilj i motiv promena, evrozona, raspala se pred našim očima, dok je naša vlada brinula zbog pada evra i povećanja našeg duga. Ma kako se stvari dalje razvijale, san o eu i Srbiji u njoj više nikada neće biti isti. Nas su ipak u ovom trenutku više zanimali detalji oko plaćanja kešom ili karticom tokom letovanja, polupunim ili polupraznim rafovima u samoposlugama i gorivo na benzinskim pumpama.

Prošle nedelje sam u različitim tv emisijama video desetine različitih stručnjaka i kvazistručnjaka koji su govorili o ekonomiji i krizi u Grčkoj. Uglavnom su ti ljudi stariji od mene, što znači da su sigurno imali iskustvo života u socijalizmu, dakle onom periodu pre tranzicije. Za mene je grčko OXI povratak onoj klasnoj borbi protiv zakona kapitala o kojoj smo učili u marksizmu pre tridesetak godina. Rečenica "dugovi moraju da se vrate", prva je mantra liberalnog kapitalističkog koncepta, gde nije važno ko se zadužio i ko je novac pokrao, jer u ovom modelu nema mesta za pojam socijalne pravde. Nismo li baš mi godinama kukali zbog "nepravdnog spoljnog zida ničim izazvanih ekonomskih sankcija". Da li su nas u međuvremenu jeftino kupili, pa ne razumemo što se Grci danas bune. Samo, te pare do mene, kao ni do grčke sirotinje, nisu stigle. OXI. ¶

U izdanju zagrebačke izdavačke kuće “Profil” nedavno je objavljena knjiga *Tito* čiji su autori Ivo i Slavko Goldštajn. Reč je obimnoj biografiji Josipa Broza Tita u kojoj se na skoro hiljadu strana, na temelju dokumentarne građe i svedočenja savremenika, osvetljava Titov politički i lični profil. Knjiga će uskoro biti dostupna i u ovdašnjim knjižarama. Uz dozvolu autora i izdavača, “Vreme” ekskluzivno objavljuje jedno poglavlje iz ove knjige.

MOSTOVI NA NERETVI

Pišu: **Ivo i Slavko Goldštajn**

Izveštaji o vojnim i političkim uspjesima NOB-a u drugoj polovini 1942. u Vrhovnoj su komandi njemačke vojske shvaćeni kao alarmantni signali. Ocijenjeno je da je ugrožen cjelokupni njemački okupacijski sustav na području raskomadane Jugoslavije i cijelog Balkana. Stoga je sâm Hitler u studenome te godine Alexanderu Löhru, komandantu Dvanaeste armije (kasnije čitavog jugoistočnog fronta), naredio “konačno uništenje komunističkog otpora”. Kad je u bihaćkom referatu govorio o “predstojećim teškim bitkama”, Tito po svemu sudeći nije ni slutio koliko će se njegove riječi pokazati točnima. Naime, čim je Hitler osobno vodio računa o uspjehu operacije i davao konkretne upute, njemački su komandanti bili posebno revni da ispune zadane ciljeve. Stoga su usred zime, već u siječnju 1943, Nijemci započeli veliku ofenzivnu operaciju *Weiss* (koja je u poslijeratnoj jugoslavenskoj historiografiji i publicistici bila poznata kao Četvrta ofenziva), s ciljem da unište glavninu partizanskih snaga na području NDH. Prikupili su tri operativne i jednu rezervnu diviziju, folksdojčersku ss-diviziju “Prinz Eugen” i jednu legionarsku diviziju (oko 50.000 vojnika). Talijani su sudjelovali s trima kompletnim divizijama i kasnije s dijelovima još triju (oko 40.000 vojnika). U operaciju su bile uključene i znatne ustaške, domobranske i četničke snage. Ukupno oko 120.000 vojnika napalo je na širokoj fronti – u krugu od Ključa na jugoistoku do Karlovca na sjeverozapadu pa sve do južnih prilaza Dinari na jugu – partizanske snage koje su na tom području imale gotovo 40.000 vojnika pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba i Tita.

Najmanje desetak dana prije početka ofenzive Tito je s raznih strana dobivao informacije da se protiv partizanskih

snaga priprema velika operacija. “Pokreti neprijatelja pokazivali su da se ovoga puta ne radi o nekom užem opkoljavanju naših jedinica uz Vrhovni štab, nego da se tu radi o jednom krupnom manevru s ciljem uništenja naše vojske u cjelini”, tvrdio je puno kasnije. Znao je, na primjer, da su partizani, nakon upada u Samobor u noći 11. siječnja, u njemu i u okolnim naseljima posve neočekivano na spavanju zatekli oko 1200 pripadnika ss divizije “Prinz Eugen”. Koji dan poslije dobio je izvještaje o koncentraciji neprijateljskih jedinica na području Sisak–Sunja–Kostajnica te u Prijedoru.

Koncentrirani napad krenuo je 20. siječnja. Brojem i naoružanjem premoćni Nijemci i njihovi saveznici u pet su tjedana oduzeli partizanima najveći dio njihova teritorija u središnjoj Hrvatskoj i dijelovima sjeverozapadne i zapadne Bosne. Partizanske su se snage povlačile prema jugoistoku, duž zapadnobosanskih polja, prema dolini Rame i Neretve, jedinog prostora s kojeg u prvoj fazi ofenzive neprijatelj uopće nije prijetio. Tito je izbjegavao frontalne borbe. Kako bi oslabio pritisak na glavninu partizanskih snaga kojom je neposredno zapovijedao, naređivao je partizanskim jedinicama u drugim dijelovima zemlje da žestoko napadaju neprijatelja, osobito komunikacije kojima se on služi. Sâm je Tito na put krenuo 24. siječnja, već pod pritiskom ofenzive, te je u prvo me danu, iz Bihaća stigao do Oštrelja (između Bosanskog Petrovca i Drvara). Sutradan Kominterni javlja o “velikoj ofenzivi Nijemaca, ustaša, Talijana i četnika na oslobođeni teritorij” i o “zvjerstvima” koja čine nad civilima.

Ostaje otvoreno pitanje nije li Tito strateški pogriješio, povlačeći sa sobom glavninu partizanskih snaga u cjelini. Nije

ČETVRTA NEPRIJATELSKA OFANZIJA 1943: Mostovi na Neretvi

li bilo mudrije narediti raspršivanje snaga koje je imao pod neposrednom komandom, umjesto da tako brojno ljudstvo vuče sve do Neretve i dalje? Komandant Glavnog štaba za Hrvatsku Ivan Rukavina s dvije hrvatske divizije (Šestom ličkom i Osmom kordunaškom) i s nekoliko lokalnih odreda napravio je upravo ono što je Tito mogao napraviti sa svim partizanskim jedinicama: povukao se od Bihaća na jug samo do planine Plješivice na hrvatsko-bosanskohercegovačkoj granici. Ondje je sačekao prolazak glavnine neprijateljskih snaga prema jugoistoku i tako izbjegao frontalno sukobljavanje. Zatim je svoje jedinice razaslao po teritoriju koji je glavnina neprijateljskih snaga već napustila i tako je velik dio snaga pod komandom Glavnog štaba Hrvatske ostao sačuvan. Tito i Vrhovni štab predbacili su Rukavini taj postupak, jer se nije trudio slijediti partizansku glavninu. Stoga ga je Vrhovni štab, po odluci Politbiroa CK KPJ u srpnju 1943, kada su operacije i oko Sutjeske bile okončane, smijenio s položaja komandanta Glavnog štaba nov Hrvatske. Rukavina je potom imenovan za komandanta Prvoga hrvatskoga partizanskoga korpusa, što je praktički bila degradacija. I vodstvo Devete dalmatinske

divizije, stacionirane u Livnu, bilo je u sličnoj dvojbi: neki su bili skloni da se spoje s glavinom snaga i da joj se tako pomogne, drugi da se povuku dublje prema jugu, prema Biokovu. Ova druga opcija je odbačena, jer se na području Biokova jednostavno nije moglo prehraniti, a u zimskim uvjetima ni smjestiti 3000 boraca, koliko ih je imala divizija. Stoga je Deveta krenula s Titovom glavinom u velike bitke, u kojima je teško stradala.

Partizanske su snage i u povlačenju iskazale veliku borbenost i snagu. Usprkos usiljenom maršu, opterećeni tisućama ranjenika (vjerojatno oko 3500, od čega preko 600 na nosilima, isto toliko na konjima i na samo tri kamiona) i još većim brojem izbjeglica (Dedijer procjenjuje na više od 100.000, od toga velik broj djece), partizani zauzimaju Gornji i Donji Vakuf i druge gradove te se probijaju prema jugoistoku i istoku, u pravcu istočne Hercegovine i Crne Gore. Jedinice NOVJ-a izbile su na lijevu obalu Neretve. Zauzeta je i Bradina, rodno mjesto Ante Pavelića, čime je blokiran promet na pruži Sarajevo – Konjic. Čak se počelo razmišljati, baš kao i nakon svakog značajnijeg uspjeha, i o povratku u Srbiju.

Bilo je i tada, a i kasnije (poslije rata), govora o tome je li ranjenike, koji su usporavali kretanje, trebalo vući sa sobom ili ih je valjalo ostavljati putem. Bila je to jedna od najtežih Titovih dilema koja ga je mučila tijekom rata ("Mnogi dokumenti i živi učesnici svjedoče da je odluka o tome u vrhovnom komandantu sazrela tek poslije duge i teške unutarnje duševne borbe", svjedoči prvorazredni svjedok, referent saniteta dr. Gojko Nikoliš.) Znao je da nema jednostavnih, još manje idealnih rješenja, bio je svjestan, kako je to formulirao dr. Nikoliš, "strahotnih rizika" koje donosi i jedna i druga odluka. Tito je pokušavao zadržati barem dio teških ranjenika i zaraznih bolesnika na mjestima gdje su boravili pa je tek 12. veljače, puna tri tjedna od početka ofenzive, pokrenuo 700 zaraznih bolesnika. Svoje je dileme, kao malo koji put, dijelio s podređenima: u svim depešama, direktivama i zapovijedima Vrhovnog štaba isticao je problem ranjenika ("u pitanju su životi naših ranjenika", ponavljao je). Naposljetku je prelomio i odlučio da ranjenici moraju ići s glavninom snaga. Na vojsku i njezine komandante imalo je to dvojak učinak – s jedne strane, briga, a pogotovo nošenje ranjenika otežavalo je i usporavalo pokrete jedinica, umaralo ih je u vrijeme kad su se trebali pripremati za teške borbe. S druge strane, borbeni je moral jačao, jer su svi vidjeli da se partizani za svoje ranjenike i bolesnike brinu do krajnjih granica. Koča Popović, komandant Prve proleterske divizije, prelazeći Vlašić odlučio je ostaviti ranjenike na tom području i uz njih, kao zaštitu, jedan bataljon, ali ga je Tito, doznajući za odluku, "oštro kritikovao" i naredio da se ranjenici priključe koloni Centralne bolnice. Suočavajući se s golemim problemima u transportu ranjenika, i sâm je Tito u nekim trenucima htio barem djelomično odustati od prvotne odluke. Stoga je potkraj veljače naredio dr. Nikolišu da ranjenike koji su već bili na području Livna i Tomislavgrada vrati natrag u Bosansku krajinu. I od toga se moralo odustati, jer su Nijemci i nakon prolaska njihove glavnine još uvijek i u Krajinu poduzimali ofenzivne akcije.

Tako su ranjenici ostali uz glavninu partizanskih snaga te su potom pretrpjeli sve strahote bitke na Neretvi i, ako nisu u međuvremenu prizdravili i mogli se sami kretati, stradali su na Sutjesci. A na teren na kojem ih je želio ostaviti Koča Popović neprijateljski vojnici uopće nisu došli – no tko je to mogao unaprijed predvidjeti? Uostalom, Gojko Nikoliš tvrdi da na Vlašiću i općenito u srednjoj Bosni prikladnih lokacija za smještaj većeg broja ranjenika nije bilo, a da je i bilo, pa da su ondje bili i ostavljeni, tko kaže da Nijemci ne bi za njih saznali?

Tito je, kako će bitka na Neretvi ulaziti u završnu fazu, sve žešće inzistirao na tome da se ranjenici ni po koju cijenu ne smiju ostaviti: "Najčešće su vođene diskusije o ranjenicima i bolesnicima", pričali su poslije svjedoci. Zbog toga se bitka na Neretvi u kasnijoj mitologizaciji nazivala i "bitkom za ranjenike". Nošenje tisuća ranjenika bilo je užasno naporno, Tito je gledao kako "ljudi prosto umiru na putu od iscrpljenosti".

Nakon noćenja u Oštrlju Tito ide do Drvara, potom u jednom danu stiže do Livna, da bi se na desetak dana smjestio u nedalekom rudniku Tušnica. U međuvremenu, na sastanku u netom oslobođenom Duvnu (Tomislavgradu) Tito je 8. veljače na sastanku s komandantima Prve, Druge i Treće divizije

Foto: Vojni muzej

koordinirao njihove aktivnosti, tražeći da se glavni pravac napada prema jugoistoku osigurava blokadom neprijateljskih napada sa sjevera, iz pravca Sarajeva, i s juga, iz pravca mora. Neprijateljske jedinice, predvođene Nijemcima, bile su im za petama i približavale im se sa sjeverozapada. Kako ne bi ostali stiješnjeni na prostoru Gornjeg Vakufa (Uskoplja), Tito je naredio zauzimanje Prozora, ali su prvi napad na grad, noću između 15. i 16. veljače, Talijani odbili. Potom je Tito izdao legendarnu zapovijed – "Prozor noćas mora pasti". Poslije se tvrdilo da je dodao: "Ni stope nazad, jer se pozadi nalaze hiljade ranjenika za čije živote snosimo odgovornost." Po kiši i snijegu, nakon žestokih borbi, partizani su se spustili s prijevoja Makljen i oslobodili Prozor sljedeće noći. Tito je pratio operaciju iz prilične blizine, a vodio ju je Sava Kovačević. Talijani su iz Mostara poslali pojačanje od 800 vojnika koje su nadomak Prozoru partizani potukli, jer su, po svjedočenjima mještana, puno bolje poznavali skrivene šumske i planinske puteljke nego Talijani. Potom su partizanske jedinice produžile dolinom Rame. Ubrzo, zauzevši Jablanicu, stigle su i u dolinu Neretve i zaposjele osamdesetak kilometara pruge Mostar – Sarajevo.

Tito je javljao Kominterni da je u borbama za Prozor od Talijana "ubili i zarobili 1150 talijanskih vojnika i oficira", da su zaplijenili "6 topova, 4 minobacača, 12 teških mitraljeza i 25 puškomitraljeza, 500 pušaka, 5 tenkova, 1 traktor, 2 putnička i 10 teretnih vozila, 2 radio stanice, granate, 400.000 metaka, 250 sanduka mina. Zaplijenjeno je i mnogo hrane – kolutovi sira, zelje, 4 vagona raznih konzervi, 4 vagona brašna". Neki su se borci prvi put dobro najeli nakon više od mjesec dana, po odlasku iz bihaćkog kraja. No nije bilo cigaret-papira pa su borci zamatali duhan u njemačke letke bacane iz aviona koji su partizane pozivali na predaju. Sve u svemu, partizani su u borbama u tih petnaestak dana zaplijenili oko 6000 pušaka s mnogo municije, oko 1000 automatskih pušaka, preko 100 topova svih kalibara te 13 ispravnih tenkova.

Tih dana Tito iz Duvna stiže u dolinu Rame. U selu Proslapu, danas dijelom potopljenom u Ramskom jezeru, u kojem je u četničkom pokolju u listopadu 1942. pobijeno 109 mještana (u cijelom kraju pobijeno je oko 1300 Hrvata i Bošnjaka), Tito neko vrijeme stanuje u mlinici s mlinarom Mijom Brkićem. Po Mijinu kasnijem svjedočenju, Tito mu daje "sol, kafe i još neke stvari", a njegovoj 13-godišnjoj kćeri Andi slatkiše. Mijo tada,

PREKO REKE: Ruševine mosta u Jablanici

uz Tita, "prvi put u životu sluša radio-vijesti". Titov pas Luks je "razderao jare u drugoj mlinici", što je Tito pri odlasku platio.

Potom boravi, zajedno s brojnim ranjenicima, i u franjevačkom samostanu na Šćitu (u njemu se u srpnju 1942. pred partizanima branila jedna ustaška jedinica. Kad se zabarikadirala u samostansku crkvu, partizani su je gađali bacačima i spalili, a gvardijana fra Julijana Jurkovića uhvatili, navodno s puškom u ruci, te potom likvidirali). Neprijateljsko je zrakoplovstvo bombardiralo samostan, jer je bilo informirano da su u njemu partizani, ali nisu znali da su tu i Vrhovni štab i Tito s njim. Za napada su se Tito i suradnici sklonili u podrum, ali, kako je zgrada bila izgrađena od nekvalitetnog kamena, bomba koja je pala u blizini gotovo da je izazvala urušavanje. Kad je odlazio, Tito je savjetovao redovnicima da se sklone iz samostana, ako se napadi talijanske avijacije i artiljerije nastave. U međuvremenu su partizanski inženjerci iz jedne neeksplozirane bombe izvadili oko 30 kg eksploziva koji je poslije upotrijebljen za rušenje mostova na Neretvi.

Iako je Tito vjerovao da neprijatelj neće progoniti partizane tako daleko na jugoistok, Nijemci i njihovi saveznici nastavili su napredovanje i svakodnevno pojačavali pritisak iz pravca sjeverozapada. Stoga je Vrhovni štab naredio da se zauzme Konjic, jer se jedino preko mosta u tom gradu moglo motornim vozilima prijeći Neretvu, dakle, na najlakši način transportirati ranjenike i prenijeti svu opremu. Bitka protiv Talijana i četnika za Konjic trajala je 9 dana (od 19. do 27. veljače), ali kad su sa sjevera približile njemačke jedinice, partizansko je vodstvo shvatilo da neće zauzeti grad. Partizani su se našli, usprkos velikim pobjedama nad talijanskim snagama u Prozoru i u dolinama Rame i Neretve, u vrlo teškoj, zapravo kritičnoj situaciji. Četničke i talijanske jedinice istovremeno su pritiskale i s juga, iz pravca Mostara, a jake četničke snage držale su lijevu obalu Neretve. U kritičnim trenucima, 28. veljače, na sastanku Politbiroa i Vrhovnog štaba u Gračanici na rijeci Rami odlučeno se da se učini očajnički potez – da se poruše mostovi preko Neretve, kako bi se spriječilo da četnici i neke njemačke jedinice s lijeve obale eventualno prijeđu rijeku i ugroze partizansku glavninu.

Mostovi su srušeni dinamitom, a više od dvadeset godina kasnije Tito je lažno tvrdio da je to bilo unaprijed smišljeno "ratno lukavstvo". Objasnio je da su mostovi navodno porušeni kako bi se onemogućilo prebacivanje četnika i Nijemaca na desnu obalu, ali ujedno da bi se zavarali Nijemci, čemu su, po Titovu tumačenju, uistinu nasjeli: povjerovali su da Tito i partizani ne planiraju prodor preko Neretve, nego da će krenuti nekim drugim smjerom, pa su stoga "oslabili pritisak u dolini Neretve". Tako su partizanske snage dobile na vremenu, a

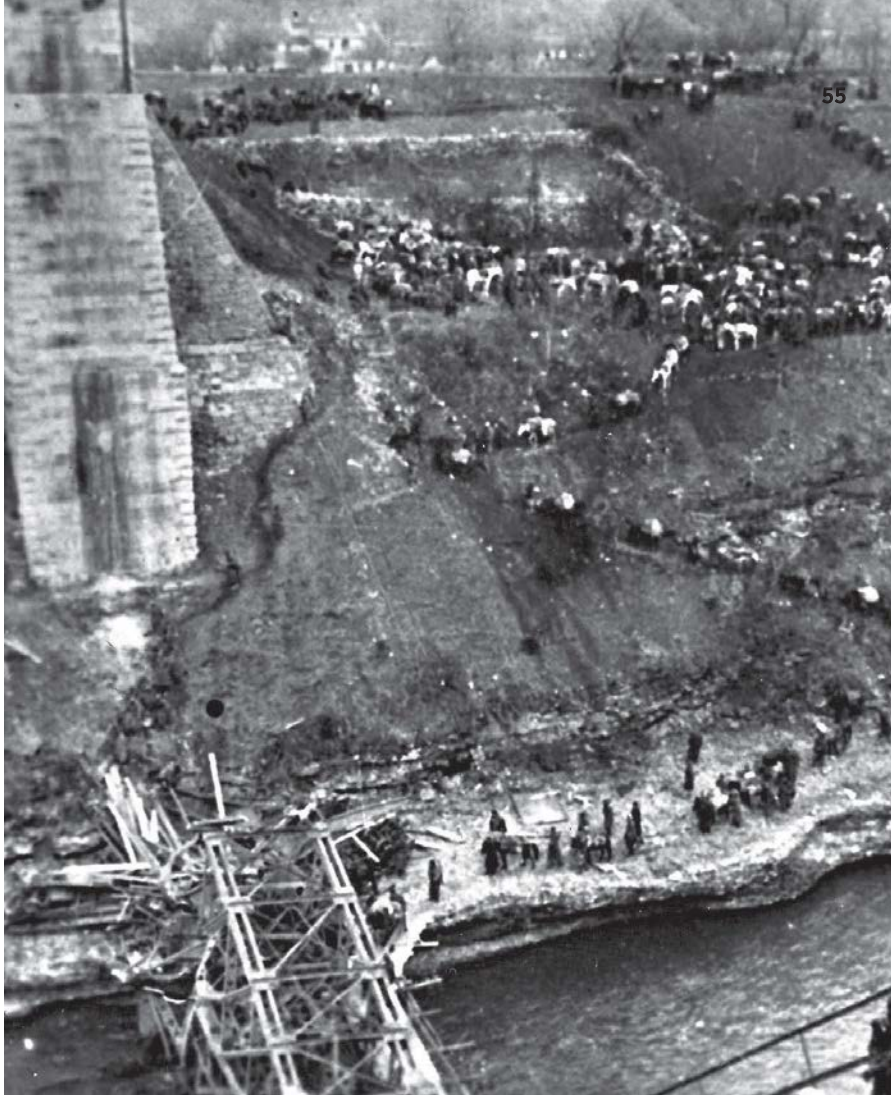

Foto: Vojni muzej

poslije i uspjele sagraditi improvizirani prijelaz preko porušenog mosta u Jablanici, preko njega prebaciti se na drugu obalu rijeke i potući četnike. Tito je naknadno dodao i "da u toku bitke neki naši komandanti, među kojima i neki drugovi oko Vrhovnog štaba, nisu mogli da se snađu i shvate šta se tu događa. Jer oni su vodili računa samo o svom uskom sektoru. A strategija je bila naša, Vrhovnog štaba. Mene niko nije pitao zašto sam naredio da se poruše mostovi. Kasnije su svi vidjeli zbog čega je to učinjeno. Nijemci su se već bili povukli i nisu mogli ponovo da dođu da nam zatvore put. Da su to mogli da učine, mi bismo stradali." Nasuprot tome, Koča Popović, koji je kao komandant Prve proleterske divizije tim Titovim riječima direktno prozvan, tvrdi kako je "uveren da Tito u prvi mah nije mogao ni pomišljati da tada krene na drugu obalu Neretve", dakle, da je Titova "genijalna varka" o rušenju mosta na Neretvi tek "ozvaničena legenda". Godine 1988., kad je izgovarao te riječi, Popović je Titu pripisivao "nekontroliranu nesamokritičnost", jer, "kad su takva tumačenja uzela maha kao omamljiva legenda, ona više nisu mogla biti obuzdana pa nije isključeno da su i oni koji su legendu lansirali i doteivali počeli iskreno verovati da ona odgovara istorijskoj istini". Popović tvrdi da Tito "nije mogao znati raspored i nameće četničkih jedinica, niti je, što je najvažnije, raspolagao bitnom informacijom: nemačka ofanziva se završavala na obali Neretve, što je ustanovljeno tek posleratnim uvidom u ratnu dokumentaciju". Tito je pak potkraj života, govoreći 1978. u Jablanici, gledajući "vrleti oko Neretve", isticao kako izgleda kao da su partizani pod njegovim vodstvom "jurišali na nebo" i da

ZIMA 1943: Italijani i četnici u Jablanici; partizani u Prozoru; partizanski ranjenici

“vjerojatno danas ne bih imao takve kuraži... ja sam tada mnogo vjerovao u svoje vojničko znanje”. Naposljetku je rušenje mostova hvalisavo opisao kao “jedinstveni primjer u historiji ratova”, a “štab Prve proleterske”, dakle, zapravo Koču Popovića, optužio je za “nepravilnu ocjenu situacije i pogrešan postupak”! Hagiografska interpretacija o rušenju mostova na Neretvi kao ratnoj varki izrasla je u vrlo raširenu legendu i mit, na kojem je Veljko Bulajić izgradio svoj film *Bitka na Neretvi*, najpoznatiji ratni spektakl jugoslavenske kinematografije.

U međuvremenu su nakon teških borbi na Maklenu u kojima je bilo angažirano čak 9 brigada (najveća koncentracija dotad postignuta u NOVJ-u), partizanske jedinice uspjele čak prijeći u protunapad prema Gornjem Vakufu (Uskoplju). Tito se tijekom bitke popeo na Makljen kako bi obodrio borce (“Kad sam došao na Makljen kod naših artiljeraca, bilo je veoma hladno. Međutim, s njihovih lica curio je znoj, jer su neprekidno donosili teške granate koje su ispaljivali na Nijemce”, svjedočio je kasnije). Usprkos tom uspjehu, Tito je bio svjestan da su Nijemci i jedinice NDH tek privremeno zadržani i da će se pritisak iz tog pravca kad-tad obnoviti.

Partizanske jedinice s Titom na čelu našle su se stiješnjene između Nijemaca na sjeverozapadu i Talijana i četnika na jugoistoku. Gotovo dva mjeseca, od početka Četvrtе ofenzive, one su se svakodnevno suočavale s golemim teškoćama, ali je sada prijetilo potpuno uništenje. Tito više nije imao jasnu koncepciju što činiti, osjećao se kao u klopki. Štoviše, nakratko se izgubio, jer je u jednom trenutku iz Vrhovnog štaba stigla naredba da se s ranjenicima krene prema sjeverozapadu, a poslije podne naredba “na lijevo krug”, dolinom Rame prema Neretvi. Tada se Tito hvata za bilo što: zarobljenog njemačkog oficira (majora Streckera) partizani su vratili 5. ožujka Nijemcima s pismom u kojem se predlaže sastanak ne samo o razmjeni zarobljenika,

nego, po Titovoj ideji, i o nekim drugim pitanjima.

Nijemci su, i sami suočeni s nedaćama rata i zime, teško patili te su stoga prihvatili Titovu inicijativu. To se može smatrati velikim diplomatsko-vojnim uspjehom – “postigli smo rastećenje u času kad nam je to bilo najpotrebnije”, zaključivao je mnogo kasnije Koča Popović. Određeno je da na pregovore (koji su naknadno dobili ime Martovski pregovori) odu Đilas, pravni stručnjak Vladimir Velebit, koji je izvrsno govorio strane jezike, ponajprije njemački (školovao se u Temišvaru na njemačkom, potom u Trstu i Beču), te Koča Popović, komandant Prve proleterske divizije. Tito je s trojicom pregovarača dogovorio strategiju, a dijelom razradio i detalje onoga što će govoriti i što smiju uglaviti s Nijemcima. Đilas se zapitao: “Što će na ovaj potez reći Rusi?”, a Tito je odgovorio, prvi se

ograničeno samo na neka područja. Krenule su i zamjene zarobljenika – u prvoj je iz zagrebačkog zatvora na slobodu puštena Titova žena Herta, na čemu je Tito osobito inzistirao. Njemačka se strana zanimala zašto je partizanska strana tako ustrajna u vezi s Hertom, pa im je Đilas iskreno, koliko je mogao, odgovorio da se “radi o djevojci jednog od naših komandanta”. Bio je to temelj za poprilično brojne razmjene zarobljenika koje će se vrlo djelotvorno organizirati sve do kraja rata.

Pa ipak, dobitak koji su partizani polučili iz pregovora bio je mnogo veći. Osim što je bio “barem polupriznat status ratujuće strane”, kako je to formulirao Koča Popović, Tito je tako postavljenom strategijom kontakata uspio njemačku stranu privremeno “neutralizirati”: njegovi pregovarači govorili su Nijemcima da partizani neće djelovati sjeverno od demarkacijske linije (u njemačkoj zoni), nego samo južno od nje (u talijanskoj) te da će se povući u Sandžak (dakle, izvan njemačke zone utjecaja). Vladimir Velebit je, uz punu Titovu suglasnost, u jednom trenutku čak natuknuo Nijemcima kako “Vrhovni štab ne vidi razloge da se neprijateljstva s nemačkim oružanim snagama i dalje nastavljaju”. Tito je članovima izaslanstva naredio da Nijemcima kažu “kako su nam četnici glavni

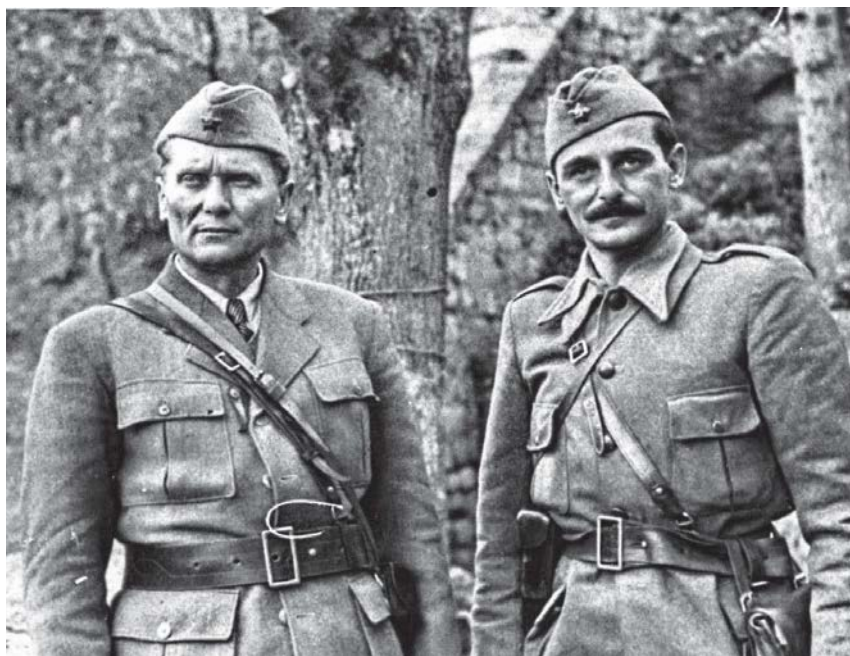
neprijatelji”, ali ni on, ni bilo tko drugi u partizanskom vodstvu “nije imao iluzija u odnosu na nemačke planove niti su oni odustajali od svojih namjera da nas unište”.

Uostalom, dok je delegacija Vrhovnog štaba boravila u Gornjem Vakufu (Uskoplju), očekujući odgovor njemačke strane o prijedlogu za vođenje pregovora, sâm Tito je žurio i da posljednjeg vojnika i ranjenika prebaci preko Neretve i proširi oslobođeni teritorij potpunim razbijanjem četničkih snaga na lijevoj obali.

Činjenicu da su partizani pregovarali i neke stvari s Nijemcima dogovorili, nakon rata su početnički emigrantski krugovi (ali i generalno antikomunistička historiografija) vrlo često tendenciozno iskorištavali kao dokaz da su i partizani, baš kao i četnici, surađivali s Nijemcima.

No takve su teze nategnute, jer su kontakti i dogovori s Nijemcima bili samo jedan od Titovih taktičkih manevara – naime, Tito, čak i da je htio, nije mogao svoje borce preko noći staviti u isti stroj s onima koji su tijekom prethodnih godina nad njima učinili niz teških ratnih zločina. A i u kasnijim mjesecima, pa sve do kraja rata, Nijemci su partizanskim snagama pod Titovim vodstvom uvijek i svugdje bili glavni neprijatelji. Tito je ujesen 1943. podređenima slao vrlo jasne zapovijedi: “S Nijemcima ne može biti drugih razgovora osim o razmjeni zarobljenika.”

Vratimo se događajima u dolini Rame i Neretve početkom ožujka 1943. godine: Tito je bio svjestan da će ponudom Nijemcima o pregovorima samo kupiti vrijeme, ali da vremena nema previše i da valja brzo djelovati. Na proboj prema sjeveru

KOMANDANTI: Josip Broz Tito i Koča Popović

put značajno udaljivši od pozicije dobrog moskovskog đaka (drugim riječima, poslušnosti discipliniranog člana pokreta prema onome što kaže Moskva i boljševičkoj ideologiji općenito) – “...pa i oni prvo misle na svoj narod”. Gledajući strateški, Tito je potaknuo pregovore s Nijemcima uzimajući u obzir i činjenicu da bi Mihailovičevi četnici na kraju rata mogli biti u povoljnijem položaju, jer su svoje snage tijekom rata čuvali, dok su partizanske jedinice mjesecima i godinama krvarile.

Tako je partizanska delegacija 11. ožujka otišla preko Gornjeg Vakufa (Uskoplja) i Sarajeva za Zagreb, gdje je pregovarala s visokim njemačkim vojnim predstavnicima o tome da se uzajamno prizna status zaraćene strane, da se redovito razmjenjuju zarobljenici i da se na nekim prostorima ostvari privremeno primirje. Rezultat razgovora bilo je kratkotrajno primirje,

i zapadu više nije računao te je, stiješnjen sa svojim jedinicama i ranjenicima u dolinama Rame i Neretve, istoga dana, 5. ožujka, kad je predložio Nijemcima pregovore i tako ih barem zakratko zadržao, naredio je forsiranje Neretve i napad na četnike na lijevoj obali. Bio je to svojevrсни "deus ex machina"! Predah u borbama s Nijemcima iskorišten je za obračun s četnicima!

U tim je trenucima Tito morao birati najmanje lošu odluku od onih koje je mogao odabrati: naime, naredio je da se unište i bace u nabujalu rijeku sva motorna vozila, tenkovi, haubice, komora i sve ono što se nije moglo dalje nositi na rukama ili na konjima, a što su partizani samo koji dan ranije uz velike žrtve oteali Talijanima. Negdje u dolini rijeke zakopane su i arhiva i tiskara. Uistinu je bilo nemoguće s tim prijeći tešku i besputnu planinu Prenj.

Uz nevjerojatan napor, neshvatljiv većini ljudi početkom 21. stoljeća, u prvom su se naletu tri bataljona Druge dalmatinske brigade u noći 6. na 7. ožujka preko porušenog željezničkog mosta kod Jablanice prebacila na lijevu obalu rijeke. To je poslije podignuto na razinu mita – "uzanom stazom preko slomljenog skeleta mosta... prošao je partizanski put slobode". Iznenađenim udarom teško su potučene četničke snage. Potom su na ostacima mosta inženjeri improvizirali svojevrсни pješački viseći most, preko kojeg su po snijegu i dobrim dijelom noću, sljedećih dana i noći partizanske jedinice, kao i ranjenici prebačeni na lijevu obalu i dalje, preko visova planine Prenja. U međuvremenu je u nekoliko bitaka (kod Nevesinja, Kalinovika i drugdje) razbijeno više četničkih jedinica koje su potom, uglavnom neorganizirano, prebjegle prema

Crnoj Gori i Srbiji. Tito je naknadno procijenio da je "Mihailović bio likvidiran baš u onim krajevima gdje je bio najjače zasjeo, kao na primjer u Crnoj Gori, Sandžaku i Hercegovini". Treba mu dobrim dijelom dati za pravo – četnici su uistinu teško stradali u Hercegovini i Sandžaku, pa otad sve do kraja rata, na prostoru zapadno od Drine, oni više nisu bili operativno relevantna snaga. No, snage crnogorskih četnika potučene su tek djelomično, a u Srbiji su ostali netaknuti. Koča Popović, s gotovo polustoljetnim odmakom, malo drugačije formulira svoju ocjenu i, općenito uzevši, samo potvrđuje Titove riječi: "S pravom je rečeno da je četničkim oružanim formacijama tada praktično slomljena kičma – bio je to početak njihovog kraja... neke od tih jedinica bile su elitne i one su razbijene." Neki četnički komandanti tražili su tada od Draže Mihailovića da "odredi specijalan preki sud" koji bi sudio odgovornima za tu katastrofu. Tijekom tih borbi partizanima je u ruke palo mnogo četničkih dokumenata u kojima je, po Titovim riječima, "potpuno otkrivena jedna od najpodlijižih izdaja Draže Mihailovića. Iz njih se neosporno vidjelo učešće izbjegličke vlade u toj izdaji. Cilj je bio: uz pomoć Nijemaca, Talijana i ustaša uništiti nov."

Nakon svih ovih bitaka njemački general Alexander Löhr izvijestio je da u kraju oko Neretve, kad su njegove jedinice tamo pristigle, nisu zatekle ni plijen, ni zarobljenike, ni mrtve, pa je izravno pohvalio Tita: "Visoko zapovjedništvo partizana bilo je dobro i elastično, a borbeni vrijednosti trupa dijelom vrlo dobra, a dijelom izvanredna."

(Oprema teksta redakcijska)

Potpisan protokol o saradnji u kriznim situacijama

Sredinom juna potpisan je i "Protokol o saradnji u komunikacijama u kriznim situacijama u oblasti bezbednosti hrane". Ovaj protokol potpisali su ministarka poljoprivrede i zaštite životne sredine prof. dr Snežana Bogosavljević Bošković i predsjednik Udruženja proizvođača mleka Srbije Ljubiša Jovanović. Ocenjeno je da je Protokol ojačao saradnju između Ministarstva i proizvođača i prerađivača mesa i mleka u komunikacijama u kriznim situacijama u oblasti bezbednosti hrane, te da Protokol predstavlja i unapređenje saradnje privatnog i javnog sektora. EBRD i Organizacija za hranu i poljoprivredu UN FAO podržale su projekat "Politički dijalog između privatnog i javnog sektora u oblasti mesa i mleka" i obezbudile materijalnu i stručnu podršku.

"Svuda u svetu se povremeno javljaju krizne situacije, posebno kada je reč o bezbednosti hrane, a naročito osetljivi

Nakon
potpisivanja
Protokola

sektori su mleko i meso, pa je veoma važno da informacije koje idu prema našim građanima budu tačne, pravovremene i protkane relevantnim podacima i informacijama, jer nedovoljna komunikacija dovodi do zbunjenosti, često i do panike", rekla je ministarka. "Napravljen je ozbiljan iskorak u komunikaciji između javnog i privatnog sektora", izjavio je Ljubiša Jovanović posle potpisivanja Protokola. Ekonomista u FAO Investicionom centru Dmitri

Prihodko rekao je da će Protokol delovati preventivno da ne dođe do loše komunikacije, koja može izazvati milionske gubitke za privredu, a koordinator FAO-EBRD projekata u Srbiji Miloš Milovanović izjavio je da je Srbija rekorder u broju projekata i njihovoj implementaciji u svim zemljama u kojima EBRD funkcioniše, što je pokazatelj odgovorne politike resornog ministarstva i prepoznavanja potrebe tehničke pomoći FAO.

Seks utroje

Oni koji vole da se razmeću svojim neverovatnim sposobnostima u krevetu uskoro bi mogli da se suoče sa zahtevom da to dokumentuju podacima iz mobilnog telefona. Ne misli se pritom na kontakte, lascivne poruke i fotografije već na brutalne podatke, koliko dugo, koliko često i s kojim intenzitetom.

Ta saznanja omogućuju nam sve popularnije seks aplikacije koje prikupljaju podatke o našim intimnim aktivnostima. Recimo, jedan očajnik napravio je jednostavnu aplikaciju za android u koju unosite podatke o svakom seksu koji ste imali sa partnerom. Važniji deo aplikacije su izgovori partnera za izbegavanje seksa, koje takođe beležite. Jao si ga njemu/njoj kada u nekoj raspravi potegnute neporecivu statistiku, sa sve grafikonima.

Pravi hit je, ipak, aplikacija za ajfon duhovitog naziva Čaršavi (Spreadsheets) što asocira upravo na softver za prikupljanje i analizu podataka. Da biste ga koristili, potrebno je da u krevet pozovete i svoj ajfon, tako što ga stavite na madrac. Prethodno treba da ga malo podesite, odnosno da izaberete vrstu podloge na kojoj nameravate da budete aktivni: meka, tvrda, memorijska pena, opcije su brojne.

Kada se aplikacija startuje, i vi možete da počnete. Beleže se podrhtavanja i zvuci, ali autori aplikacije jasno naglašavaju da se radi o seizmičkim podacima, nikako o realnom snimku. Sve što njima treba je registrovanje intenziteta, brzine i decibela, a naravno meri se i vreme. Potom se prikupljene informacije obrađuju i na kraju dobijate precizan presek svojih sposobnosti ili navika. Ako

program koristite duži vremenski period, svašta ćete saznati o sebi.

Autori softvera kažu da je njihov glavni cilj bio da aktivnosti u krevetu učine zabavnijim, naročito onima kojima ponestaje ideja i volje, možda i zbog toga što previše vremena provode pred ekranom. Kažu da program ne vrednuje brzinu, snagu i buku već ih samo beleži i pomaže vam da pronađete način u kome najviše uživate, obostrano. Postoji niz dodatnih podešavanja, uključujući i to da li ljubav volite da vodite "sofisticirano", "divlje" ili "kosmopolitski", šta god to značilo. Nije sasvim jasno da li startovanjem aplikacije telefon prelazi u avionski mod, ali to bi svakako bilo korisno.

I dok Čaršavi analiziraju vašu seksualnost, Kahnudl (Kahnoodle) vas navodi da budete bolji prema partneru. Ova aplikacija pretvara vašu vezu u igru (što ona ionako jeste) tako što vam zadaje razne zadatke i postavlja pitanja tokom dana. Koliko ste vremena proveli zajedno, jeste li se pomazili, poljubili, javili telefonom, uradili nešto posebno? Prati i seks, naravno, ali je glavni cilj da one koji ne ispuštaju telefon zbog svojih radnih obaveza podseti da u životu imaju i realnu osobu koja traži pažnju. Dobra stvar je što program povezuje vaše aparate te može pravovremeno da vas opomene na potrebe druge strane i to bez pogrešnih tumačenja. I to je tek početak, svi ovi programi se stalno unapređuju i prilagođavaju korisnicima.

Ukoliko ste ovaj tekst pročitali privučeni naslovom, mogu lako da pretpostavim šta će biti vaša sledeća pretraga na internetu.

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije, uplatnicom	iz sveta, karticom
1 broj sa PDF-om	—	~~1,49 EUR~~ 1,33 EUR*
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	~~2600 RSD~~ 2340 RSD*	23 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	~~3600 RSD~~ 3240 RSD*	30 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	~~4300 RSD~~ 3870 RSD*	37 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	~~5000 RSD~~ 5220 RSD*	50 EUR

* Do 1. septembra 2015. za ove pretplate važi popust.

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, sa naznakom za šta je uplata izvršena. **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun broj 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (podatke možete naći na istoj veb adresi). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

Usluge internet pretplate na VREME vrši i www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Dopisnice iz

VIDINA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

PORED PRIRODNIH LEPOTA I ISTORIJSKIH SPOMENIKA, ISTOČNU SRBIJU I ZAPADNU BUGARSKU OBELEŽAVA I LOŠA INFRASTRUKTURA. TO JE POSTALO JOŠ VOČLJIVJE U SKORAŠNJE VREME, KADA JE DEO MEĐUNARODNOG PUTA IZMEĐU ZAJEČARA I VIDINA OŠTEĆEN ZBOG KLIZIŠTA... INICIJATIVOM PREDSEDNIKA SOCIJALISTIČKE PARTIJE BUGARSKJE, FOTOGRAFIJE URUŠENOG PUTA SU OBJAVLJENE U OBE ZEMLJE, UZ NEDOUMICU KADA BI TO UOPŠTE MOGLA DA BUDE POPRAVLJENO...

IPAK, RADO SE VRAĆAM U VIDIN. TAMOŠNJA SINAGOGA, IZGRAĐENA 1894, SADA RUINIRANA, DELUJE KAO ZABORAVLJENI DRAGULJ. OVA IMPOZANTNA GRAĐEVINA JE SPOMEN NA SEFARDSKU ZAJEDNICU, KOJA JE BILA PROGNA NA IZ ŠPANIJE I PORTUGALIJE U 15. VEKU, DA BI PRONAŠLA NOVI DOM MEĐU NEKIM DRUGIM AUTSAJDERIMA, BALKANSKIM NARODIMA. IAKO SU BUGARSKI JEVIJEJI USPELI DA IZBEGNU HOLOKAUST, NAKON ŠTO JE ZEMLJA POSTALA DEO ISTOČNOG BLOKA, VEĆINA IH JE EMIGRIRALA ZA IZRAEL...

POSLEDNJIH GODINA, POSTOJI IDEJA DA SE DEO VIDINSKE SINAGOGE PRETVORI U MUZEJ POSVEĆEN ŽILU PASKINU (JULES PASCIN), KOJI JE ROĐEN U VIDINU KAO JULIUS MORDEKAI PINKAS (MORDECAI PINCAS), ALI JE, NAKON ŠTO SE NASTANIO U PARIZU, POSTAO SIMBOLOM TAMOŠNJE UMETNIČKE BOEMŠTINE S POČETKA DVADESETOG VEKA. PASKINOVA MAJKA JE BILA IZ TRSTA, A ŽIVELA JE I U ZEMUNU, PRE PRESELJENJA ZA VIDIN, ŠTO ODRAŽAVA MOBILNOST SEFARDA, KOJI SU ČITAV REGION DOŽIVLJAVALI KAO "DOM".

IPAK, PASKIN SE DISTANCIRAO OD SVAKOG LOKALIZMA. STUDIRAO JE U MINHENU, I OBJAVLJIVAO KARIKATURE U ZNAČAJNOM MAGAZINU SIMPLICISSIMUS, PRE NEGO ŠTO JE PREŠAO DA ŽIVI U S.A.D., I PARIZ, GDE JE OBJAVLJIVAO ILUSTRACIJE I KREIRAO SVOJE "DEKADENTNO" SLIKARSTVO. U 45. GODINI JE IZVRŠIO SAMOUBISTVO VEŠANJEM, I AKO BI SINAGOGA U MALOM GRADU NA BALKANU IKADA POSTALA NJEGOV SPOMEN-MUZEJ, TO BI SVAKAKO ZNAČILO DA SE VREMENA MENJAJU...

Šanel pet

Moja majka nikada nije imala torbicu za šminku. Nije joj bila ni potrebna. Jedina šminka koju je koristila bili su ruž i puder. Nije ih nosila sa sobom jer je smatrala da žena mora da se našminka pre izlaska iz kuće, i ne treba da popravlja šminku tokom dana jer ruž i puder moraju da budu toliko kvalitetni da to nije potrebno. Osim toga, najvažniji deo njene kozmetike nije mogao da stane u njenu tašnu, a to je bila flašica parfema šanel pet. Uostalom, taj parfem nije imala ni potrebe da nosi sa sobom jer kada bi ga stavila pre izlaska iz stana, znala je da će mirisati na njega sve dok se ne vrati kući.

Šanel pet bio je jedini parfem koji je majka koristila. Jednom mi je ispričala da je, kada je prvi put pomirisala taj parfem, znala da za nju neće postojati drugi.

Majka je bila advokatica, što je pedesetih i šezdesetih godina bio muški posao. Malobrojne žene koje su se tada bavile advokaturom morale su da uvere klijente da mogu da im veruju, a to nije bilo lako. Neki klijenti smatrali su da od žene advokata mogu da očekuju i druge usluge osim advokatskih, i majka je morala da se izbori i sa tim.

Da bi neko postao advokat, mora da bude advokatski pravnik. Majka je bila pripravnica kod Adama Barte, mađarskog Jevrejina koji je jedva izbegao holokaust. Majka i on oslovljavali su se na specifičan način. Bartin materinji jezik bio je mađarski, pa je moja majka za njega bila koleginja. Ona je njega oslovljavala sa doktor ur, što na mađarskom znači gospodine doktore, jer je Barta bio doktor pravnih nauka. Kada je odlazila iz njegove kancelarije, priznao je da je bio sumnjičav kada ju je uzeo za pripravnicu jer je bila žena.

Odgovorila mu je da je to znala, kao i da su je drugi advokati kod kojih je bila na razgovoru pre njega odbili uz razne izgovore, ali je ona znala šta je pravi razlog. Dodala je i da smatra da joj je on pružio šansu jer je i sam znao kako je to kada nekoga bez osnova preziru.

Barta se nasmejavao i rekao joj da nikada nije zažalio zbog odluke da je zaposli, dodavši da je ona imala i kvalitet koji muški pripravnici nema. To je bio njen parfem, koji je pomagao u mnogim slučajevima. Sada je bio red na majku da se

nasmeje i kaže da nikada nije pomislila da joj je šanel pet od pomoći u advokaturi.

Majka je nastavila karijeru u advokatskoj kancelariji moga oca, za koga se na kraju i udala. Očeva sestra bila je veoma elegantna, pratila je modu što moja majka nije činila. Tetka joj je to otvoreno prigovarala i majka joj to nije zamerala. Objašnjavała joj je da za sve treba imati talenat, pa i za praćenje mode, i da ona nema taj dar. Ipak, tetka je priznavala da, iako ne prati modu, majka ume nešto što ona ne može, a to je da nosi šanel pet.

“Ti možeš da izneseš taj parfem. Ja to ne mogu”, govorila je.

U svojim šezdesetim godinama majka je prestala da koristi puder i ruž, rekavši da ženama njenih godina ne treba puder već malter, a da je ruž u tim godinama komičan. Ipak, do svoje smrti, u 78. godini, u svečanim prilikama koristila je šanel pet.

Majka je umrla u bolnici. Tamo sam odneo odeću u kojoj će je sahraniti. Kada su je obukli i pozvali me da je vidim, bio sam iznenađen. Izreka da se neko posle smrti od-

mori apsolutno je važila za moju majku. Lice joj je bilo smireno i opušteno i izgledala je desetak godina mlađe. Pored majčine odeće poneo sam i šanel pet. Poprskao sam je parfemom, i kada je on zamirisao, osoba u kovčegu bila je ona ista samosvesna žena kakva je moja majka bila pre bolesti.

Ostatak parfema odneo sam majčinoj poznanici.

Pomirisala ga je i uzviknula: “To je pravi šanel pet!”

Bio sam iznenađen tom rečenicom i rekao da parfem ne može biti falsifikat jer sam ga kupio u Galerij lafajet kada sam bio u Parizu osamdesetih godina. Majčina poznanica mi je objasnila da je formula parfema otada promenjena. Da bi mi to i dokazala, donela je flašicu parfema koja je nedavno bila kupljena takođe u Galerij lafajet. Otvorio sam bočicu i pomirisao parfem. To nije bio miris koji je koristila moja majka. To nije bio parfem koji su mogle da iznesu samo neke žene, kao što je to tvrdila moja tetka. To što se nalazilo u bočici nije moglo ni da priđe nekadašnjem šanelu pet. Ipak, kada god vidim reklamu za šanel pet, u nozdrvama osetim onaj njegov stari miris. Miris moje majke.

VLADAN STOŠIĆ

BIZsmartPAKETI

SBB SOLUTIONS

+ BESPLATNA REGISTRACIJA
.CO.RS DOMENA

KOMPLETNO REŠENJE ZA VAŠ BIZNIS

www.sbb solutions.rs
www.eunethosting.com

Kontakt centar: 19966 i 011 3010500

Akcijska ponuda važi za sve nove poslovne korisnike i traje do 31.08.2015. uz minimalnu ugovornu obavezu od 24 meseca. Korisnik dobija besplatno .co.rs domen, 100 minuta (200 min za Biz Smart Pro) za pozive ka fiksnim brojevima u Srbiji i međunarodnim pozivima ka Zoni 1, 0 din/min unutar SBB mreže i 0 din/min za pozive u okviru United Group mreže u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji.

RENAULT
Passion for life

Renault KADJAR

U gradu imaš pogled,
ovde imaš svet.

Prestani da gledaš. Počni da živiš.

Renault Kadjar sa pogonom na sva 4 točka*

Prosečna potrošnja: 3,8 - 5,8 l/100 km. Emisija CO₂: 99 - 130 g/km.

*pogon na 4 točka je dostupan na verzijama Xmod i Bose® Edition.

Renault preporučuje **elf**

f v i renault.rs

Slike su simbolične. Renault, Nissan i Dacia su očišćeni i ne sadrže nikakve materije koje su štetne za životnu sredinu.

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec